

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE MÀSTER

EDICIÓ DEL TOM IV DE *LITERATURA POPULAR* *MALLORQUINA* DE JOSEP RUL-LAN I MIR

Antoni Nigorra Matamales

Màster Universitari en Competència Lingüística i Literària: Investigació i

Ensenyament

(Especialitat/Itinerari de Teoria de la Literatura)

Centre d'Estudis de Postgrau

Any Acadèmic 2021-22

Edició del tom IV de *Literatura Popular Mallorquina* de Josep Rul-lan i Mir

Antoni Nigorra Matamales

Treball de Fi de Màster

Centre d'Estudis de Postgrau

Universitat de les Illes Balears

Any Acadèmic 2021-22

Paraules clau del treball:

Rul-lan i Mir, literatura popular, gloses, codolades polítiques

Nom Tutor/Tutora del Treball Jaume Guiscafrè Danús

Taula de continguts

I. Introducció.....	3
Presentació	3
1 Josep Rullan i Mir.....	4
2 Contextualització de l'obra	8
3 El contingut de l'obra.....	10
3.1 Les codolades polítiques	10
3.2 Andreu Albertí	14
3.3 Josep Seguí.....	15
3.4 Bernat Oliver i Bisbal	15
3.5 Isabet <i>Doi</i> , Pau <i>Pentinador</i> i Toni <i>Doi</i>	15
3.6 Guillem Castanyer.....	16
3.7 <i>Les Gazanes</i>	16
3.8 Josep Coll i Coll.....	16
3.9 Jaume Albertí.....	16
3.10 Jaume Serra.....	18
3.11 Joan de Bonafè i Pau Arbona.....	18
3.12 Gabriel Colom i Morell i Bartomeu Colom	19
4 El vers i l'estrofa.....	20
5 Criteris d'edició	23
6 Conclusions.....	25
7 Bibliografia	26
II. Literatura Popular. Codolades polítiques i glosadors sollerics	28
1 Codolades polítiques.....	28
1.1 Bibliografia	28
1.2 A mi em diuen mestre Pere	29
1.3 Déu lo guard, senyor Don Toni.....	49
1.4 Ara em venen en memòria	62
1.5 Déu guard el primer autor	69
2 Andreu Albertí, <i>Boll</i>	80
3 En Josep Seguí	83
4 En Bernat Oliver i Bisbal, <i>Berenguer</i>	86
5 Isabet <i>Doi</i>	89
6 En Pau <i>Pentinador</i>	90
7 En Toni <i>Doi</i>	91
8 L'amo en Guillem Castanyer, <i>de n'Anna</i>	92

8.1 Sa Fira de Sant Tomàs	93
8.2 Carnaval	95
8.3 Eternitat.....	95
8.4 A les filles de Caritat.....	97
9 Les <i>Gazanes</i>	99
10 En Josep Coll i Coll, <i>Perlos</i>	107
10.1 An en Biel <i>Parreta</i> de Sineu ⁰	107
10.2 Combat d'en <i>Perlos</i> amb en Pere <i>Rosa</i>	109
10.2.1 En <i>Perlos</i> an en Pere <i>Rosa</i>	109
10.2.2 En Pere <i>Rosa</i> an en <i>Perlos</i>	111
10.2.3 En <i>Perlos</i> a mestre <i>Pere</i>	118
10.3 Sa vida d'un glosador.....	121
10.4 A mossèn Josep Rul·lan	124
11 En Jaume Albertí, <i>Serra</i>	127
12 Jaume Serra, nebot de l'anterior ⁰	139
13 «Sa usança vella i sa nova». Romanç de Sóller per en Joan de Bonafè (1893).....	140
14 En Pau Arbona, <i>Mandol</i>	148
14.1 Contestació an en Joan de Bonafè (1893).....	148
14.2 Contestació segona	152
15 Gabriel Colom i Morell, <i>des Rafal</i>	160
16 Bartomeu Colom, <i>des Rafal</i>	162

I. Introducció

Presentació

La figura de Josep Rul·lan i Mir ha estat poc estudiada i poc valorada. Segurament un dels condicionants que podrien explicar aquest fet està relacionat amb la dispersió dels seus estudis i investigacions, que passen per la pedagogia, la moral, la filosofia, la història, la botànica, l'agronomia, la geografia, la meteorologia i l'arqueologia, a més d'un nombre considerable de col·laboracions a les revistes i els periòdics del moment.

Un dels aspectes a destacar és el seu interès per la poesia popular. Rul·lan és autor de tres toms que recopilen, sota el títol unitari de *Literatura Popular*, les gloses de tres autors sollerics: Pau Noguera Ripoll, *Cerol*, (1781-1868); Andreu Coll i Bernat, *Tambor*, (1794-1872) i Sebastià Marquès i Ortigas, *de sa Portella*, (1807-1877).

El quart tom que presentam restà sense editar «per falta de recursos per pagar sa impressió» i s'ha conservat manuscrit, juntament amb una bona part de la seva obra encara inèdita. La importància d'aquest manuscrit des del punt de vista de l'etnopoètica és considerable ja que aporta tota una sèrie de nous materials que havien restat inèdits i, a més, també aporta informació sobre tota una sèrie d'autors pràcticament desconeguts dels segles XVIII i XIX. Cal destacar la quantitat de referències històriques i culturals que contenen les gloses i les codolades, les quals donen un interès afegit a l'edició d'aquest document perquè ens aporten informacions complementàries des del punt de vista polític, històric, sociològic i cultural. A aquests valors, hi hem de sumar que les gloses que formen el llibre esdevenen el testimoni i l'evidència d'un canvi de paradigma en la importància social de la glosa durant el segle XIX.

La glosa va perdent a poc a poc el seu caràcter d'art improvisat per esdevenir un producte de l'anomenada literatura de cordill i canya amb l'edició de moltes de les gloses, que eren llegides en veu alta. En el manuscrit, molts dels combats que hi ha entre glosadors són dictats i també hi ha tota una sèrie de gloses que eren pensades per esser transmeses a través del paper. El títol original del quart tom era *Literatura Popular Mallorquina, Tom IV. Varis* i així l'hem respectat, juntament amb les notes originals que hi afegí Rul·lan, per tal d'explicar el sentit de moltes de les gloses que recopilà.

1 Josep Rul·lan i Mir

Hem citat abans que Rul·lan vol deixar testimoni que el món de la glosa s'està perdent i que la causa fonamental d'aquest fet és la pèrdua de costums i tradicions. Per això, Rul·lan planteja l'objectiu fonamental que el mou a publicar les gloses que ha anat arplegant amb l'ajuda inestimable de tota una colla de col·laboradors que transcrivien les gloses que els cantaven la gent que encara les recordava o, fins i tot, els propis glosadors que encara vivien. Es tracta de deixar testimoni de tota una sèria de tradicions i costums que ja donava per desaparegudes i poder deixar constància escrita de totes les gloses que ha pogut recopilar. Quan inicia la publicació dels toms sobre literatura popular, ja havia publicat el gruix de la seva obra i ja tenia el respecte de bona part dels sectors intel·lectuals del moment.

El capellà Busquera, així era conegut, va néixer el 15 de juny de 1829 a Sóller. Era fill de teixidor i de petit ja en va aprendre l'ofici. Va estudiar a l'escola nocturna.¹ Als setze anys entra al seminari i fou ordenat sacerdot l'any 1855. Aquest mateix any és destinat a Esporles com a vicari. El 1858 és traslladat a l'Esgleieta i l'any 1860 a Establiments fins l'any 1877. Durant aquest període també exercí la docència de primària a dues escoles privades que obrí a Esporles i l'Esgleieta. La seva tasca de docent es complementa amb la de pedagog i amb la de cofundador de la revista escolar *El Magisterio Balear* (1873). Articulista incansable, publicà a les publicacions periòdiques *El Genio de la Libertad*, *El Mallorquín*, *El Áncora*, *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, *L'Ignorància*, *El Magisterio Balear*, *Almanaque Balear*, *El Agricultor Balear*, *El Porvenir Balear*, *Sóller i Última Hora*.

Com a historiador Rul·lan publica la *Historia de Sóller en sus relaciones con la general de Mallorca* en dos volums (1875-1876).² Les seves publicacions demostren la importància de la seva obra i l'abast enciclopèdic dels seus coneixements.

Publicacions:

Noticias sobre la agricultura de Sóller (1871)

Historia de Sóller en sus relaciones con la general de Mallorca (1875-1876)

Inundación de Sóller i Fornalutx (1877)

Memoria sobre el algarrobo y su cultivo en Mallorca (1882)

Memoria sobre los cultivos arbóreos y herbáceos (1888)

El cultivo del naranjo en las Baleares (1896)

Cultivo práctico del algarrobo (1897)

Guía de Sóller (1898)

Ensayos de agricultura y prehistoria (1900)

Literatura Popular Mallorquina (1900)

Cultivo práctico del olivo (1904)

Historia del establecimiento de las Escolapias en Sóller y de su progreso (1923)

El batec del poble (2021)

Sense publicar:

¹ Hauria de ser l'escola nocturna d'adults que creà el monjo cartoixà exclaustrat Bartomeu Frontera Marquès, encara que no quadren les dates en què hi hagué aquesta escola amb l'edat de Rullan i Mir (1836-1839) (Jaume & Lladó 2013 : 41-43)

² Per al resum biogràfic de Rullan i Mir ens hem valgut de la seva biografia publicada a Quetglas & Simó (2021: 13-16), fins ara la més completa.

Notas para la historia de El Gas (1893)
Literatura Popular Mallorquina. Tom IV. (1901)
Tres manuscrits sobre filosofia, moral i política.
Estudi sobre el folklore d'Eivissa.
Un tercer volum de la Historia de Sóller

El primer encontre que va tenir mossèn Rul·lan amb la literatura popular fou a través de sa mare. Més endavant, quan ja era estudiant, manifesta el seu interès a recollir gloses:

Recollir quan era estudiant, enamorat d'un gènere de literatura que inconscientment havia cultivat quan era nin, amb el qual ma mare me feu historiador i que, per desgràcia en aquell temps estava agonitzant i en el dia és mort i enterrar. (Rul·lan 1900a : 2)

Malgrat tot, és evident que Rul·lan està profundament influenciat per mossèn Antoni Maria Alcover a l'hora de parlar de literatura popular. De fet, al capítol primer del volum I de la *Literatura Popular Mallorquina*, Rul·lan només cita Alcover i Josep Maria Quadrado. Quadrado i Rul·lan es degueren conèixer a Sóller. Recordem que Quadrado hi visqué llargues temporades.

Més endavant ja parla de la regeneració de la llengua i la cultura a Mallorca i posa en primera fila la revista *L'Ignorància* com a timó d'aquesta regeneració i l'aportació dels intel·lectuals del moment.³ Però sobretot, com hem dit abans, per a Rul·lan el referent és Alcover:

Però Déu, que no volia que la llengua dels àngels, si és que parlen, desaparegués barrejada amb la castellana i que les contarelles i rondalles i gloses qui per espai de tants de segles moralitzaren i divertiren la societat mallorquina, desapareguessen per a sempre, va detenir la torrentada, [...]. De Santa Cirga de Manacor, l'any 69 sortí un al·lotó més viu que una centella i més etxerevit que un rossinyol jove. (Rul·lan 1900a : 20-21)

Si tenim en compte que ja d'estudiant arplegava gloses, Rul·lan degué començar durant la dècada dels anys quaranta. Però quan inicià i concebí la publicació, degué ser a partir dels anys setanta. Rul·lan devia conèixer les publicacions de Milà i Fontanals, les de Jacint Verdaguer i, com hem dit abans, les tasques que dugueren a terme Quadrado, Tomàs Aguiló i mossèn Alcover. També a Sóller en aquella època hi havia un interès per la literatura popular. Així ho manifesta el propi Rul·lan quan al volum primer cita tota una sèrie d'informants que ja tenien gloses arplegades i que també l'ajudaren a arplegar-ne més. A la llista d'informants i col·laboradors hi apareixen joves que posteriorment publicaran al setmanari *Sóller*, juntament amb Joan Marquès Arbona, el futur creador i director del setmanari l'any 1885.

Tot i això, pensam que la persona que més l'influí a l'hora de posar a la llum la tasca que havia anat fent durant anys fou Alcover. Si comparam el pròleg que va escriure Alcover al primer volum de les Rondalles, hi trobam moltes afinitats. Tant Rul·lan com Alcover pensen que els costums estan canviant a pitjor i això provoca la substitució de les gloses i les rondalles per altres divertiments no tan sans:

³ Cita Jeroni Rosselló, Tomàs i Marià Aguiló, Pere A. Penya, Lluís Pons, Bartomeu Ferrà, Miquel Costa i Llobera, Miquel S. Oliver i Jaume Pomar.

Compatit de veure com de dia en dia anaven perdent i oblidant, i les havien arraconades casi de tot per altres distraccions, no tan inofensives, garrides, xalestes i casolanes, però sí més toixarrudes, insubstancials i sospitoses, i fins i tot dissolvents. (Alcover 2006: 46)

Com la freqüència fa costum i no se parlava més que de milícia i de música, i de balls escandalosos, com deien les mares i tenien molta de raó, dins poc temps ningú se recordava d'aquella diversió, tan honesta, de rondalles, ni de gloses, ni de glosadors. (Rul·lan 1900a : 17)

Conceben la seva tasca com una restauració, pensen que han d'actuar aviat a salvar el que queda del naufragi, afirmen que els canvis que ha duit la vida moderna són la causa de la situació actual i que la literatura popular és el mirall de la societat i, per tant, mostra totes les virtuts i els defectes. Per això aplicaran una censura impecable a tot allò que vagi en contra de la moral i el bon gust. Per a Rul·lan, tornar posar en valor les gloses és també una forma de tornar les famílies a la moral tradicional basada en la religió. Descriu una mena d'Arcàdia pagesívola en la qual poc queda del que hi havia. També tots dos intenten polir tant les gloses com les rondalles perquè siguin més autèntiques. Al final, segons Rul·lan, és el poble qui ha sabut guardar aquest tresor de la poesia popular. En aquest sentit, també utilitza la metàfora de la joia⁴, per a ell encara sense trencar perquè el poble l'ha sabuda transmetre:

Encara que ningú se cuidàs de posar per escrit tant de material, perquè la il·lustració literària era molt curta dins el poble, i els arxius solament se cuidaven de la conservació de les lleis i ordres oficials, no per això se perdia, ben al contrari, se conservava amb tota la seva integritat i puresa dins la memòria privilegiada de pobres i rics, joves i vells, homes i dones qui guardaven aquell tresor com si fos estat una alhaca (*sic*) preciosa. (Rul·lan 1900a : 3)

Tenim poques referències sobre la metodologia que usava. Només ens informa que a l'hora de transcriure les gloses i codolades té en compte la pronunciació sollerica de la /o/ àtona en /u/, la majoria de les quals escriu amb u i l'accent obert i tancat damunt e i o per ajudar a la pronúncia: *objècta*, *assantaré*, *pòch*, *senyó*, per exemple. En alguns casos posa un accent circumflex damunt la vocal a per indicar que s'ha de pronunciar coma a e neutra.

És evident que tant Rul·lan com Alcover, amb major o menor grau, formen part del que Guiscafrè ha anomenat l'etapa de la folklorística romàntica. (Guiscafrè 2008: 21)

La intenció fonamental és salvar de la desaparició les gloses i codolades i, per tant, assumeix el paper del que Roviró ha definit com a arxivística folklòrica (1992: 77)

Finalment, igual que Alcover, Rul·lan és conscient que hi ha molta feina a fer per salvar les gloses que s'estan perdent i per això demana ajuda i l'aportació de la gent que en conegui.

No hi ha cap dubte que Rul·lan era partícep de l'espirit romàntic del moment, que tant inspirà i ajudà al naixement i la propagació de la Renaixença. El dubte és saber quan es produí aquest canvi. La nostra hipòtesi, encara que molt poc embastada, es decanta per la figura d'Alcover com a detonant de la seva conversió. Un dels arguments més a favor és

⁴ Per la importància, transcriu el fragment del qual he agafat la referència: «Una de les imatges més inequívokes de la joia trencada, a la qual va a recórrer Wilhelm Grimm en l'edició revisada del volum de notes de 1856 per explicar la relació de dependència que creia que tenien les rondalles i els mites de l'antiguitat. Aguiló (1985:13-14) fa servir aquesta mateixa metàfora per referir-se, però, al procés de corrupció de la llarga cançó narrativa cap a la corrandà o glosa: "A les currandes [...] de la poesia narrativa anterior. Algunes són pedres de alajes que s'han fus». (Guiscafrè 2008: 61)

l'adhesió que mostra Rul·lan al conreu de la llengua catalana i que en les seves publicacions anteriors no havia practicat de cap manera. Per a Rul·lan la castellanització era un factors que ajudaven a la desaparició de les gloses i així ho manifesta:

Però la Revolució dominava, creant nous costums, i aquelles festes tan delitoses perderen el seu saborino; el jovent s'atapé de *trobos* i cançons forasteres pitjors que els mamarratxos que duien pintats, i que un exèrcit de pobres cecs i coixos, forasters, qui havien invadit Mallorca, cantaven per les places i carrers. (Rul·lan 1900a : 16)

2 Contextualització de l'obra

L'any 1876 Rul·lan publica un primer article a l'*Almanaque Balear* sobre glosadors del segle XVIII. A una nota a peu de pàgina explica que es tracta del fragment d'un capítol que s'havia d'insertar a la seva *Història de Sóller*, dos volums de la qual ja havien estat publicats, un l'any 1875 i l'altre l'any 1876. Segurament aquest capítol sobre els glosadors de què parla Rul·lan havia de formar part del volum tercer de la *Història de Sóller*, que ha restat inèdit i molt poc elaborat, que havia de tractar sobre personatges destacats de la història del poble. Rul·lan degué canviar d'opinió i, segurament esperonat per l'inici de l'interès per la literatura popular entre els intel·lectuals del moment, decidí fer-ne una publicació específica. Així, el 1900 inicia la publicació dels tres volums que hem referenciat a la presentació.

El primer volum, dedicat al glosador Pau Noguera, conté l'autorització per part de la censura eclesiàstica amb el vistiplau precisament d'Alcover. Allà el títol amb què havia demanat l'autorització per als seus volums era *Col·lecció de gloses i codolades solleriques*, títol que segurament era l'original i que tenia en compte el contingut del quart volum, que ara presentam.

Els tres volums s'anaren publicant i sortiren a llum el 1900 i el 1901 els dos primers volums amb una profusió de propaganda al setmanari *Sóller*. Segurament per crear interès sobre el món de la glosa, Rul·lan publicà al *Sóller* durant els primers mesos fragments de les gloses impreses. La recepció d'aquestes tres publicacions no degué ser l'esperada i, malgrat la propaganda que sortia amb assiduitat al setmanari *Sóller*, no va tenir gaire transcendència i a la dècada dels setanta encara es podien comprar a la Impremta Marquès de Sóller exemplars dels tres volums.

Rul·lan manifesta que la intenció fonamental del seu treball és «la conservació de les composicions poètiques dels antics glosadors locals»⁵ (volum IV pàg 2), però és evident que el que pretén també amb la publicació de les gloses és ajudar a conservar l'ordre social establert i evitar el canvi de paradigma que des de finals del segle XVIII i principis del segle XIX atacava totes les estructures de l'Antic Règim, de l'Absolutisme, en general, i de la cultura i de la moral, en particular.

Rul·lan per formació era un intel·lectual hereu de l'enciclopedisme del segle XVIII, a més d'un integrista religiós. Estava convençut que els canvis socials que a poc a poc s'anaven desenvolupant al llarg del segle XIX representaven la pèrdua de l'ordre tradicional dels estaments que durant segles s'havien anat mantenint a Mallorca. Malgrat tot, Rul·lan era un defensor del progrés econòmic i de la millora de les condicions de vida i de l'ensenyament, seguint les passes del bisbe Nadal, a totes les capes de la societat. Malgrat aquest enciclopedisme, Rul·lan posteriorment fa costat als pressupòsits bàsics de la Renaixença i del moviment estètic i literari del Romanticisme de caire conservador.

Fent una anàlisi conjunta dels tres volums publicat i el quart que presentam en aquest treball, podem encara contextualitzar millor els objectius que s'havia plantejat Rul·lan a l'hora de publicar-los.

⁵ Sempre que facem referència al volum IV objecte d'aquest treball, el referenciem amb el nom de: Volum IV, a més del número de pàgina d'on hem extret la citació.

El primer volum conté una introducció en què l'autor explica les causes de la decadència de la glosa. Per a Rul·lan la pèrdua dels costums civils i religiosos són la causa de la crisi de la literatura popular (Rul·lan 1900a: 1). Hi explica que la literatura complia la missió d'estabilitzador social perquè «mantenien viu el foc de l'amor a la Pàtria, a la Religió i a la Moral Evangèlica». Encara que decideix no comentar-ho, «perquè és coneguda de tots i de fa poc temps», la Restauració, tota problemàtica que envolta el segle XIX amb les lluites entre absolutistes i liberals i la introducció de la «filosofia francesa» serien la causa de l'entrada en crisi de la literatura popular:

Llavors vengueren les disputes entre cristinos i carlistes amb una calabruixada de llibres volterians; la lectura del Pacte Social de Rousseau se feu moda, a pesar de les severes prohibicions de la Inquisició i d'esser un sistema impí i estrambòtic; els liberals o cristinos se llevaren la carota i la pell d'ovella amb què se tapaven, eixordant-nos amb sos crits esvalotats, de *viva la llibertat*, fent tal abús de lo que tant exaltaven que més pareixien iconoclastes que catòlics. Que de profanació! (Rul·lan 1900a: 15)

Considera que d'ençà de la Revolució Francesa han entrat nous costums que afecten tots els àmbits socials, també la pròpia literatura popular, l'oci i els jocs infantils:

«La institució de la Milícia Nacional, salvació de la Pàtria, com deien els seus partidaris, acabà per esfondrar-ho tot, arraconant per a sempre les antigues diversions, i festes de família, i rondalles, i contarelles, i gloses, i glosadors. [...] Els infants [...] deixaren de fer processons i de cantar es gori-gori. Convertiren l'asta de ses banderes en fusells i no faltà qui aconsellàs als mestres d'escola que ensenyassen els deixebles *a marchar a dos y a cuatro de fondo*. [...]

Com que la freqüència fa costum i no se parlava més que de milícia i de música, i de balls escandalosos, com deien les mares (i tenien molta raó), dins poc temps ningú se recordava d'aquella diversió, tan honesta, de rondalles, ni de gloses, ni de glosadors. (Rul·lan 1900a: 16 i 17)

Els pobles imitaren els costums moderns que s'anaven imposant a Ciutat i, fins i tot, arribà la moda dels casinos i dels cafès que substituïen les antigues tavernes on se celebraven habitualment bona part dels combats entre glosadors:

i ja tenim casinos per llarg, i jornalers convertits en senyors, i renyina, i desditxa, i misèria dins aquelles famílies qui abans vivien en pau i unió, alegres i contentes amb la seva sort. (Rul·lan 1900a: 18)

Segons Rul·lan, tots aquests factors són els causants del declivi dels glosadors i la raó fonamental que l'empeny a la publicació del recull de glosadors.

3 El contingut de l'obra

El manuscrit està dividit en quinze plagues d'extensió diferent i amb les divisions següents:

3.1 Les codolades polítiques

Rul·lan recull quatre codolades polítiques que se degueren escriure segurament l'any 1824, poc després de la caiguda del govern arran de l'actuació de les tropes franceses del duc d'Angulema, els anomenats Cent Mil Fills de Sant Lluís, requerides per Ferran VII, amb el suport de la Santa Aliança, per restituir el poder absolut a Ferran VII, abolir la Constitució, reinstaurar la Inquisició i suprimir totes les reformes que havien iniciat els liberals. Es posava fi així al període de la història d'Espanya conegut com a Trienni Liberal o Trienni Constitucional (1820-1823). Amb la caiguda dels liberals s'instaurà la Dècada Ominosa, que s'inicià amb una forta repressió contra els liberals. Si els liberals havien arribat al poder gràcies al pronunciament militar de Riego i el rei seguí governant, però va haver de jurar la Constitució de 1812, ara la caiguda del govern liberal tornava a donar el poder absolut al monarca i retornava els privilegis als grans terratinents i a l'Església⁶.

Les tres primers codolades narren els fets que ocorregueren durant el dia en què es va conèixer la caiguda del govern i expliquen les “malifetes” que dugueren a terme durant els tres anys de govern a Sóller els liberals i se centren, sobretot, en les actuacions de la Milícia Nacional. La Milícia Nacional fou regulada per les Corts de Cadis i tenia com a funcions primordials el manteniment de l'ordre públic i la defensa de la Constitució. Quan el 1814 Ferran VII restaura l'absolutisme, abolí la Milícia Nacional i el 1823 hagué de tornar-la a instaurar malgrat estar-hi completament en contra.

Rul·lan identifica les quatre codolades a partir del primer vers de cada una i són les següents: “A mi em diuen mestre Pere”, “Déu lo guard, senyor don Toni”, “Ara em venen en memòria” i “Déu guard el primer autor”. Segons Rul·lan la tercera i la quarta són obra de Mateu Ensenyat, *Manyós*, “perquè així m'ho assegurà quan me les dictava”. Rul·lan creu que la segona també segurament és obra de Mateu Ensenyat per l'estil i la repetició de certes paraules, i de la primera se'n desconeix l'autor. Com diu Rul·lan, les quatre codolades polítiques foren impreses, repartides per tot Sóller i circularen de boca en boca fins al punt que moltes vegades els personatges als quals les codolades fan referència havien de patir l'escarni que les hi cantassin en públic. Escarni que devia ser molt més gros a les gloses que decideix no publicar:

Tot això, i donats els costums d'aquell temps, provocà que a més s'augmentàs el repertori general de les festes de família amb un diluvi de gloses més picants encara que les codolades, i que la decència no permet recordar. (Volum IV, pàg.1)

⁶ Per al període històric de la Crisi de l'Antic Règim, vegeu el llibre de Miquel Àngel Casasnoves (1998: 495-538)

Un dels problemes fonamentals per a la comprensió de les tres primeres codolades polítiques és la identificació dels personatges que són motiu d'escarni i, a més, la comprensió dels fets que varen ocórrer el dia que es va conèixer a Sóller la caiguda del govern liberal:

El día 5 de noviembre, a mediodía, llegó a nuestro pueblo la noticia del cambio de gobierno, que ya se esperaba días antes, y entonces empezaron las represalias. Las campanas de la Parroquia fueron las primeras en anunciar el *feliz acontecimiento*, noticia que en breve cundió por todo el término de Sóller. (Rul·lan 1875: 609)

Els autors de les tres primeres codolades narren uns fets que tot just han acabat de passar i parlen d'uns personatges que són coneguts de tots els possibles oients o lectors de les codolades. És evident, per tant, que és molt difícil dos-cents anys després poder entendre perfectament tots els fets que s'hi contenen i conèixer tots els personatges de què parlen. Encara és més difícil perquè Rul·lan manifesta que ha modificat tots els noms dels personatges i els ha substituït perquè no es puguin identificar.

Malgrat tot això, Rul·lan deixà una breu descripció dels fets a la seva Història de Sóller i, també, romangué inèdita una miscel·lània sobre Sóller, recentment editada. De la informació d'aquestes dues obres, podem extreure un petit relat dels fets i els personatges que descriuen les tres primeres codolades.

El primer que ataquen és l'actuació dels responsables polítics i militars de la Milícia Nacional de Sóller. Bàsicament coincideixen a afirmar que es passaven tot el dia bevent i menjant i que intentaven reclutar gent per formar-ne part. Uns altres fets que destapa la ira dels reialistes és el fet de posar a la plaça de Sóller una làpida commemorativa de la Constitució, ésser poc respectuosos amb les celebracions religioses i gastar els doblers que recaptaven en dinars i beguda. La làpida fou inaugurada el dia de Pentecosta amb música, dinar per als pobres i ball a la nit, fet que provocà la indignació del clergat i els reialistes.

Un cop arribada la notícia de la caiguda del govern, s'esdevingueren els avalots, que duraren pràcticament tot el dia i part de la nit. Segons Rul·lan la reacció fou violenta i provocà que bona part dels liberals sortissin del poble per evitar mals majors. Una gran quantitat de gent se concentrà a la plaça i atacaren el cos de guàrdia de la Milícia Nacional i cremaren al mig de plaça tots els mobles i objectes que hi havia dedins. Mentrestant un altre grup anava de casa en casa dels milicians:

Totes les cases on hi havia homes que vestien l'uniforme de la milícia tiraren el vestit i el corretjam al carrer; aquests eren aplegats immediatament i llançats al foc. (Quetglas & Simó 2021: 116)

Un altre esdeveniment que conta Rul·lan és l'assalt de la taverna⁷ d'Andreu Oliver, *Poma*, «cap d'aquesta política». A part de la taverna hi tenia telers. Una munió de gent assaltà la taverna i tot el que hi havia dins la casa acabà al foc. Begueren tot el vi i s'endugueren una bota fins a plaça perquè la gent que no hi havia participat pogués beure.

⁷ Estava situada al carrer de la Rosa, molt a prop de plaça.

Mentrestant el frare llec fra Guillem de sa Bleda anà al convent a cercar un taüt, tomaren la placa a favor de la constitució i la posaren dins el taüt i la passejaren pels carrers de Sóller com si es tractàs d'un enterrament.

Finalment els fets es desbordaren. Rul·lan conta que quan ja no tenien res més dels liberals per cremar:

La pegaren contra els xuetes i la tenda que tenia en Cristòfol, que era de vendre gènere que ara diuen de parceria, juntament amb els mobles de la casa de can Rei, tot acabà al foc. Totes les cases dels altres xuetes varen ser també dilapidades, desapareixent de dins d'elles tot el que hi havia de menjar. Els mobles també anaren al foc. [...] Calents per tanta destrossa, l'empregueren contra en Cristòfol i, si no hagués estat pel vicari Curial, que s'hi posà al davant i digué als que l'anaven a tirar al foc que ell hi aniria primer, haurien fet un màrtir. (Quetglas & Simó 2021: 117)

«A mi em diuen mestre Pere », la primera codolada, representa un diàleg entre en Pere i uns membres de la Milícia Nacional perquè el volen convèncer perquè s'hi apunti. Li argumenten que vestirà bé, que menjarà i beurrà molt i que no haurà d'anar a escoltar els sermons, entre d'altres. Pere els retreu tots els seus vicis i espera que les coses canviïn:

Si veim es govern mudar,
com esperam,
de cop tendreu molta fam
i moltes malles.

Al final prediu els fets que passaran quan siguin derrotats i conta les escenes que hem explicat més amunt.⁸

De cop botiran defora
los regidors.
Tornaran entrar es senyors
d'en temps del rei.
Veureu amb so capell vell
es síndic d'ara.
Un albó durà per vara
es batle Coll.
Don Benet serà més moll
i més humil
que es galons de mestre Dil
qui es faran pols.
Tots es qui menjaren dolç
cagaran agre;

⁸ Sobre les codolades Rullan i Mir afirma: «La història fa menció moltes vegades de les codolades, qui anaven de boca en boca i les repetien a les reunions, unes vegades per simple passatemp i altres per propagar idees polítiques o socials que, baix el nom de profecies, corrien amb gran acceptació de tots.» (Rullan 1900a: 2-3)

i de cop estarà magre
aquell de plaça,
que si s'ompl de carabassa
ja estarà bé.

La segona codolada, talment com diu Rul·lan, segurament també és obra de Mateu Obrador i se centra també a descriure els esdeveniments que passaren a Sóller en conèixer la caiguda del govern liberal. El suposat narrador de la codolada demana al senyor «Don Toni » què està passant i a partir d'aquí va explicant els fets que passaren i com es comportaven els liberals mentre governaven. Com hem dit més amunt, tots els malnoms o els llinatges dels protagonistes de la història han estat modificats per Rul·lan. Al final invoca la pau i la concòrdia a través de la religió, tot i demanar la destrucció de tots els mals llibres:

Es mals llibres, cremau-los
i tots digau:
Dau-mos, Senyor, vostra pau
i s'unió.
Visca sa Religió
i també el rei.
Llevem-mos es vestit vell
que és es pecat
i morint en bon estat
logrem la glori'.
Amén.

La tercera codolada sota el títol d'«Ara en venen en memòria» sembla una amplificació de la codolada anterior. El narrador ve a dir que amb les presses es va deixar coses sense dir:

Ara em venen en memòria
certes cosetes
que per ser frioleretes
me n'oblidava.
Quan vaig escriure això anava
sempre corrents
i no vaig tenir es temps
que demanava.

El to és el mateix que a la segona codolada i l'estil també: la descripció de l'actuació de certs personatges durant el Trienni Liberal i com reaccionaren el dia de la desfeta.

Finalment, la quarta codolada és una diatriba «contra la Constitució» i els seus partidaris. Com ja hem dit abans, és obra de Mateu Ensenyat. Al final de la codolada hi ha el

nom de l'autor i la data (1823). Segurament Rul·lan degué copiar aquesta codolada d'un romanç imprès que, com diu a la introducció, va circular per dins Sóller i per això hi afegí també el nom, el pseudònim i la data.

La Constitució de 1812 és considerada «un fals llum», «obra del dimoni» i creada amb l'esperit de França. El fet més destacable és el coneixement que l'autor té dels fets cronològicament ordenats (1810, 1812, 1814, 1820 i 1823) i són constants les invocacions a déu i a la religió catòlica. Com les tres codolades anteriors, es demana la invocació del «divino Senyor», però en aquest cas perquè ajudi «el pobre qui en vós no creu».

3.2 Andreu Albertí

Andreu Albertí és un dels glosadors que va viure durant el segle XVIII. Totes les gloses que apareixen al llibre van contextualitzades, és a dir, presenten la situació comunicativa que va motivar la creació de la glosa. Sigui veritat o mentida, aquí bona part de les gloses són presentades com un recurs per sortir de la situació comunicativa en què es troba i escaparia de la glosa que forma part d'una topada, maligna o amistosa, o del combat entre dos glosadors, que serien situacions més pròpies d'un espectacle literari.

Rul·lan havia parlat ja d'aquest glosador⁹ però amb el nom d'Andreu Coll. No hem pogut aclarir amb certesa en quin dels dos casos s'equivoca. Sobre aquest autor a l'article esmentat diu:

Molta devia ser la jovialitat i el bon humor d'Andreu Coll, generalment més conegut pel sen Andreu *Boi*, que visqué a mitjans del segle passat, quan les històries de les seves bromes enginyoses romanen encara en la memòria del poble, com si haguessin passat només fa uns dies. L'ofici de comerciant d'oli i de gra el posava en contacte amb moltes persones del Pla, les quals passaven gust de tractar amb ell pels bons moments que els proporcionava amb les seves gloses, acudits i trapelleries. De vegades s'entretenia a contar la gran sordesa de la seva dona sempre que l'havia de presentar a alguna persona i feia el mateix a ella i es divertia veient com quedaven fotuts ja que tots dos tenien molt bona oïda. Altres vegades solia demanar per on havia de tallar el pa o el formatge que li posaven sencers damunt la taula i, si li contestaven que on volgués, els posava dins la taleca i partia dient: Com que tenc tanta pressa, ja els tallaré a casa. I partia. D'altres vegades feia com si dugués oli de contraban i després d'haver fet fer molt de camí als recaptadors del dret de l'olí, es trobaven amb els odres plens de vent. Basta dir que un dia va aconseguir que una persona distingida el dugués a l'esquena just quan queia un fort ruixat, tot fingint que s'havia romput una cama. Tot perquè aquella persona li havia dit que no seria capaç d'enganar-la. Els llibres de Cort Reial encara conserven memòria de les seves sortides enginyoses sempre que es va intentar posar-li una multa per no vendre el blat d'acord amb el que manava la Llei. Seria inacabable el relat de les anècdotes que es conten del sen Andreu *Boi* que li venien al cap quan volia enfotre's dels agents de la policia i de totes aquelles persones amb qui tenia confiança. Com a poeta, és notable la broma que realitzà en vers a la seva dona quan li va dir en un acte amb bastant de públic:

Dona més macarronera
que sa meva no n'hi ha.

⁹ Hem fet la versió de l'original en castellà. Josep Rullan i Mir, «Glosadors», *Almanaque Balear para el año 1876*. Palma: Imp. de Pedro José Gelabert, pàg. 57-64.

Ell s'atreveix a posar
ses pintes dins sa pastera.

Ell ment i no sap què es diu.
Jo tenc sa casa agranada,
roba neta de bugada
i s'escudeller que riu.¹⁰

3.3 Josep Seguí

Josep Seguí no seria un glosador entès a la manera tradicional. No volia participar de combats i només glosava en situacions comunicatives molt concretes i, sobretot, quan era escomès per algú perquè cantàs alguna glosa. Totes les que apareixen estan contextualitzades. Per altra banda no en tenim cap informació cronològica, excepte que Rul·lan el va conèixer personalment. Si deduïm que el degué conèixer quan Rul·lan de jove va iniciar la seva tasca de recollida de gloses, degué néixer a final del segle XVIII.

3.4 Bernat Oliver i Bisbal

Bernat Oliver segurament no degué participar a combats fora de Sóller. Segons Rul·lan només “era cridat a moltes cases per fer gloses i passar l'estona.” Al llibre no s'hi ressenyen moltes gloses seves, una de les quals és segurament un fragment d'una topada i les altres quatre cançons semblen molt circumstancials i puntuals, i totes elles contextualitzades.

La glosa en què parla dels pintors Maura, Fuster i Cristòfol Pizà, no pot esser seva, a no ser que hi hagi un error en la seva data de naixement i/o de mort. A més, no quadra que tengués vuitanta-sis anys quan va morir.

3.5 Isabet *Doi*, Pau *Pentinador* i Toni *Doi*

Són tres glosadors amb molt poques cançons i pràcticament sense gens d'informació biogràfica. S'ha de destacar que Isabet *Doi* és la primera glosadora referenciada a Sóller, concretament a Biniaraix. I també cal remarcar que el glosador Toni *Doi* era el cantador oficial de Pau *Cerol* i l'acompanyava als combats importants.

¹⁰ La versió que dona Rullan i Mir al llibre és ben diferent:

Ell La meva dona és grollera,
 no m'hi puc agombolar.
 Ell s'atreveix a posar
 sa pinta dins sa pastera.
Ella Ell ment i no sap què es diu,
 que jo som prou endreçada,
 roba neta de bugada
 i s'escudeller qui riu.

3.6 Guillem Castanyer

Poca cosa podem ressenyar de Guillem Castanyer sobre les seves suposades gloses. És evident que aquestes gloses no foren improvisades, sinó que foren escrites i, a més, totes tenen un títol a l'inici del poema. Dels quatre composicions, les tres últimes tenen un transfons religiós.

3.7 Les *Gazanes*

L'episodi de les *Gazanes* és un dels més interessants per veure com s'usava la glosa per part no tant dels que l'havien creada, sinó de la gent les anava repetint en esdeveniments festius i socials. Es tracta d'un veritable assetjament contra una família, sobretot contra la mare i les filles. S'hi barreja, a més, l'actuació de la justícia, del batle i del rector per intentar aturar l'allau de gloses contra aquella família. Sembla que hi participaren diversos glosadors i que fins i tot Pau *Cerol* fou interrogat com a suposat autor, almanco d'una part de les gloses. Rul·lan conta que durant el Carnaval d'aquell any es cantaren cançons bastant grosseres contra les *Gazanes*. Els esdeveniments que narra degueren passar a final del segle XVIII o principi del XIX, fet que els dona encara més valor. També és important destacar que moltes de les gloses li arribaren a través de Manacor. La glosada final que hi posa Rul·lan pareix molt fragmentada.

3.8 Josep Coll i Coll

Aquest glosador sí que representaria el paradigma de glosador de combat ja que va tenir conteses amb els principals glosadors del moment. Segons sembla s'han perdut gairebé totes les gloses que va fer. Al recull hi ha la contestació que va fer al famós glosador Biel *Parreta* i, el combat per escrit que dugué a terme amb el glosador Pere *Rosa*, que consta d'un primer escrit per part de Josep Coll, la contestació que li va fer Pere *Rosa* excusant-se de no haver comparegut al combat i la segona resposta que li envià Coll. També hi ha dues composicions que foren improvisades quan rebé els tres estudiants que ajudaren Rul·lan a cercar informació sobre la seva obra. Hi destaca «Sa vida d'un glosador», tota una ressenya dels pocs doblers que guanyava un glosador.

3.9 Jaume Albertí

Del glosador Jaume Albertí només s'han conservat fragments de possibles combats o de topades. Es tracta d'un glosador bàsicament del segle XVIII. Segons Rul·lan, era un glosador de molta fama. Una de les gloses que li atribueix Rul·lan apareix recopilada a Artà pel pare Rafel Ginard (1967: 70). A la versió de Jaume Albertí, formaria part d'un diàleg entre glosadors i així ho reproduïm:

Ginard 1967:70	Jaume Albertí, <i>Serra</i>
Una cançó ben dictada, de quatre mots està bé; de cinc i de sis, també; i de set, ja és codolada.	–Una glosa ben pensada de quatre mots ja està bé, de cinc i de sis, també, i de set ja és codolada. –Això són gloses d'al·lots, de quatre mots i de cinc. Feis-les de deu i de vint qui toquen a molts de llocs.

La tercera estrofa que reproduïm seguidament, en la qual suposadament a Jaume Albertí contesta, també apareix referenciada per mossèn Antoni Maria Alcover al tom V de les *Rondaies mallorquines* (Alcovei és atribuïda a Tià *de sa Real*¹¹)

Una de les gloses que transcriu com a obra de Jaume Albertí també és atribuïda a Andreu *Tambor* (Rul·lan 1900b: 128). N'adjuntam seguidament les dues versions per veure les variants de cada glosa:

Andreu Coll, <i>Tambor</i>	Jaume Albertí, <i>Serra</i>
–Vós qui sou glosador bo mos hauríeu de mostrar quin arbre en el món hi ha qui cada mes està en flor. –L'arbre n'és el Sagrament qui cada mes està en flor, i si no fiau de jo a l'iglésia està patent.	–Si volíeu venir amb mi jo vos podria mostrar quin arbre en el món hi ha qui cada mes sol florir. –L'arbre n'és el Sagrament qui cada mes està en flor i qui vol veure amb so cor a l'altar està patent.

Ja va parlar d'aquest glosador (Rul·lan 1876b: 63). Per la importància històrica que té i la informació suplementària que aporta l'hem traduït i reproduït a continuació:

Pel que sabem d'aquest brillant geni, podem afirmar que florí a mitjans del segle passat, que pertanyia a una família pobra, però molt honorada, de Fornalutx, que essent jove es dedicà a la marina mercant i que passà la vellesa al llogaret de Tuent i sa Calobra, de vegades treballant al camp i de vegades exercint l'ofici de pescador. Sempre que se li demanava solia contestar en vers i poques vegades deixava d'usar la mètrica per fer arribar una queixa o un retret. Les seves improvisacions són tan enginyoses i revelen una intel·ligència tan perspicaç que la

¹¹ Es tracta del glosador Sebastià Gelabert Riera (1715-1768)

major part han passat al domini del poble, que sap apreciar les belleses sense conèixer l'art. Conten que havent-se-li presentat un jove, propietari del llogaret de Tuent, vestit amb els cordons de cadet, l'instà que li fes una glosa i li contestà:

El Bon Jesús ha ho va dir,
quan en aquest món vivia,
que el qui treballs no tendria,
ell mateix los cercaria,
i vostè ho ha fet així.

El jove cadet no tornà mai a vestir l'uniforme del qual se sentia tan ufanós. Per renyar un jovença, que havia conduït a la vila una bístia carregada de peix i de tornada pel camí va perdre una beaça, li va dir:

Tant l'hauries perdut ple
com ara que és estat buit,
digues que és estat descuit
i sempre és excusar-te.

Li demanaren com estava, cert dia que es trobava adobant les seves xarxes a l'ombra d'un pi per fugir del sol que cremava, i va contestar:

Jo ho pas així com Déu vol
treballant assuaquí
sens tenir altre consol
que la sombra d'aquest pi.

3.10 Jaume Serra

Només hi apareixen cinc cançons i manifesta que no té pràcticament cap informació sobre aquest glosador.

3.11 Joan de Bonafè i Pau Arbona

Sembla que Rul·lan no tenia del tot acabat el llibre ja que a partir d'aquí ja no ressenya res dels glosadors que hi apareixen, encara que sigui per dir que no en sap res. El romanç de Joan de Bonafè figura al document original després de les dues respostes que li fa precisament a aquest glosat en Pau Arbona. Per això hem decidit canviar l'ordre perquè es conserva millor el sentit dels tres romanços. Segons sembla, tot i treballar a Sóller, Joan de Bonafè no era solleric.

No hem entrat a valorar les tres versions de què disposam d'aquest "combat" ja que hem pogut aconseguir el full de Joan de Bonafè imprès i publicat a la Impremta de Bartomeu Rotger el 1893 i les dues contestes que li fa Pau Arbona, publicades totes dues en sengles fulls a la Impremta "La Sinceridad" de Sóller. A damunt dels dos fulls publicats del glosador Pau Arbona, Rul·lan hi fa una primera correcció i, finalment, trobam més canvis al manuscrit que editam. A títol d'exemple, apuntam les tres versions d'una estrofa de la primera resposta a Juan de Bonafè per part de Pau Arbona:

Full imprès	Correcció al full imprès	Manuscrit volum IV
-------------	--------------------------	--------------------

Don Juan de bona fè ses donas ha mal-famades, ses fadrines y casadas, ses jóves y ser rüadas; y ara s'han replegades y desitjan venjarsê. Si no se'n vá á amargarsê ¹² al menjarán á picades	Don Juan de bona fè ses dònas ha mal-famades, ses fadrines y casadas, ses jóves y ses rüadas, y totes s'han replegades dispostes per venjarsê. Si no se'n va a amargarsê s'el menjarán á picades.	En Juan de Bonafé ses dònnes ha mal-famades, ses fedrines y casades, ses joves y ses ruades; y totes s'han replegades dispòstes a venjarsê. Si no se'n va a amagarse se'l menjarán a picades.
--	--	--

I una estrofa de Joan de Bonafè:

Full imprès	Correcció al full imprès	Manuscrit volum IV
Se moda veyá y se nova de lo que el mon adelanta tothom ne serque fer planta en floquedura y randa á forse de pel y bova.	(sense cap correcció en tot el document)	De sa mòda veyá y nòva, de lo que'l mon adelanta tothom ne serca fer planta amb flocadura y amb randa, a fòrsa de pel y bòva.

3.12 Gabriel Colom i Morell i Bartomeu Colom

Els dos últims capítols del llibre estan dedicats a oncle i nebot amb una composició cada un. La primera té cinc estrofes i un total de cent quaranta-cinc versos i manifesta la satisfacció que sent perquè el seu nebot, Bartomeu Colom, ha sortit exempt de fer el servei militar. La resposta del nebot a Gabriel Colom està formada per trenta-sis versos dividits en quatre estrofes. Les dues glosades semblen escrites.

¹² Entenem que és una errada del caixista. Aquesta errada també passà inadvertida a la versió de la columna d'enmig.

4 El vers i l'estrofa

La majoria de cançons¹³ que formen el recull són curtes. Ara bé, és difícil saber si formaven part d'una glosada més llarga que no s'ha transmès i, per tant, no s'ha inventariat. La majoria de gloses o cançons són quartetes heptasíl·labes de rima masculina, consonant i creuada (ABBA):

És ben cert que tots quan sou
el diable us duu venuts
i queis dins Infern perduts
com ses pedres dins un pou.

Encara que també en trobam de rima encadenada (ABAB):

Vestida de roba nova
per damunt i per davall
com una fadrina es troba
per sortir a qualsevol ball.

I en molts pocs casos rima assonant:

Al·lotes, digau, digau,
Què voleu d'en Jaume Serra?
Perquè sa seva candela
casi ja arriba an es blau.

La quinteta també hi apareix, però amb una freqüència molt més baixa. En total n'hem localitzades dotze, onze de les quals tenen rima consonant i només una assonant. La rima més habitual és ABBBA, que es dona en vuit dels dotze casos. També trobam un cas de rima ABABA, dos de rima ABAAB i un també amb rima ABBAB.

Molt més habitual és la cançó de sis versos. D'un total de desset cançons, dotze tenen la rima ABBBBBA, dues ABBAAB i un cas AAAAAB. Una de les sextetes no té la rima adequada al darrer vers:

Això és com qui disfressar
sa misèria amb sa pobresa
dur faldetes de pagesa
i es jaquet de ciutadà,
llavors l'han de retirar
en s'hivern perquè fa fred.

De cançons de set versos també en trobam i la combinació més habitual dels quals és ABBBBBA i, també, ABBAAB. Només en un cas respectivament hem trobat la combinació ABBBAAB i ABABBAB.

A partir de vuit síl·labes podem considerar que es tracta de cançons llargues. Les més habituals són de vuit i deu. Tant a les cançons curtes com a les llargues, el patró que es repeteix a totes les gloses és l'estructura AB en els versos primer i segon i l'estructura AB o BA als dos darrers versos.

¹³ Al manuscrit s'usa el concepte de cançó com a sinònim d'estrofa.

Gairebé totes aquestes estrofes de més de vuit síl·labes es troben a combats de paper. És a dir, no es tracta d'un combat en directe, sinó que cada un dels glosadors ha dictat el glosat i s'ha passat en paper. Segurament aquests combats es publicaven talment com la literatura de canya i cordill. El combat entre en Joan de Bonafè i en Pau Arbona n'és un exemple clar. Segurament perquè el glosador tenia més temps per pensar, les gloses són molt més llargues. Els casos més clars són la *Contestació an en Joan de Bonafè*, que està formada per 15 cançons de vuit versos i una de set, i la *Contestació segona*, formada per 26 estrofes, 24 de les quals són de vuit versos, una de set i una de nou.

A les octaves la combinació que més vegades apareix és ABBAABBA, que presenta una estructura semblant a dues quartetes amb rima creuada. També hi apareix la combinació ABBBBBBA amb freqüència. Hi ha quatre casos de rima ABBBBBAAB. Hem trobat tres tipus més de combinacions que ocupaven una estrofa cada una.

Hi ha set cançons de nou versos i cada una té una combinació diferent, molt semblant totes a les que també hem trobat a les de vuit.

Cada una de les sis estrofes de deu versos que hi ha al document, té una combinació diferent. N'hi ha alguna que podria ser perfectament la combinació de dues estrofes de cinc versos. És el cas de la cançó número deu que apareix a «Sa usança vella i sa nova. Romanç de Sóller», que té la combinació ABBAABBBBA. La més interessant, que reproduïm a continuació, és la que destaca més pel fet de reproduir la dècima o espinela, que va ser una estrofa habitual en la literatura barroca castellana i catalana:

Americà o francès	A
el vol en esser pubila;	B
noltros qui estam dins la vila	B
tan sols no podem fer res.	A
A mi això m'assembla que és	A
com una mala patrulla,	C
los agrada anar de bulla	C
en esser dia de trui,	D
te diuen no en vull, no en vull,	D
posa-me'n dins sa capulla.	C

Encara que no són gaire habituals, hi ha cinc cançons d'onze versos, tres de dotze, dues de tretze, dues de catorze, una de quinze i una de setze. En tots els casos les combinacions són molt variades i poques es repeteixen. Reproduïm seguidament una glosa de tretze versos que mostra una combinació que es repeteix bastant a partir dels quintetes: ABBBBBBBBBBBBA.

Jo no acostum fer abusos
des llum que Déu m'ha donat.
No som com vós, estimat,

qui vàreu dir es pic passat
dins Can Membre amb so glosat
que vos éreu passejat
per fora i per dins Ciutat,
i que no havíeu trobat
home de capacitat
qui vos hagués capturat.
No visqueu preocupat,
que en es cas menos pensat
de més sabuts n'han confosos.

5 Criteris d'edició

Ja hem apuntat abans que el llibre es presenta amb l'ordenació que té el document que hem pogut obtenir de l'Arxiu Municipal de Sóller, exceptuant els apartats 13 i 14. Al capítol tretze hem posat el glosat «Sa usança vella i sa nova. Romanç de Sóller per en Joan de Bonafè», el qual figura en el manuscrit després de l'apartat dedicat al glosador Pau Arbona. Ho hem fet així perquè els dos glosats de Pau Arbona que hi apareixen són de contestació a Joan de Bonafè, concretament «Contestació an en Joan de Bonafè» i «Contestació segona». Pensem que d'aquesta manera es respecta l'ordre cronològic de creació de les gloses.

Tenim els nostres dubtes sobre si els capítols numerats del tretze al setze han de formar part del llibre. Hi ha dos motius per pensar això. En primer lloc perquè no hi ha cap dada biogràfica dels autors i, a més, no hi ha cap nota explicativa als glosats per part de Rul·lan. En segon lloc perquè els capítols tretze i catorze, com hem dit més amunt, ja havien estat impresos i, per tant, ja estava relativament salvada la supervivència d'aquests documents i, finalment, els glosats dels capítols quinze i setze semblen gloses escrites i no cantades. Malgrat la nostra sospita, hem inclòs tots aquests capítols al llibre perquè aporten informació important sobre tres possibles glosadors sollerics (capítols 14, 15 i 16) i un de forà (13).

Per a l'edició del document, primer el vàrem transcriure i la nostra intenció era aportar-lo al document final a través d'un codi QR perquè els especialistes poguessin treballar amb el document original. Problemes de temps i de revisió final han fet impossible que s'hi adjuntàs l'esmentat document. Malgrat tot, no descartam introduir-lo en una propera revisió.

La versió que s'adjunta del llibre ha tengut com a criteri bàsic d'edició que pogués arribar a un ampli ventall de lectors. Per això hem tengut prou cura perquè el text fos el més intel·ligible possible sense fer un material només apte per a especialistes. Hem intentat, però, que no es perdés el fet que es tracta de textos dialectals i, per això, no hem modificat el lèxic i hem conservat tot el que hem considerat que ajudaria a salvaguardar aquest aspecte. Per això hem regularitzat l'ortografia dels textos segons la normativa actual. Evidentment, no hem aplicat aquest criteri quan això implicava la pèrdua de la rima i/o de la mesura sil·làbica del vers. A més:

- Hem regularitzat la puntuació.
- Hem marcat amb un apòstrof la vocal elidida de totes aquelles paraules esdrúixoles si afectaven la rima o la mètrica del vers (*histori'* per *història*) i, també, a totes aquelles paraules que tenien una reducció per adequar-se a la mètrica (*'vui* per *avui*).
- Hem conservat la preposició *an* en tots els casos en què apareixia al text original.
- Hem respectat totes les formes de pronom feble. En els casos de combinació pronominal, hem aplicat les normes d'apostrofació que marca la normativa (*te'l* per *t'el*).
- Hem modificat la grafia *ab* per *amb* i hem respectat l'ús que fa l'autor de les preposicions *amb* i *en*.
- Hem conservat el pronom neutre *lo*.
- Hem respectat l'ús que es fa de l'article salat, literari i arcaic (*lo/los*)

- Hem conservat la forma arcaica del present de subjuntiu (*faça per faci*), fins fa ben poc encara habitual en el parlar de la gent major.
- Hem conservat tots aquells barbarismes que per raons de mesura i rima no es podien canviar, sense destacar-los ni posar-los entre cometes. Com que aquest recull té la intenció d'arribar a un màxim de lectors, inclosos els estudiants, consignam a peu de pàgina els barbarismes que hi trobaran al text¹⁴. Els barbarismes entre parèntesi són els que en algun context s'han modificat per l'opció correcta, però no sempre. Els que no van entre parèntesi no s'han pogut substituir en cap context. Hem conservat la grafia dels barbarismes que hi havia al document perquè en molts de casos ens ajuda a entendre com es devien pronunciar en aquell temps.
- Hem respectat l'ús de la preposició *de* davant la conjunció *que* i la construcció de la perífrasi d'obligació *tenir que + infinitiu*.
- Les notes que són originals de l'autor van entre parèntesi tant al text com a la numeració de les notes a peu de pàgina. La resta són nostres i estan posades amb l'única intenció d'ajudar el lector a entendre moltes paraules i expressions que avui en dia desgraciadament ja no formen part del repertori lèxic de molts catalanoparlants.

Llista d'abreviacions

DCVB:	<i>Diccionari Català-Valencià-Balear</i>
DIEC:	<i>Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans</i>
DSFF:	<i>Diccionari de Sinònims de Frases Fetes</i>

¹⁴ Acossat, adelanta, adió, alborotada, alcansaren, andar, (antes), (anyadir), (apodo), (apoiat), apretats, apuro, atorear, atrassos, (averiguar), beato, (blasfemo), bolsillo, borrador, casi, cáspita, (caudals), cegos, companyero, (compatrios), comunero, conforme, (consortes), corsé, cristinos, Cristo, cuatro, curro, demás, (de modo que), derramen, desdixat, desdixades, desempenyar, (desempenyaven), desempenyaren, (despedí), desprecia, (despreciant), divino, Don, embustero, embusteria, empenyes, embustero, empleo, (en serio), enterat, escudero, farol, invadir, jefe, lliquero, loca, lograr, mamarratxos, matxutxos, mutxatxos, (menos), (modelo), (monstruo), (olvidar), (peleaven) pelear, pico, pillen, pillo, plaços, ponsonya, (patricio), (rato), (recato), (reparo), sabiduria, saborino, saio/sayo, solariega, sandunguera, sombra, suave, supremo, tanteo, (terreno), tipo, tonteria tontes, toreja, (trato), trobo, (tropessa) tropés, (viva), xistoses, (xubasco).

6 Conclusions

1. Tenir a l'abast un repertori de gloses que s'estén des del s. XVIII permet veure la pervivència dels models i les regles de què es valien els glosadors a l'hora de fer les seves cançons, la qual cosa posa en evidència l'èxit de les fórmules preestablertes, sobretot en els combats entre glosadors.
2. Per altra banda, el llibre de Rul·lan és un testimoni de la transformació que s'està duent a terme arran del canvi del paradigma cultural motivat pels inicis de la industrialització, l'accés a la cultura i l'arribada de noves modes foranes en tots els àmbits culturals.
3. Molts de pics la glosa, i més concretament la trobada, és una eina que utilitza el glosador, d'ofici o aficionat, per resoldre situacions comunicatives pròpies del seu ofici, moltes vegades relacionat amb feines que tenien contacte amb gent molt diversa (traginers, comerciants, venedors, etc.).
4. Tot i la universalitat de models, gèneres, temàtiques i estructura de les cançons podem veure que les cançons que arreplegà mossèn Rul·lan estan profundament lligades als esdeveniments locals i personals. Aquest fet condiciona la comprensió de les gloses.
5. Les gloses són una mostra evident de les circumstàncies socioeconòmiques que marcaren el canvi de segle i tot el segle XIX i, també, de la importància de la religió en la configuració de l'imaginari dels glosadors. El coneixement que tenien de la història sagrada, adquirits sobretot a partir dels sermons, ajuda a farcir el seu argumentari glosístic.
6. Si una cosa ajuda a entendre aquesta publicació és que la glosa no és anònima ni fruit de cap creació col·lectiva. Ara bé, també hi podem comprovar que la glosa esdevé ràpidament creació col·lectiva a partir de la quantitat de transmissions orals que se'n fan i de les variants que s'hi produeixen.
7. També hem pogut constatar que hi havia glosadors que tenien els seus propis cantadors. Pau *Cerol* es valia del també glosador Toni *Doi*, per cantar les seves gloses quan tenia algun combat important.
8. Tampoc no és difícil intuir dos actors més a l'hora de transmetre la glosa. Per una banda les persones que aprenen de cor les gloses que han sentit per utilitzar-les a trobades d'amics o en situacions diverses i que són els responsables de les múltiples variants d'una mateixa glosa i, finalment, el paper del recopilador de gloses. Rul·lan considera que ha de modificar o no publicar segons quines gloses perquè van en contra de la moral o de la religió.

7 Bibliografia

- ALCOVER SUREDA, Antoni M. 2006. *Aplec de rondaies mallorquines d'En Jordi d'es Racó*. I. (Edició a càrrec de Josep A. Grimalt amb la col·laboració de Jaume Guiscafrè). Palma: Editorial Moll.
- 1980. *Aplec de rondaies mallorquines d'en Jordi d'es Racó*. V. Palma: Editorial Moll
- CASASNOVAS CAMPS, Miquel Àngel. 2007. *Història de les Illes Balears*. Palma: Editorial Moll.
- GINARD BAUÇÀ, Rafel. 1966. *Cançoners populars de Mallorca*. I. Palma: Editorial Moll.
- 1967. *Cançoners populars de Mallorca*. II. Palma: Editorial Moll.
- GUISCAFRÈ DANÚS, Jaume. 2008: *El rondallari Aguiló. Transcripció, catalogació i estudi introductori*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- JAUME I CAMPANER, Miquel; LLADÓ I ROTGER, Francesc. 2013. «L'educació a Sóller en el segle XIX», *VII Jornades d'Estudis Locals de Sóller i Fornalutx*. Sóller: Ajuntament de Sóller, pàg. 25-46.
- MUNAR I MUNAR, Felip. 1997. «La Passió de Jesucrist i el cançoner popular», *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Volum III. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 135-175.
- QUETGLAS CIFRE, Antoni; SIMÓ ARTERO, Joan Carles (ed). 2021. *El batec del poble. La vida al Sóller del s. XIX sota la visió de Mn. J. Rul·lan i Mir*. Pollença: El gall editor.
- ROVIRÓ ALEMANY, Ignasi. 1992. «Aproximació a l'estudi de la comunicació folklòrica». AUSA XV. 128-129. Patronat d'Estudis Osonencs, p. 71-104.
- 1994. «El folklore com a acte comunicatiu». *Revista d'etnologia de Catalunya* [en línia]. Núm. 4, p. 10-19.
- Roviró, Ignasi. 1992.
- RUL·LAN I MIR, Josep. 1875. *Historia de Sóller en sus relaciones con la general de Mallorca*. Tomo I. Palma: Imprenta de Felipe Guasp.
- 1876a. *Historia de Sóller en sus relaciones con la general de Mallorca*. Tomo II. Palma: Imprenta de Felipe Guasp.
- 1876b. «Glosadors», *Almanaque Balear para el año 1876*. Palma: Imp. de Pedro José Gelabert, pàg. 57-64.
- 1878. «Glosadors, siglo XIX: Pau Noguera (a) Serol», *Almanaque Balear para el año 1876*. Palma: Imp. de Pedro José Gelabert, pàg. 51-55.
- 1900a. *Literatura Popular Mallorquina. Tom I. Glòses de'n Pau Noguera y Ripoll, Sarol*. Sóller: Imp. de la Sinceridad.
- 1900b. *Literatura Popular Mallorquina. Tom II. Glòses de n'Andreu Coll y Bernat, Tambó*. Sóller: Imp. de la Sinceridad.
- 1900c. *Literatura Popular Mallorquina. Tom III. Glòses de'n Sebastià Marqués y Ortegàs*. Sóller: Imp. de la Sinceridad.
- TOUS, Domingo. 1999. *Poemes i cartes*. Edició a cura de Jaume Guiscafrè. UIB/PAM. Barcelona: Biblioteca Marian Aguiló, 28.

LITERATURA POPULAR

Tom IV

CODOLADES POLÍTIQUES I GLOSADORS SOLLERICS

VARIS¹⁵

¹⁵ A la part baixa de la pàgina l'autor escriví aquesta nota: "Aquest tom IV no s'ha publicat per falta de recursos per pagar sa impressió."

II. Literatura Popular. Codolades polítiques i glosadors sollerics

1 Codolades polítiques

1.1 Bibliografia

A una altra part¹⁶ he dit ja¹⁷ les causes que motivaren la producció de les codolades polítiques que corren de boca en boca, a pesar d'haver-los passat casi un segle per damunt. En elles se conta la història minuciosa de les grosseries, abusos, insults, profanacions, escàndols, violències i tota casta d'excessos comesos o autoritzats contra els catòlics pels corifeus de la política liberal de Sóller, tan aviat¹⁸ com s'hagué posat en planta la Constitució de l'any 1812, codi que profanaren tot d'una¹⁹ els mateixos liberals, educats en els principis ateus de la mala llibertat, més ben dit, impietat, que ens regalaren els enciclopedistes francesos i que els seus deixebles tenien a molta honra el seu exercici, amb escàndol públic; ja que no passaven de tres dotzenes els seus sectaris qui tenien tot el poble en continu trastorn i disgust, actes que encenien més els odis contra certs personatges qui, sense haver heretat fortuna, vivien en opulència relativa.

L'estar escrites en to humorístic i descriure igualment les escenes poc cristianes, promogudes pels servils contra els liberals l'any 1823, el dia de la sospirada victòria que no fou més que una treva en què liberals prepararen el combat decisiu per cimentar el nou sistema de govern, que tanta sang i llàgrimes ens ha costat, tendrien molt de mèrit, si l'autor hagués parlat sempre en termes generals, respectant el sagrat de la família, on ens prohibeix entrar la bona moral; encara que sia lícit dir la veritat per llevar la carota amb què es tapen els malvats per enganar els innocents.

Tot això, i donats els costums d'aquell temps, provocà que a més s'augmentàs el repertori general de les festes de família amb un diluvi de gloses més picants encara que les codolades, i que la decència no permet recordar.

Donades aquestes explicacions, i partint del principi que la meva tasca té per objecte la conservació de les composicions poètiques dels antics glosadors locals, i de cap manera recordar greuges ja oblidats entre persones que ja no existeixen i que han passat a la història,

¹⁶ Història de Sóller. Tom I, pàg. 612.

¹⁷ El fragment a què al·ludeix Rullan i Mir diu: "Son todavía muy conocidos los cantares populares que aparecieron en aquellos días, cuyas composiciones describen con la mayor acrimonia el carácter y la conducta de los que habían sido víctimas de tan injustificable venganza".

¹⁸ *var. ant.* "pronta".

¹⁹ *var. ant.* "desde luego".

no ha d'estranyar al lector veure alguns versos alterats i canviats els noms propis que l'autor no havia de continuar i que recordaven tot el personal objecte de la venjança política, en forma literària, si m'és permesa la paraula, encara que de molts d'ells s'ha acabat la descendència i de molt pocs queden nets o besnets d'honradesa i catolicisme inqüestionables, als quals aquí cap responsabilitat els pertoca de les faltes personals comeses pels seus ascendents, els quals acabaren els seus dies rebent els Sants Sagraments com a bons catòlics.

Aquestes codolades foren compostes amb molta precipitació i aparegueren, quan la sang anava revolta, baix de la porta dels lliberals més exaltats i aquests, en lloc de cremar-les, les publicaren, i en facilitaren còpia a qui en volgué. I no dic res, si no se'n tragueren a milenars. Els mateixos liberals les aprengueren de memòria i, per fer broma i befa dels servils²⁰, les recitaven en les seves reunions, contestant amb una mitja rialla quan passant pel carrer no faltava qui les cantàs en veu alta.

Les principals que s'han conservat són quatre que el poble distingeix per les primeres paraules del vers amb què comença cada una d'elles, i són: «A mi em diuen mestre Pere», «Déu lo guard», «Ara em venen en memòria» i «Déu quan el primer autor».

Les tres primeres són personalíssimes, la quarta és una diatriba contra la Constitució.

Pel que fa a la paternitat de tots aquests treballs poètics, solament puc assegurar que la tercera i la quarta foren compostes per la persona qui les firma, Mateu Ensenyat (a) *Manyós*, perquè així m'ho assegurarà quan me les dictava i també ho he sentit a dir a moltes altres persones. No record bé si em va dir que també era seva la segona, però per la semblança d'estil i algunes repeticions pot ésser igualment el seu autor.

De la primera no s'ha pogut saber amb certitud qui la feu, a pesar que, segons sospites, comença amb el nom propi de l'autor, que era mestre d'escola.

En Mateu Ensenyat no passava per glosador d'ofici, ni se sap que escrigués altres composicions.

1.2 A mi em diuen mestre Pere

A mi em diuen mestre Pere,
qualque vegada,
autor de sa codolada
que es segui amb mi.

5 Em daren un poc de vi,

²⁰ Entenem que l'ús que fa de la paraula servil fa referència als partidaris de la monarquia absoluta.

fent alulea²¹,
quatre cares de monea²²,
quatre animals
qui se deien lliberals
10 molt exaltats.
Estengueren es filats
per pillar-me
i pensaven tenir-me
tota la vida.
15 Quina gent tan maleïda
mos governava!
Sans i vermells, com un rave,
se passejaven;
des doblers que no suaven
20 bevien suc,
daven qualche eixabuc²³
a un pobret,
que amb tan poc concert i fred,
feia mal niu.
25 El feien anar cop-piu,
sempre enfadat.
I li deien: –Fe’t soldat
des voluntaris.
Noltros no som perdularis:
30 ell comandam!
Un temps érem morts de fam,
molt endeutats,
i des que som exaltats
i comuners,
35 feim saragall des doblers²⁴
i d’altra cosa.

²¹ Crits i rialles de befa o d'alegria. (DCVB)

²² Monea: moneia (col·loquial)

²³ Renyada forta i seca; repremsió violenta. (DCVB)

²⁴ *Fer saragall dels doblers*: llançar els diners, gastar-ne molts. (DCVB)

Com tendríem una rosa
a cada galta?
Més que es cavallers de Malta
40 som en el dia.
Com a noces de novia
feim es sopars.
Pot ser que los paguem cars
si ho sap es jutge,
45 que altre pic facem sa trutja
baix des rellotge.
Però qui serà sa fotja²⁵
qui li ho dirà?
Serà un gran cristià
50 d'aqueixa gent.
Noltros bevem aiguardent
de Felanitx;
feim pagar es set sous i mig²⁶
i ets atrassos
55 d'una partida de plaços
qui són caiguts.
Per això tenim escuts
i cada mes
en podem aplegar més
60 perquè tenim
per pare un altre Caïm
qui duu capçana:
Infiburable²⁷ Quintana
jefe polític,
65 que en tenir-lo paralític
es caputxins
tots ells se faran bocins

²⁵ Persona mandrosa. (DCVB)

²⁶ Era la quantitat que havien de pagar cada mes per no haver de formar part de la Milícia Nacional.

²⁷ Segurament derivat d'infibular: Cloure amb certes anelletes una ferida que no es pot cosir. (DCVB)

per fer-li empastes²⁸.
 Medicines de mil castes
 70 li donarien,
 amb gran gust el servirien
 aquells tomistes,
 tant sacerdots com coristes
 d'aquell convent.
 75 Ell los fe sortir rabent
 de dins es llit,
 un poc passat mitjanit,
 així ho man.
 Tot d'una los fe embarcar
 80 per Cartagena,
 perquè no passassen pena
 per dins Mallorca.
 Quan està sollat, qui el torca?
 No ho he afinat.
 85 Seria bo per soldat,
 bo per govern
 –Per tapadora d'infern,
 diu mestre Pere.
 Fermat amb ses mans darrere,
 90 fort, amb cadena.
 Donar-li calça d'arena²⁹
 mereix molt bé.
 Sa plata que feu malbé,
 a on se troba?
 95 Ell no duia fil de roba
 quan va venir!
 Ell hauria fet parir³⁰

²⁸ Col·loquialisme per emplastre. Preparació medicinal feta d'una substància pastosa estesa sobre un drap que s'adhereix a la part del cos sobre la qual s'aplica. (DIEC)

²⁹ *Donar calça d'arena* a algú: tugar-lo molt fort. (DCVB)

³⁰ A l'original l'autor hi ha posat punts suspensius. Suposam que hi manca *parir*.

ses dones xorques!³¹
 ¡Ell va fer coses molt porques,
 100 aquell bergant!
 I vol que el tenguen per sant,
 com un del cel
 qui és de davall sant Miquel
 no en va fer tantes.
 105 –Calla, Pere, tu m’espantes,
 ell s’és compost.
 Fe’t soldat, cost lo que cost,
 fe’t voluntari.
 No hauràs de passar el rosari
 110 i es sermó.
 El farem dins un racó
 noltros tots sols.
 Veuràs fer quatre perols
 an en Peganya.
 115 I veuràs aquella manya
 que té de frare.
 Ell sap escarnir son pare
 i el rector;
 i el nou vicari major,
 120 i el pare Mir.
 Vols que el fassen escarnir
 el pare Font?
 En veure’l passar pes pont
 ja m’ho diràs.
 125 Veuràs que et divertiràs
 i jo també.
 Pere, jo t’assentaré³²
 per voluntari.
 Et farem un vestuari

³¹ Eixorques.

³² Sentar o assentar: Inscriure. *Sentar plaça*: inscriure's a la milícia. (DCVB)

130 i aniràs curro.
 –Jo seria massa burro,
 senyoret meu.
 No em sent³³, per amor de Déu,
 perquè sa dona

135 ja no estaria pus bona
 d'aquí en envant.
 –Idò, no vols que t'assant³⁴,
 Pere Miloca?
 Tu n'ets una cosa poca,

140 un gran servil³⁵.
 Tu vens d'una sang molt vil
 i deshonrada.
 –Quin gust de fava parada,
 d'aquella freda!

145 Feis-hi es frare de sa Bleda,
 si és que ell ho vol.
 No em faceu es compassol³⁶
 mai més a mi
 perquè jo, des vostre or,

150 ja no en vull pus.
 Voltros sols no deis, Jesús,
 quan el beveu.
 No vull que m'endiumengeu³⁷,
 que és cosa bruta.

155 Voltros quan feis sa recluta
 de certs mutxatxos
 beveu fins que estau borratxos,
 com ells també.
 Entretant el pobre té

³³ Vegeu la nota anterior.

³⁴ En aquest cas hem conservant la forma “assant” per “assent” per raons de rima.

³⁵ Partidari de la monarquia absoluta.

³⁶ Segurament es tracta d'una variant de campussol: gremolejar, demanar una cosa amb aparent timidesa, però amb insistència. Anar contínuament darrere algú per obtenir-ne alguna cosa. (DCVB)

³⁷ En aquest context fa al·lusió a vestir-lo de soldat de la milícia.

160 s'almud pes cap³⁸;
i quan ve que està assentat
no hi ha remei.
Son pare es posa vermell,
encès de ràbia,

165 però ja està dins sa gàbia
aquell aucell.
De cop li armau capell
i cobertora
per dur davant sa senyora

170 des capità.
Llavor³⁹ aquell pobre ja està
més trist que un frare
qui no té pare ni mare,
ni cap germà.

175 Va vestit de capellà
a redolons,
prest acaba es rosegons
i sa barquera⁴⁰.
A sa pedra forastera⁴¹

180 que hi ha a sa plaça
mal clavada amb argamassa
li feis gran festa.
Vos encalentiu sa testa
per un penyal,

185 i que una rel de queixal
està més forta.
I jo ja la veig més morta
que es de sa fossa.
–Ara ja l'has dita grossa!

³⁸ *Dur s'almud pes cap*: sortir perjudicat d'un negoci o d'una acció de la qual s'esperava treure profit. (DCVB)

³⁹ Variant de llavors (DCVB)

⁴⁰ Quantitat en espècie. (DCVB)

⁴¹ Placa commemorativa de la Constitució de 1812 que s'instal·là a la façana de Can Bordils, a la plaça, i que fou destruïda i passejada dins un taüt pels partidaris de l'absolutisme.

190 Calla, embustero.
 A un senyor comunero
 diràs això?
 Es meu cos faria un tro
 i moriria,
 195 si veia sa companyia
 desbaratada,
 qui anàs abarraganada⁴²
 per ses muntanyes
 i que tothom mos fes banyes,
 200 dones i nins;
 i cantassen pes camins
 mil seguidilles.
 –Jo ja veig en Pep Cutxilles
 en es Barranc.
 205 Es Ferrer ja deixa es banc,
 claus i martell.
 Ja parteix sense capell,
 mestre Tià.
 Es Música no pot piular,
 210 mort i cansat.
 Jo ja veig tot enfadat,
 es batle Coll.
 Si lo més fort torna moll
 ja farem via.
 215 –Toca, ves, papanovia,
 no mos assustes.
 –Que hauria de fer ses fustes
 en Ximet Cosme,
 si es movia aquesta broma
 220 dins aquest poble?
 No li quedaria moble

⁴² Abarraganar: Humiliar, despreciar, envilir. (DCVB)

dins sa taverna.
 Si es vostre govern s'emperna
 com s'altre pic,
 225 dins s'arenal d'en Repic
 el tap d'arena;
 o el pos dins sa Quarantena
 ben amagat.
 –Però, Pere, que estàs gat?
 230 Tu, què somies?
 Per què has de tenir labies⁴³
 per un no res?
 Pere, jo et faré dur pres
 en es quarter;
 235 i diré an es tamborer
 que et faça grives;
 perquè tu mai t'escalives
 cercant un glop.
 –Que es vostè, compare llop,
 240 d'aqueixa casta
 qui, de tant en tant, el tasta
 i sempre en vol?
 Jo sé de quin peu se dol,
 ell també ho sap,
 245 qui tenia es maldecap
 de partir-vos
 perquè en sou més de dos
 de voluntaris
 qui espenyaven es senderis
 250 cercant vi blanc.
 Al·lots, beveu, jo no ho planc,
 deia aquell pobre,
 qui no pogué fer gens d'obra

⁴³A l'original *lavies*. Làbia: Facultat de parlar bé i abundantment. (DCVB)

en es convent.
 255 Se demostrava content
 i no bastava;
 però vostè se'n clavava
 bons tibissolis⁴⁴;
 i bons tassons de resolis⁴⁵
 260 i bons crespells.
 Vos posàveu es budells
 com a bufetes.
 No planyia ses pessetes
 es guardià,
 265 perquè aquell pobre ja està
 amb un peu alt.
 Tothom estava malalt
 d'aquella casa,
 per por de beure-la rasa
 270 o a caramull.
 D'un bou anc que sia sull
 no es pot fiar.
 Si veim es govern mudar,
 com esperam,
 275 de cop tendreu molta fam
 i poques malles⁴⁶.
 Acabareu ses rialles
 que ara teniu
 i bastarà fra Xeliu⁴⁷
 280 per fer-vos por.
 –Pere, no digues això,
 jo et cruixiré.

⁴⁴ Tibissoli. Segurament del llatí tibi soli, que es troba al salm 51 de l'Antic Testament. En aquest context podem interpretar el mot com a sinònim de glop. Vegeu també: Tous 1999: 63-64

⁴⁵ Licor compost d'aiguardent, sucre i un ingredient olorós. (DCVB)

⁴⁶ *No tenir una malla*: esser extremadament pobre. (DCVB)

⁴⁷ Beneitó. (DCVB)

Ets, tu, massa baladrer⁴⁸,
tothom ho diu.

285 Ara pareix que no riu
perquè fa cara
de capellà o de frare
qui està enfadat.
–I vostè, de renegat,

290 o francmaçó.
O rebentar, o dir-ho:
matau-me prest.
Que vengà des port de Brest
o de Toló.

295 Que sentíssem sa remor
d’aqueixa bala.
–Perdries aqueixa gala
que tens tan fina.
–Jo tenc una carabina

300 i tres pistoles,
i no m’empatx⁴⁹ de violes⁵⁰,
en voler-me...
Vaja, senyors, matau-me,
feis una vega.

305 Com qui matar una cega
ha d’esser això;
si s’arma no feia tro
o no prengué.

Vaja, senyors, diguen més.

310 Què hi ha de nou?
Que ja sentiú es renou
de galiotes?
Embarcarem ses pilotes

⁴⁸ Que parla a crits o que crida immoderadament. (DCVB)

⁴⁹ Empatxar: preocupar-se; tenir massa cura. (DCVB)

⁵⁰ *Flors i violes*: coses intrascendents, sense importància. (DCVB)

i farem bulla.
315 I de cop mestre Garbulla
vindrà es drap car.
–Pere, no en tornes parlar:
la cosa trota.
–Vltros ja feis bancarrota,
320 ell ja n'era hora.
De cop botiran defora
los regidors.
Tornaran entrar es senyors
d'en temps del rei.
325 Veureu amb so capell vell
es síndic d'ara.
Un albó durà per vara
es batle Coll.
Don Benet serà més moll
330 i més humil
que es galons de mestre Dil
qui es faran pols.
Tots es qui menjaren dolç
cagaran agre;
335 i de cop estarà magre
aquell de plaça,
que si s'ompl de carabassa
ja estarà bé.
Es regidor taverner
340 no serà Don
perquè prest li farà son
es tenir juntes.
No s'alçarà de peu puntes
es Ferrerico.
345 Quan sentirà de Son Mico
ses mamballetes
en prendre ses baionetes

amb sos fusells,
es pantalons i capells,
350 i sa canana⁵¹
a tota aquella gent vana
qui encara aguanta
i pareix que no s'espanta
ni fuig des Born.
355 Ell no hi ha temps que no torn,
he sentit dir.
Ell mos feien escopir
sense saliva
sense haver-hi cap d'oliva
360 deien, pagau.
Hem pagat es vestit blau
de mala gana
Feien sa farina blana
per por de més.
365 Se'n dugueren es diners
a Tetuan.
Senyors, sap què los coman?
Que si demà
veuen la vila qui està
370 alborotada,
que prenguen casa o porxada
devers es Teix.
Jo sempre som es mateix
i a més veure.
375 Però qui havia de creure
qui l'endemà,
just a s'hora de dinar
comparegués
un criat amb uns papers

⁵¹ Cartutxera que es porta cenyint la cintura. (DIEC)

380 a Don Aguirre,
qui deien encens i mirra
pes lliberals?
Ell no els enviden de fals
sinó a la cara,
385 dient: avui la vostra mare
de cop caurà.
Ella vol un escrivà
com en Miró
per fer-vos donació
390 de tot quan té.
Vol que li facen dir bé,
com a Mahoma.
La seva mort causa broma
per dins sa plaça.
395 A l'instant no hi veuen raça
de lliberals.
Ja no serem tots iguals
d'aquí en envant.
Jo ja veig qualque gegant
400 per dins es nins.
Com a picats d'escorpins,
de Biniaraix.
Des més alt fins es més baix
donen grans crits
405 i boten com a cabrits
fent avalot⁵²;
i ja troben qualque al·lot
en es Pontet
qui deia bastant fortet:
410 Viva el rei, viva!

⁵² Crits o sorolls molt forts, com de gent irada o fortament excitada. (DCVB)

Com una gallina aspriva⁵³
 surt qualque dona,
 i diu això és cosa bona,
 a sa veïnada.
 415 Facem-hi una passada
 devers sa plaça.
 Tant si està magra com grassa
 ja pren es trot
 i va tan corrent com pot
 420 a Can Bordils⁵⁴;
 i troba dos mil servils
 qui ja fan bulla,
 llevant qualque cascarrulla⁵⁵
 a sa Senyora⁵⁶,
 425 que és ben cert que no s'enyora
 dins tanta gent.
 I compareixen rabent
 de devers l'Horta,
 però ja la troben morta
 430 els hortolans.
 Repiquen es escolans
 i campaners
 i ne compareixen més
 amb ses campanes.
 435 De cop va fer caravanes⁵⁷
 es frare gros
 qui espenyava tros a tros
 es cabalet⁵⁸

⁵³ Esquerp; que té una rudesia repel·lent al tracte o al trànsit. (DCVB)

⁵⁴ Can Bordils era la casa situada a la plaça de Sóller en la façana de la qual hi havia la placa dedicada a la Constitució de 1812.

⁵⁵ Pilot d'excrement sec aferrat al pèl o a la llana. (DCVB)

⁵⁶ La Pepa: la Constitució de 1812.

⁵⁷ Cadascuna de les expedicions o empreses guerreres que feien els novicis de l'Orde militar de St. Joan com a proves reglamentàries per a obtenir l'ingrés definitiu en l'Orde. (DCVB)

⁵⁸ Cabal: quantitat de diners o d'altres béns que es posseeix. (DCVB)

de dins aquell hostalet
 440 de davall Cort⁵⁹.
 Ell no té por de cap tord
 per gras que estiga.
 Va buidar aquella botiga
 en un instant.
 445 Quan es tambor està cremant
 se'n va aviat
 per venir en comunitat
 a fer la capa⁶⁰.
 Amb ses vexil·les⁶¹ escapa
 450 des seu convent
 i amb ell baixa molt gent
 amb un bagul,
 qui dedins hi cap un mul
 esquarterat,
 455 i hi col·loquen aviat
 la pedra morta.
 No falta gent qui la porta
 per dins la vila.
 ‘Vui ninguna dona fila
 460 perquè està apresta.⁶²
 Per dol s’han posada llista
 de sa més guapa,
 per mirar-se fer la capa,
 an es Betzol.
 465 ‘Vui, es regidor Quihovol,
 tot policia,
 a onsevulla que sia
 té conillons.

⁵⁹ “Entre el carrer de Vives i l’actual bar Es Firó. Aquesta zona tenia una galeria porticada amb arcs, coneguda com a “Cort”.” (Quetgles & Simó 2021: 19)

⁶⁰ *Fer la capa*: presidir una processó, anant darrere amb capa pluvial. (DCVB)

⁶¹ Cadascuna de les dues banderes de tela morada damunt la qual van pintades o brodades les insígnies de la passió, que s'exhibeixen durant la quaresma a les esglésies i a les processons. (DCVB)

⁶² Preparada. (DCVB)

Llàgrimes com a ciurons
 470 li cauen prest
 per no haver-li deixat vest
 de fil penjat;
 perquè el volen tot cremat
 amb sos telessos
 475 que va comprar des regreixos⁶³
 que un temps tenia.
 No tallarà cap camia
 de la gran peça.
 Es poble avui tot ho vessa
 480 i tot ho toma.
 A sa taverna fa estona
 s'hi pega foc.
 I no hi van a poc a poc,
 sinó aviat.
 485 I tot li han destrossat,
 vidre i quartins⁶⁴.
 I cerquen es capells fins
 i xarreteres⁶⁵.
 Jo no sé quines quimeres
 490 duu aquesta gent!
 No respecten a sergent
 ni a capità.
 Es tamboreret està
 sense color,
 495 perquè han cremat es tambor
 i ses macetes.
 Se'n van amb ses dents estretes
 i com abelles
 a Can Pere de ses teies

⁶³ Beneficis damunt els ingressos normals. (DCVB)

⁶⁴ Mesura de líquids, i el recipient que en té la capacitat, que és de 26'67 litres. (DCVB)

⁶⁵ Adorn del muscle en certs uniformes que consisteix en una tira terminada en una pala d'on pengen una sèrie de cordonets d'or, d'argent, de seda, d'estam, etc. (DIEC)

500 a fer-hi pleta⁶⁶
 i na Rosa de sa Teta
 qui tota sua
 per por de sa filempua⁶⁷,
 cànnyem i drap.

505 I li demanen si sap
 ses xarreteres.
 ‘Vui la gent no té barreres,
 ni té repòs;
 Ara qui es torrent va gros

510 i fa destrossa.
 Abans de tapar sa fossa
 de s’estimada.
 La gent ‘vui se troba armada
 contra es Oteros,

515 i los tracten d’embustersos,
 d’una gent baixa.
 Volen veure si dins caixa
 o dins caixó
 trobaran aquell sermó

520 tan ben pagat.
 Perquè el volen tot cremat
 amb sos seus trastos.
 La gent ha après de fer gastos
 sense soldat.

525 Volen sense haver pagat
 qualche pa moll.
 A sa criada d’en Noll,
 ses mostatxeres
 les hi deixen per graneres

530 d’emblanquinar.

⁶⁶ *Fer pleta* d'una cosa: fer-la malbé, tractar-la de qualsevol manera, sense mirament; destruir-la. (DCVB)

⁶⁷ Drap de tela clara i prima que es brodava amb fil o seda com el canemàs i servia per a fer sedassos, tovalloles, cortines, davantllits, etc. (DCVB)

Prompte se les tomarà
tot voluntari.
No dic res d'en Llucalcari,
que no fos cosa
535 que per dar-me aigua de rosa
me das metzines
sense encensar.
Lo que ha fet pagar de car,
donant ajudes,
540 altre tant com si fos Judes
l'hi fan cagar.
I que semblança que hi ha
amb ell qui és roig!
No volen que faci es boig
545 amb ses bergantes.
Ningú li deia res antes
per por de por.
Saben que té un mal cor
i que va a missa,
550 com un pastoret qui frissa
de sortir prest.
El tenen per home llest
en so seu art,
i té ses arpes de mart
555 per treure sang,
i mordales com un cranc
i, per un glop
xupa encara més que un pop
qui està aferrat.
560 Qui ho paga, ho troba salat⁶⁸
i ell molt dolç.
Li volien fer tot pols

⁶⁸ Car, de preu massa alt. (DCVB)

el gran potatge.
 El duran en es carnatge⁶⁹
 565 en morir-se.
 Si no tracta de fer-se
 més cristià.
 No sabem qui el confessà
 per sa Quaresma
 570 i diuen que té verema
 per trepitjar.
 Ell solia congregar
 tots es més fins,
 aquells que tenen més grins
 575 per dins es cap.
 Molt prest sentirà: “tup-tap,
 obriu sa porta”,
 la justici’ ja no és torta,
 veniu senyor!”
 580 Vataquí l’inquisidor
 qui el se’n vol dur
 sense dir res a ningú,
 ni un adió.
 Vós romandreu molt queixós
 585 en no mudar.
 Ja no mos podrà igualar
 el rei Fernando
 a un desdixat marxando⁷⁰
 com en Pandola.
 590 Ell tenia més paraula⁷¹
 que un papagai.
 Ara tendran molt d’espai
 privats d’empleo,

⁶⁹ Lloc on se tiren els animals morts. (DCVB)

⁷⁰ Venedor ambulat. (DCVB)

⁷¹ Parleria abundant, verbositat. (DCVB)

i podran fer un tanteo
595 an es doblers,
que cobraran dins un mes
de son Cigala.
Ara qui estan ferits d'ala
van arrufats.
600 No sigueu més exaltats
ni comuners,
i si en sabeu un només,
delatau-lo,
i prest la Inquisició
605 el compondrà.
Ara els hem de perdonar
es mal que han fet
Noltros hem guanyat es plet
i per això
610 que em perdonen ells a jo
i jo a ells.
No siguem esquiterells⁷²,
siguem humils.
Tant liberals com servils,
615 tots cristians,
perquè Déu mos faça Sant
a tots. Amén.

1.3 Déu lo guard, senyor Don Toni

Déu lo guard, senyor Don Toni,
bon dia tenga,
maldament vostè s'entenga
amb el dimoni.
5 Què és aquest gran cabermoni⁷³?

⁷² Esquiterell: Escrupolós. (DIEC)

⁷³ Embull, conjunt de coses desordenades o males de resoldre. (DCVB)

Digau, digau!
Un temps éreu com un brau!
I ara no?
Què s'ha estat de monsenyor,
10 tanta mudança?
S'és girada sa balança
segons m'han dit.
Només donaren un crit
de visca el rei!
15 Tant al·lot com home vell,
tothom s'alçà.
Voluntari no quedà
per dins la vila.
De cop feren una pila
20 de ses cartutxes⁷⁴
i tiraren ses eslutpies⁷⁵
a dins es foc.
En sentir es repicatoc
de ses campanes,
25 oblidaren ses cananes⁷⁶
i es fusells.
No n'hi havia cap d'ells
que no es 'sustàs
i corrent no caminàs
30 pas redoblat.
Alguns altres, d'amagat,
també fugiren,
i n'hi va haver qui sortiren
fora del terme.
35 De cop vaig veure sa forma
de fra Betzol

⁷⁴ Possiblement és una variant de cartutxera.

⁷⁵ No hem trobat el significat d'aquesta paraula.

⁷⁶ Cartutxera que es porta cenyint la cintura. (DIEC)

qui té més força tot sol
que es brau des Teix.
En el instant ell mateix,
40 sense parar
a l'avantguarda va anar
tomant sa porta,
que, junt amb la pedra morta,
tot s'ha cremat.
45 Bandes, estores i taulat,
pegà en es foc.
Es tambor toca retoc,
també feu fum.
Ja poden prendre bon llum
50 los sospitosos
qui s'estaven tan gojosos
que això regnàs
i es poble tot ho pagàs,
poc los importa.
55 En fi: sa Senyora és morta.
Que cosa trista!
Qui un altre temps s'era vista
tan regalada,
per los seus soldats guardada;
60 i ara són fuits,
com a boc, saltant esculls
per sa muntanya.
Mal és que el senyor Castanya
no hi sia estat.
65 Ja se mourà bon bugat
en venir ell!
Ell mos mourà un bordell⁷⁷
de mala mort,

⁷⁷ Bordell: Desordre i confusió de moltes persones que no s'avenen, o conjunt de moltes coses desordenades i difícils d'aclarir. (DCVB)

maldament li cost mig hort
 70 i tot Can Bleda;
 mos farà filar sa seda
 sense perol.
 si no mos fa es compassol⁷⁸
 de plorador
 75 i mos entima un sermó
 com es de plaça,
 segons vaig veure sa traça,
 fet de n'Otero,
 aquell qui ballà es bolero
 80 devers sa Mola
 sense fer cap cabriola,
 molt amagat
 i pets al·lots acossat
 va prendre port.
 85 Sobretot, no ho feren tort
 a aquells servils.
 Ell en sortien a mils
 de totes parts;
 i en veien uns esbarts,
 90 rodant, rodant.
 Com si fossen corbs volant
 varen anar
 a Can Xim per netejar
 sa taverneta.
 95 Ni cap bota ni tasseta
 hi va quedar.
 Tot li varen rossegar
 per allà enmig.
 Cobrant es set sous i mig
 100 això encarí.

⁷⁸ Segurament es tracta d'una variant de campussol: gremolejar, demanar una cosa amb aparent timidesa, però amb insistència. Anar contínuament darrere algú per obtenir-ne alguna cosa. (DCVB)

Don Ximet, si ho fan així
mal anirà.
En Xiscos vos vol quitar⁷⁹
part de ses talles.

105 I no seran tot rialles
ja us ho diran.
Ses seves fites seran
a Can Cursac.
D'Amèrica vos ve tabac

110 qui no és de pota
per aquella certa nota
que vós tenguéreu.
Per doblat i sols no véreu
que us havia de venir

115 un dia trist de sofrir
cruels dolors.
Vós anàveu molt rumbós⁸⁰,
senyor Mercant,
sa cobrança no treu tant

120 com vós gastàveu.
Es bon temps que vos passàveu
heu de quitar.
En Ramonell vol entrar
a s'hort des Pont.

125 Don Ximet, sa vostra font
se va eixugant
i heu perdut en un instant
es vostre pa
A Don Cinto es capità

130 des polissons
no li feren es crostons⁸¹

⁷⁹ Rescabalar; pagar prou per compensar una despesa feta. (DCVB)

⁸⁰ Generós amb ostentació; ostentós. (DCVB)

⁸¹ Crostó: cop que es dona al cap amb els nus del dit del mig, cloent el puny. (DCVB)

que mereixia.
Ell era qui dirigia
sa patriota.

135 Ja aplegà bona marrota⁸²,
aquest senyor!
Blat, mongetes i favó
en tot guanyava.
Ses dobles⁸³ les aplegava

140 ben a l'espès.
Sabia fer es desentès
quan convenia
i llevava sa camia⁸⁴
an es patrons.

145 Ell estirava es bordons
tant com podia
per posar sa companyia
de gambirota.
Ja feia mala carota

150 quan veu passar
tant frare com capellà
per casa seva.
Par qui fos Benet Esteva⁸⁵
ple de rancor,

155 quan ve la gran processó
dels triomfants
qui a Déu daven els seus cants
per el favor
de que la Religió

160 hagués triomfat
i sa mala llibertat
fos corregida.

⁸² Aplec important de diners. (DCVB)

⁸³ Moneda antiga, d'or o de plata. (DCVB)

⁸⁴ *Estar o quedar sense camisa*: quedar desproveït de tot, en la misèria (DCVB)

⁸⁵ Es tracta del bandejat Benet Esteva Girart.

Anem ara de seguida,
 sempre per dret
 165 a veure mestre Benet,
 es Ferrerico,
 qui també tenia pico
 en sa marrota;
 i va partir trota-trota.
 170 devers s'Illeta.
 Par qui fos mart o geneta
 per dins es pins.
 Bé tocava es maneguins
 de nit, de nit.
 175 Li salparen⁸⁶ es vestit
 i es fusell,
 no sòliament⁸⁷ a ell,
 sinó a tots.
 Era un gust veure fer bots
 180 per tot es poble
 an aquella gent tan noble,
 an aquells pillos
 qui n'eren buida bolsillos
 ben declarats.
 185 Es dos polls se són safats
 sense raó;
 perquè es tinent Don Madó
 tot ho pescava;
 i es germà qui bravejava
 190 d'autoritat,
 i tot ple de vanitat
 i d'altres herbes,
 mos posaren a uns termes
 de tots callar.

⁸⁶ Prendre fraudulosament; robar. (DCVB)

⁸⁷ Variant de *solament*.

- 195 Amb presidi amenaça
moltes vegades,
presidis a butxacades
treia també.
Es xerrador Datiler
- 200 sempre animava,
voluntaris reclutava
seguit, seguit.
La major part de sa nit
pertot rondava.
- 205 De nas, de nas, sempre anava
com un espia,
per veure si trobaria
cap descuidat.
No content, aquell malvat,
- 210 amb so rondar,
general⁸⁸ feu tocar
també un dia,
i sentinelles tenia
a certes parts.
- 215 Però amb tots aquests mals arts
i ses altives
són unes proves molt vives
que ell és mal cap.
Sabent sa seva maldat
- 220 ningú es mogué
i per això romangué
tot concagat.
Com ell és un malcriat
sense vergonya,
- 225 i tot sol duu més ponsonya
que un renegat.

⁸⁸ Toc perquè les forces d'una guarnició, d'un campament, es posin sobre les armes. (DIEC)

Que fos de tots mermulat,
 poc li donava.
 Per aquí se passejava
 230 balancejant.
 Ja pareix un bon bergant
 de mala casta!
 Ell solament no té traça
 de cristià.
 235 Per això per gran profà
 tothom el té.
 Per ara deixau-lo fer
 que faça via,
 que ell sols missa no n'oïa
 240 dies festius;
 De cop veurem treure nius
 molt amagats.
 També certs caps coronats
 la correran.
 245 Vicaris se trobaran
 sense cartilles
 i privats de ses matxilles⁸⁹
 de son ofici,
 i rectors sense primici⁹⁰
 250 molt prest veuran.
 Ses trones ja no seran
 més profanades
 com s'és vist moltes vegades
 amb gran dolor.
 255 Primer sa Constitució
 era que Déu!
 Ara ja surt s'assot seu
 per dar exemple,

⁸⁹ Segurament es tracta d'una mala grafia de *motxilla*.

⁹⁰ Prestació de fruits o bestiar que es donava a l'Església ultra el delme. (DIEC)

i los vol treure del temple
260 per netejar
sa seva casa i posar
un orde sant.
Ell pareix que es fan envant,
segons m'han dit,
265 i mos venen de Madrid
ordes estretes,
molt seques i molt secretes,
de tant en tant;
i pillen qualque bergant
270 qui no en fa comptes.
Mos tenien per gents tontes,
poble ignorant.
Si sempre van esporgant,
netejaran.
275 An es tinent Don Roman
arribarà
qui també se va estufar
devers Ciutat.
Juan Otero, has pensat
280 en lo que deies?
Tu qui tantes cares feies
com un traidor⁹¹?
Ara et diuen francmaçó
amb veu comuna.
285 Dins poc temps has fet fortuna
amb sos sermons.
Recorda't de ses cançons
que tu cantaves
i an el Baron li donaves
290 algun mal rato.

⁹¹ Sense dièresi per respectar la mesura sil·làbica del vers.

Ell fa cara de beato
 però m'engana

 que no los card bé sa llana⁹²
 an es bergants,
 295 qui per aquí fent crits grans
 tots l'insultaven.
 Llavonses no reparaven
 en s'agonia
 que es troben d'avui en dia,
 300 i mal estat.
 Es dos polls no n'han pagat
 lo que devien,
 perquè tot ho dirigien
 per sa justici'.
 305 De cop vendrà es seu judici,
 si Déu ho vol.
 Però jo no tenc consol
 que un coroneta⁹³
 se passeig fent d'estafeta
 310 amb sa canana⁹⁴.
 Duu es cabells a la truana
 com un senyor,
 cobrant distribució⁹⁵,
 essent soldat.
 315 Té es benefici robat,
 com això es creu.
 Es Música perdé sa veu
 i ja no canta;
 sa seva vergonya és tanta

⁹² *Cardar la llana* a algú: donar-li una carda, una reprensió severa. (DCVB)

⁹³ Clergue que ha rebut la primera tonsura. (DCVB)

⁹⁴ Cartutxera que es porta cenyint la cintura. (DIEC)

⁹⁵ Quantitat que perceben com a gratificació els diferents assistents a un acte col·lectiu, i principalment a les funcions corals d'una església. (DCVB)

- 320 que bé ho callà
quan va sentir repicar
- amb s'esquellina⁹⁶.
Quan passa ja no s'empina⁹⁷
ni fa estabor⁹⁸.
- 325 Sa roba i s'aplegador⁹⁹
es foc cremà.
Sense casa, ni fogar,
sí cridà Don.
Ses bravates ja no són,
- 330 gran atrevit,
d'un temps que anaves vestit
de plomes nostres.
Per això et dugueren mostres
en es portal
- 335 i te deixaren senyal
també a ses portes.
Ses policies¹⁰⁰ són mortes,
han mort d'espasme.
Un temps vós dúieu la palma
- 340 i ara sotjau¹⁰¹.
Senyor Don Toni cantau:
"M'antende usté?"
Per això vos fan femer
de sa botiga.
- 345 Ell ja no hi ha qui hi estiga
de sa pudor.

⁹⁶ L'esquellina era la campana que hi ha damunt la sagristia de l'església de Sant Bartomeu i la tocaven per avisar el poble quan un capellà anava a donar l'extrema unció als moribunds.

⁹⁷ *Fer empina*: fer bauxa, diversió extraordinària. (DCVB)

⁹⁸ Remor, brogit; soroll fort i confús. (DCVB)

⁹⁹ Segurament fa referència a aquesta accepció: Cilindre de fusta que va col·locat horitzontalment en el teler, i en el qual s'aplega la tela així com es va teixint. (DCVB)

¹⁰⁰ Polidesa, urbanitat.

¹⁰¹ Sotjar: mirar en silenci, fingint no veure allò que passa. (DCVB)

Ell duen qualque murgó
qui passa mides
Totes estes investides
350 vos ne duis vós,
amb aquell altre merdós
músic reial.
Pareix que saben es mal
que voltros fèieu
355 Tenim present quan vos rèieu
de tot el món.
Ara ses figues ja són
d'un altre sostre.
Es arbres treuen sa brosta
360 a poc a poc
Ara jugam un altre joc,
senyors compares.
Es bens tornen an es frares
amb sos convents.
365 Ses coses ja van corrents,
gràcies a Déu
A mi em sap molt de greu
que hagen de dir
que vós fósseu per aquí,
370 senyor Don Toni.
Casi sou com un dimoni
acarnissat.
No hi havia desbarat
que no digésseu,
375 cap acció que no fésseu,
sa més profana.
Ningú ja tenia gana
de tractar amb vós,

perquè éreu porfidiós¹⁰²
 380 de mala casta,
 un mal llengat i, ja basta,
 escandalós.
 Per això vos fan favors:
 Vat-ho aquí.
 385 Amb granereta i bací
 vos envidaren
 i amb un mal pinzell pintaren
 portal i porta.
 Vós teniu sa fe més morta
 390 que en Cadafet¹⁰³.
 No hi havia cap santet
 per vós perfet.
 Ara que es mal ja està fet
 convertiu-vos.
 395 Es mals llibres, cremau-los
 i tots digau:
 Dau-mos, Senyor, vostra pau
 i s'unió.
 Visca sa Religió
 400 i també el rei.
 Llevem-mos es vestit vell
 que és es pecat
 i morint en bon estat
 logrem la glori'.
 405 Amén.

1.4 Ara em venen en memòria

Ara em venen en memòria
 certes cosetes

¹⁰² Porfídia: obstinació posada a aconseguir alguna cosa, a fer-se donar la raó. (DIEC)

¹⁰³ Nom amb què abans es motejava els jueus mallorquins. (DCVB)

que per ser frioleretes¹⁰⁴
me n'oblidava.

5 Quan vaig escriure això anava
sempre corrents
i no vaig tenir es temps
que demanava.
Llavonnes jo no pensava

10 en sos cartutxos
que tenien es matxutxos
per matar-mos.
Un càstig molt rigorós
mereixen ells;

15 perquè tots són uns aucells
de mala plaga.
Ara ja canten la Traga¹⁰⁵
a s'enrevés.

20 Vivint des nostres doblers,
bon temps se daven.
Moltes gallines menjaven
a costes nostres.
Ses lletugues i ses postres

25 pagà es convent.
Es resolis i aiguardent,
es guardià.
Amb vi de Banyalbufar
i panxa plena,

30 així feien sa novena
dins s'hort des frares.
Càspita, senyors compares,

¹⁰⁴ Segurament de friolera, cosa insignificant. (DCVB)

¹⁰⁵ El Trágala era una de les cançons que cantaven els liberals per humiliar els absolutistes després del pronunciamient militar de Riego. Rullan i Mir sobre aquesta cançó explica: “Cal dir que també els al·lots (...) a la vista de l'exèrcit, (...) cantaven l'himne de Riego o el “trágala” amb el qual estaven encapritxats els liberals” (Quetgles & Simó: 2021, pàg. 121)

quin enneular!¹⁰⁶
Mal andar no pot durar
35 mos diu s'adagi.
Ja feien un bon sufragi
an en Banyeta
que vos mostrà sa carteta
des navegar.
40 En Peret, es capità,
tot empinat,
duia es coll emmidonat
des camisó;
i en Mateu, son companyó,
45 tots dos volien
beure's es vi que tenien
en es convent.
I en Tomàs qui és tan dolent
també en volia.
50 Es Ferrer qui pretenia
com a sergent,
estant Nostramo patint
i predicant,
los exercicis manant
55 amb so tambor
junt al temple del senyor,
aquells impios!
Ells són pitjors que judios,
ja renegats.
60 Es qui són més exaltats
són verinosos.
Ara van com a plorosos,
empegueïts.
I molts qui no són sortits

¹⁰⁶ Segurament en el mateix sentit de: *Quin modo d'enneular!:* quina manera d'obrar! (DCVB)

65 des tretze encara,
i saben que és mort son pare
esquarterat¹⁰⁷,
aquell Riego malvat,
des llibertins
70 qui donava mal camins
a tots plegats.
El rei los ha declarats
per revoltosos,
immorals, escandalosos
75 i també més.
Ja veuen fer bon papers
i no d'estrassa.
Sa rasadora¹⁰⁸ ja passa,
pareix, arreu
80 Los enemics de la creu
ja van per terra,
qui mos feien tanta guerra
en altre temps.
Ara ja per tots es vents
85 los persegueixen.
Si paguen lo que mereixen
costarà car.
Tot es carrer de sa Mar
se farà net.
90 En Pep, es sabateret,
ballarà dansa,
qui vivia amb sa cobrança
com un peixet.
Ell camina de copet
95 com sa titina
i pareix que l'amoïna

¹⁰⁷ Riego fou penjat i després decapitat el 7 de novembre de 1823.

¹⁰⁸ *Passar la rasadora*: fer justícia estricta, donar a tots el que els correspon sense tenir preferències. (DIEC)

es tirapeu¹⁰⁹.
 Aquest art ja no li treu
 perquè seu massa,
 100 val més anar per sa plaça,
 tot mudadet,
 mà darrere, fent rotllet
 o dalt l'arxiu
 a paupar tot aquell niu
 105 de ses pessetes.
 Ara li claven tatxetes
 sense martell.
 En Cadiretes i ell
 reien plegats.
 110 Molts de gastos des tancats
 va pagar es Moll.
 I a aquell qui tira d'un coll
 amb ells anava.
 Ell no és estat pic de fava¹¹⁰,
 115 segons digueren.
 A Fornalutx també feren
 bona gaseta.
 Es bou d'en Pere Caseta
 pagà es pagès.
 120 Germanets, així com és
 ho tenc de dir,
 Latzareto va cobrir
 un bon forat.
 Tot ho han apedaçat
 125 ara, tot d'una.
 Aqueixa talla comuna

¹⁰⁹ Corretja de cuir amb els dos caps cosits de manera que forma una mena de circumferència, que serveix al sabater per a subjectar el calçat al seu genoll quan el cus. (DCVB)

¹¹⁰ *No esser pic de fava*: no esser poc, tenir importància. (DCVB)

bastant hi té.
 Ni cap camí, ni carrer,
 han adobat.
 130 Tot ho han embardissat
 per ses voreres
 i passat amb frioleres¹¹¹
 per moltes centes.
 Ja saben bé de correnses
 135 tots es vesprals;
 però paguen los seus mals
 amb gran dolor,
 i serà coneixedor
 d'aquí cent anys,
 140 que tots es reis més estranys
 tendran present
 que aquesta casta de gent
 no és de fiança
 perquè ella jamai se cansa
 145 de fer es traïdor¹¹².
 A Cristo¹¹³ Nostre Senyor
 capell posat,
 per el Corpus, l'any passat,
 l'acompanyaren.
 150 Ses cananes¹¹⁴ no es llevaren
 en processó.
 La seva religió
 així ho manava.
 Aquell qui els governava
 155 també ho volia
 perquè sa llei ja seguia
 amb tot rigor.

¹¹¹ Segurament de friolera, cosa insignificant. (DCVB)

¹¹² Sense dièresi per respectar la mesura sil·làbica del vers.

¹¹³ Forma vulgar per Crist.

¹¹⁴ Cartutxera que es porta cenyint la cintura. (DIEC)

Anem ara an en Millor,
tot fantasia,
160 qui se va fer sa camia
amb so coll ample
perquè li fes millor planta
es corbatí.
Mostatxos amb reveixí,
165 llarga polsera,
ha perdut sa xarretera¹¹⁵
i s'espasí.
Ja li treia més teixir
que fer de curro
170 i no hauria dat, es burro,
grans sentiments
a sos pares i parents,
com va donar.
Altres també en feu passar
175 aquest brutet
d'en Pep, es taconeret,
a son redol;
i s'altre cap de mussol
i Don Floquet,
180 qui són pitjors que en Rotget,
ho dirigien.
Molts d'altres també hi tenien
comissió
i la seva intenció
185 molts la sabien.
Ell en llista ja tenien
aquells compares
alguns capellans i frares
per embarcar;

¹¹⁵ Adorn del muscle en certs uniformes que consisteix en una tira terminada en una pala d'on pengen una sèrie de cordonets d'or, d'argent, de seda, d'estam, etc. (DIEC)

190 i de s'estat secular
un bon grapat:
es passaport despatxat
per Filipines.
I vós, Don Toni Matxines,
qui ho desitjàveu.

195 Grimaldi que delatàveu
de cop vendrà
i diu que vos vol tocar
bé sa culada.

200 Esta llarga codolada
ell vos envia,
qui la va compondre un dia
mig adormit.
Des presidi ja és sortit

205 alliberat.
Lo que és estat, sia estat;
vetlau es ble.
Digau tots *viva* la fi
de Jesucrist.

210 I sortint de l'estat trist
logrem la glori'.
Amén.

1.5 Déu guard el primer autor

Déu guard el primer autor
i sos companys
qui formaren ha pocs anys
aquell tal do:

5 la nova Constitució,
monstre fingit.
Que pensament maleït
varen tenir

quan pensaven establir
10 aquell fals llum.
Bé podrien veure es fum
que donaria,
suposat que ho dirigia
tot el dimoni,
15 conforme es bon testimoni
lo que han obrat.
Si no estic equivocat
fou dins la França
que feu tan gran aliança
20 el esperit
del dimoni, son amic,
primer autor.
Sembrada ja la llavor
dins el seu cos,
25 cert és no tengué repòs
ningun instant.
Traïdor¹¹⁶, vil, gran ignorant,
tothom cercava.
A cadascun li parlava
30 segons es geni
per lograr aquell bon premi
de llibertat.
Després d'haver conquistat
ocultament
35 tota aquella infeliç gent
i miserable,
pensaven fer una estable
de tot Espanya,
per collir casi amb gran manya
40 aquest gran monstre.

¹¹⁶ Sense dièresi per respectar la mesura sil·làbica del vers.

Sobretot, a pesar nostre,
se posa en peu
i l'any mil vuit-cents i deu
el compongueren,
45 i l'any dotze ja el tragueren
a governar.
Espanya hagué de prestar
obediència
an el monstre sens prudència,
50 ni llum, ni fe
corrent tots a allistar-se
baix sa bandera.
I l'any catorze s'esfera
ja la perdé.
55 Emperò què n'hem de fer,
que no tallaren
ses males rels qui quedaren
i a l'instant,
aquells, vils cremant cremant,
60 no s'aturaren
fins i tant de que alcançaren
el tornar encendre,
a la nostra amada prendre:
la Llei de Déu,
65 En fi, el mal intent seu
varen lograr
a força de rebentar
la llei sagrada.
L'any vint, segona vegada,
70 caigué la fe
amb en Fernando setè,
que Déu mos guard,
i es poder reial en part
amb gran dolors,

75 per renàixer aquell feroç
infernai monstre.
Francmaçons, el desig vostre
vàreu lograr,
però no es verificà
80 del tot l'intent;
perquè aquell déu insolent¹¹⁷
que tant honraven
morí, quan menos pensaven,
l'any vint-i-tres.
85 I a tothom tenia ofès
quan va morir.
Que sols el sentir-ho dir,
que havia mort,
vàrem cobrar tal confort
90 que no és de creure;
bastava haver-mos de veure
engrillonats
i quedar alliberats.
Oh, que alegria!
95 tota la trista agonia
des cristians
se resoldrà en crits grans
de viva el rei!
No hi hagué jove ni vell
100 que no ho digués.
Solament aquells només
varen quedar
afligits, sense parlar,
muts i burlats.
105 Ara tots aquells malvats
encara viven

¹¹⁷ Es refereix a Rafael del Riego, ajusticiat a Madrid.

confiats i creguts, diven:
prest se veurà
el monstre ressuscitar
110 altra vegada.
Oh! secta mal enganada,
obriu els ulls
i mirau es grans embulls
que ja haveu fet,
115 que si tots no tractau prest
de compostura,
veig la vostra sepultura
a dins es foc,
a on vos guarda bon lloc
120 es vostre Déu.
Ara és molt es desig meu
d'explicar-vos,
servils, aquell mal abús
que preparaven,
125 i veureu com s'abrigaven
amb bona capa.
Que composició més guapa
varen cercar
quan pensaven estampar
130 aquell capítol,
posant en el primer títol,
que cosa rara,
los sacrosants noms del Pare
del Fill i l'Esperit Sant!
135 I després d'un mes envant
de què ha d'esser,
per augmentar més sa fe
i llei catòlica
de sa religió apostòlica,
140 també romana.

Però el qui és més llest s'engana
quan Déu ho vol,
perquè tot lo que ell resol
ningú ho desfà.

145 Ara se pot veure clar
de que és així,
que per lograr es seu fi
ningú se para.
Des budells des darrer frare

150 pengen el rei
i qualsevol home vell
qui hagués viscut
mig any hauria tengut
temps de veure-ho.

155 Bon Jesús, no permeteu
que ja mai més,
tals infernals llucifers
estenguen vela;
que es blavet de sa candela

160 prest cremarà
per qualsevol cristià
fidel a Déu.
Fou el primer intent seu,
que gran horror,

165 llevar la Inquisició
amb polidès
dient que tot això és
un membre mort
i si ve es cas de que import,

170 el bisbe basta.
Dimoni de mala casta
això és molt fals.
Vltros sou es principals
qui l'heu mester,

175 emperò què n'hem de fer
que no ho cercàveu
perquè vos alliberàveu
des just assot.
Sa llengua i es carcabot¹¹⁸

180 mereixeu treure
i que vos facen asseure
en es piló¹¹⁹;
i, que allà, tot francmaçó,
poguéssem veure.

185 Mes també mos feien creure,
oh, que cruel fi,
que no volien vestir
cap sacerdot,
cercant aquell primer vot

190 que se donà
altre temps com se posà
la primitiva
lleï. Sens perdre la saliva
el bisbe suís

195 quan va donar aquell avís
per tot Mallorca,
que amb una intenció molt torta
usàveu voltros

200 per enganar-mos a noltros,
grans embustersos,
francmaçons i comuneros,
que tots ho sou.
Mos posaven un bon jou

205 a cadascú,
molt suave i bo de dur
en es dir vostre;

¹¹⁸ A Sóller encara hi ha gent que coneix aquesta paraula com a sinònim de la nou del coll.

¹¹⁹ *Dur a piló*: portar algú a la mort o a la perdició.

i molt pesat pel cos nostre,
germanets meus!
210 Per lograr els intents seus

molt lluitaven¹²⁰.
Els mateixos s'obligaven
a voler fer
de criats a Llucifer
215 sense parar,
solament per esborrar
el sant baptisme
i tot el cristianisme
s'hagués perdut,
220 i tothom hagués viscut
com animals;
matant persones reials
amb llibertat,
i robar lo ben guanyat
225 a molts de pobres.
Això són ses bones obres
d'aquells feroços
qui se mostraven zelosos
des nostre bé.
230 I qui més podia fer
més fort llepava
sa poca sang que quedava
an es lleials.
Germans i servils, reials!
235 En voleu més?
Oïu ara aquells grossers
qui respondran:
“No crec jo que tal engan

¹²⁰ Amb dièresi per raons de mètrica.

aquí hi hagués.”
 240 Digau-los! I encara més
 que no us explic.
 I sabeu per què no dic
 lo qui és més clar?
 Perquè no vull despertar
 245 molts d’ignorants,
 ja que voltros protestants
 no reparàveu.
 Tothom escandalitzàveu
 plomant¹²¹ es tord.
 250 Aquells pocs de dins la cort
 qui bé pensaven,
 planyia com se trobaven
 tan apretats.
 Enmig de voltros, malvats,
 255 traidors¹²² i vils
 qui amb molt d’art es dits subtils
 los penetràveu.
 A la vista else donàveu
 un menjar fi
 260 i tot era un gran verí
 qui enverinava,
 tots es pobles que tocava,
 amb crueltat.
 Vat aquí es resultat
 265 de lo que deia.
 I així, germans, no veia
 un cas tan trist
 com aquest que ja haveu vist
 tan a la clara,
 270 i perquè no brot encara

¹²¹ Prendre hàbilment; desposseir del seus béns algú. (DCVB)

¹²² Sense dièresi per respectar la mesura sil·làbica del vers.

tal mal llavor
amb molt bona intenció
tots devem dir
an el qui mos redimí
275 i ens ha creats,
i a més mos ha rescatats
de les presons
i poder des francmaçons.
Que gran favor!
280 I així tots, amb bon amor,
amats germans,
siguem tots bons cristians:
derramem llàgrimes,
pregant per les seves ànimes
285 i per les nostres
de s'unió.
I vós, divino Senyor,
no us oblideu
del pobre qui en vós no creu
290 i donau-li
llum per poder discernir
la ceguetat
tan mala, que el duu tapat,
i li fa veure
295 de que amb vós haver de creure
és de roïns.
I veient es mals camins
prompte les deix
i, descarregat des feix
300 dels seus errors,
volant, volant vengà a vós
com esperit
de la glòria ja vestit,
ple d'alegria.

305 Diguem: amén, així sia.
I que també
nosaltres li puguem fer
sa companyia
Amén.¹²³

¹²³Al final d'aquest codolada posa: Sóller, 1823 - Mateu Ensenyat (a) Manyós.

2 Andreu Albertí, *Boll*

A pesar d'haver passat casi dos segles des que morí n'Andreu Albertí, més conegut pel sobrenom *Boll*, la tradició nos conserva la seva memòria tan viva i fresca com si visqués encara. Les seves gloses, potxes¹²⁴, farses¹²⁵ i graciositats corren de boca en boca i passen d'una a s'altra generació, imprimint un caràcter tan especial a la seva persona que, casi es pot assegurar, li atribueixen moltes coses que no passaren amb ell, però que confirmen la seva gran fama de bromista i despreocupat.

Era comerciant d'oli, més ben dit, traginer d'oli, que li proporcionà una fortuna bastant modesta, com ho indica es gastos que feu construïnt un pou a sa terra que posseïa a Can Tambor. Es operaris se negaven a treballar, considerant inútil es seu treball per la dificultat de rompre el terreny. Ell los animava dient que poc los importava es resultat, mentre cobrassen el jornal. Acabat el pou, va fer un safareig, l'omplí d'aigo i dugué alguns granots des camp de sa Mar i los hi posà dedins. Això donà lloc a que es veïnats diguessen, per admiració o per sàtira: Qui s'ho havia de pensar, que sentíssem cantar granots a Can Tambor! Era llavors terreny molt secà.

La seva dona també l'acompanyava en geni pràctic i caràcter bromista com se demostra per les següents:

Ell La meva dona és grollera,
 no m'hi puc agombolar.
 Ell s'atreveix a posar
 sa pinta dins sa pastera.

Ella Ell ment i no sap què es diu,
 que jo som prou endreçada,
 roba neta de bugada
 i s'escudeller qui riu.

Queixant-se d'ell una senyora perquè es anys passats feia més cas d'ella, li contestà:

Tots es antanys són millors,
senyora, i vós no hi pensau.
Si vós a mi no em donau,
com vos he de donar a vós?

¹²⁴ Potxa: berba, dita burlesca o graciosa. (DCVB)

¹²⁵ Farsa: cosa fingida que es pretén fer passar com a vera. (DCVB)

En certa *ocasió* arribà a una casa que dinaven i eren deu a la taula. En lloc de convidar-lo, i ell cabalment duia rusca, li preguntaren:

–Què hi ha de nou per Sóller?

–Una truja qui ha fet onze porcellins i no té més que deu mamelles.

–I com s’ho arreglarà es qui queda sense mama?

–Mira, com jo ara.

Però com amb això encara no el convidaren i li digueren que fes una glosa, contestà:

Mal està qui a Déu no tem

va dir un molt curiós:

germans, tots igualement-mos,

i llavonnes glosarem.

D’ell conten moltes farses i bromes originals, fetes a ses madones de les possessions a on anava a comprar s’oli.

Vivia en es carrer que ara diuen des Pont, núm. 5, i venia peix corromput. L’acusaren i quan fou davant el batle, se defensà, dient: Si he de pagar sa pena per lo que m’acusen, n’hauré de pagar tres: sa dona sala aquest peix per nostre consum, feu cuques i se podriren, va fer penjolls i també s’han podrit; de manera que he tengut tres coses pudents a casa.

S’escrivà, que era un notari, quan va sentir tanta paraula, li digué:

–Saps què ets tu? Un bon misser.

–I no em costa res de graduar. Diferent de vós que heu destruït ca vostra i no sabeu un fotre¹²⁶.

Una vegada l’acusaren que tallava llenya a una garriga, i un tal Nicó, que en tallava més que en Boll, va fer testinis¹²⁷ i en agraïment li regalà aquestes:

En Nicó està aquí davant

i talla quant li importa:

si fa més mal que na Torta,

n’Andreu Boll que pag es bant¹²⁸.

Nicó, mai tendràs olives

i sempre aniràs descalç

¹²⁶ A l’original la paraula fotre s’ha retxada.

¹²⁷ Suposam que és una mala transcripció del mot testimonis.

¹²⁸ Bant com a variant de ban. (DCVB)

per un testimoni fals
que vares fer an en Vives⁽¹²⁹⁾

An es misser Posteta⁽¹³⁰⁾, que era molt pobre i poc amic d'en Boll, a qui perseguí perquè deia que li tallava llenya d'una garriga, li regalà aquestes quartetes:

Ses al·lotes d'en Posteta
s'han comprat un davantal
per passejar ses vuitenes⁽¹³¹⁾
cap amunt i cap avall.

En Posteta arribarà,
si no se gira la sort,
a vestir robes de mort
i no poder menjar pa.

A un convit, a un notari, del qual en Boll era molt poc amic, li regala aquestes:

Notari, desgraciat,
sa fortuna ja us encalça,
amb una plomada¹³² falsa
destruïu una heretat!

És ben cert que tots quants sou⁽¹³³⁾
el diable us duu venuts
i queis dins Infern perduts
com ses pedres dins un pou.

Pareix que una de ses seves farses li valgué aquesta glosa:

Jo som estat a Liorna
que no hi canten capellans:
n'Andreu Boll manlleva pans
pes veïnats i no else torna

⁽¹²⁹⁾ La garriga era d'en Vives.

⁽¹³⁰⁾ Aquesta família ha desaparegut de Sóller.

⁽¹³¹⁾ Era un pa petit que se venia, i en aquell temps era una afronta es comprar pa pastat.

¹³² Cop de ploma; senyal, ratlla, dibuix o lletra que es fa amb un cop de ploma. Refranyer: «*Plomada de notari, ferida fonda*». (DCVB)

⁽¹³³⁾ En es segle passat, a Sóller n'hi havia set, de notaris, qui actuaven es mateix temps. Era la carrera dels fills segons qui no volien esser capellans o frares.

3 En Josep Seguí

En Josep Seguí, més generalment conegut pel malnom des *Tort Seguí*, fou un glosador molt diferent de tots els altres. No sabia fer més que gloses de picat, però tenia la prudència de no fer-ne mai, a no esser que el forçassen; i en aquest cas els forçants eren els qui rebien. No és que fos home de mal cor ni de males costums: tot lo contrari, era molt honrat, i puc justificar-ho, perquè era veïnat de casa. Es seu treball consistia en que, a s'agudeses pròpia d'un geni viu, unia un llenguatge tan grosser, per no dir blasfem, que, sense advertir-ho, conversant, n'amollava tantes i tan xistoses que a la força tenia que riure el qui el sentia, encara que s'escandalitzàs de sentir aquelles paraules. D'aquí venia que, sabent ell que ses paraules des seu vocabulari li sortien de sa boca inadvertidament, no volia glosar mai perquè ses gloses sempre resultaven salades o coentes, com ell deia.

Me contà una vegada que, trobant-se amb altres treballadors tallant un pinar a les muntanyes de Pollença, anaren a missa a Alcúdia. Allà es trobaren amb unes eleccions municipals d'allò que diuen ferestes. Seguint la broma, en Seguí i sos companys anaren a votar i a la refrescada. Sortí elegit batle un sabater de moltes pretensions. No faltà qui digués que es solleric era glosador. El nou batle li demanà que fes una glosa. En Josep se negà, protestant que no sabia glosar més que de mal i que si glosava havia de resultar un disgust, però fos s'aigordent, fos la febre de la victòria, l'obligaren a que glosàs, sortís lo que sortís, i los entimà aquesta:

Alcúdia n'és un lloc sa,
de molt bona gent poblat,
fora es batle qui és entrat
que avui matí ha jurat
que no estaria aturat
fins i tant que hagués robat
un pedaç que duu fermat
pes cos sant Sebastià.

No dic res si en mogué d'algarada amb aquesta glosa. El nou batle el volia posar a sa presó i se defensà dient que l'havien obligat.

Com els contraris que havien perdut s'elecció saberen el cas, cercaren en Seguí i l'obligaren a que en fes una altra, i los digué aquesta:

Oh, vila desgraciada!

Si no ho ets, t'hi volen fer.
Has entregada sa vara
a un tros de taconer
qui no té pare ni mare
ni sap de quina aigo ve.

Parlant de ses gloses ja ningú se recordava de ses eleccions i se mogué tal saragata¹³⁴ que en Josep i es seus companys tengueren que tornar-se'n a la garriga per fugir de les ires del nou batle, però les cançons s'escampen per tot Mallorca i encara viuen a molts de pobles. Posaré aquí ses poques que he pogut replegar, anotades perquè se comprega millor la causa que les motivà: les paraules subratllades són una substitució.

Mestre Miquel⁽¹³⁵⁾, no sabeu
que sa tropa va anar a mar
i n'Agustilus va dar
s'arròs aguiat amb seu?
Va dir: per la vera veu
ja el podeu tirar a la mar.⁽¹³⁶⁾

Devora cas Curial
s'hi ha mudat en Picardia.⁽¹³⁷⁾
ara el veureu cada dia
a sa plaça qui canvia
aquells tacons⁽¹³⁸⁾ que cosia
mestre Jordi General.⁽¹³⁹⁾

Ara encetarem s'ampolla
qui som noltros dos només:
vós heu robat més doblers

¹³⁴ Renou, desorde acompanyat de crits o soroll, generalment de brega. (DCVB)

⁽¹³⁵⁾ Aquest era el *cabo furriel* de la Milícia Nacional i seguia es batalló amb un gran bossot. Què hi duia? No ho sé.

⁽¹³⁶⁾ Quan la Milícia Nacional anava en rauxa, a Sóller s'organitzà un passeig militar, fins an es Port. L'Ajuntament pagà es *gasto* des dinar i, per sortir-ne més *barato* el donà a empreses. L'empresari, per guanyar més, carregà s'arròs de *grassa* o seu, que no era menjador. Les queixes arribaren an el metge des Regiment, que ho era *Don Francesc Puig*, qui el tastà i digué lo que diu la glosa, *menos* les paraules qui van subratllades.

⁽¹³⁷⁾ Dona aquest nom a un subjecte qui el molestava i s'havia casat amb la viuda d'un sabater, qui amb son treball i economia havia fet una bona barquera.

⁽¹³⁸⁾ Tacons aquí significa per ironia dobles de vint perquè, quan anava a canviar, deia: jas canvia'm aquest tacó.

⁽¹³⁹⁾ Nom des sabater.

a patrons i mariners,
partícips i canviars,
que no val l'horta de Sóller.⁽¹⁴⁰⁾

(Seguí)

Voldria que vos pegàs
un bony devers ses erasses;
que en vint-i-cinc anys d'empastes¹⁴¹
encara no maduràs.

(Cerol)

Es treballs serien grossos
però no en faria cas,
sols que es barber me curàs
amb pólvora des teus ossos.

Un incident que prova que en Seguí no volia glosar mai a no esser forçat és el que vaig a consignar. Don Emilio Pou¹⁴², que Déu tenga en santa glòria i qual nom s'hauria d'escriure amb lletres d'or a la Casa de la Vila pel molt de bé que feu a Sóller, volgué conèixer es Tort Seguí. Don Cristòfol Pizà¹⁴³ (*Salero*) l'acompanyava i trobaren el vellet qui recolzat amb un gaiato (no estigué molt de temps a morir com a bon cristià) se n'anava a fer una volteta. Per veure si el movia a que li contestàs li feu aquesta:

Avui qui fa tan bon sol
vos n'anau a passejar,
jo en lloc d'anar-me'n tot sol
ho faria acompanyat.

La resposta fou: “Ah, senyoret! Jo ja no vaig d'aquestes coses. Me don un cigarro”. L'hi donà, entraren en conversa, però no correspongué a les insinuacions del Sr. Pou, qui va reconèixer en ell un talent excèntric, no cultivat.

⁽¹⁴⁰⁾ La feu a un qui carregava barques i sempre el molestava que li fes una glosa. No en volgué altra.

¹⁴¹ Col·loquialisme per emplastre. Preparació medicinal feta d'una substància pastosa estesa sobre un drap que s'adhereix a la part del cos sobre la qual s'aplica. (DIEC)

¹⁴² Emili Pou Benet (1830-1888). Enginyer de Camins, Canals i Ports.

¹⁴³ Cristòfol Pizà Ensenyat, *Salero* (1850-1936). Pintor, fill il·lustre de Sóller.

4 En Bernat Oliver i Bisbal, *Berenguer*

En Bernat Oliver i Bisbal, més conegut per son apodo *Berenguer*, va néixer a Sóller dia 27 de febrer de 1797. Era fill dels consort, Joan i Catalina. Se casà amb na Rosa Bernat, de la qual tengué molts d'infants.

No rebé més instrucció que la que li donaren sos pares i aprengué a l'església. La seva presència humil, d'ofici teixidor, i carregat d'infants, acusava la major pobresa.

D'estatura baixa, poca carn i el ningun temor de caure li facilitaven la gran disposició que tenia per pujar dalt un arbre, per alt i perillós que fos. En Bernat tallava les branques de poll per fer les enramades a l'església i a les cases particulars, [els] dies de gran festa. Per collir dàtils, tallar palmes i pujar alt l'arbre, no tenia rival: sempre se'n duia els pollastres a ca seva per fer un bon arròs an es bigarnius¹⁴⁴ que, com ja he dit, eren molts, però bons al·lots, perquè los feia servir es llum dret¹⁴⁵. Ho puc assegurar perquè, com vaig néixer an es carrer Nou, vaig tenir el seu fill major per company de joc en la meva minyonesa.

La seva mirada expressiva l'acusava d'un geni viu i de talent per fer-se envant si hagués tengut escola. Alegre de geni, per molts que fossen els seus treballs, mai estava de mal humor: sempre de broma i fotim. Això i la circumstància d'esser molt honrat, feia que fos apreciat de tothom i cridat a moltes cases per fer gloses i passar l'estona. En certa manera podria dir-se que era el mestre dels glosadors novicis qui provaven les seves forces en reunions de família.

Els seus infants no foren tan afortunats que poguessin assistir-li durant la seva vellesa i quan li mancaren les forces per treballar, l'Hospital el sostengué fins que morí, dia 9 de febrer de 1859, a l'edat de 86 anys.

Don Cristòfol Pizà (*Salero*), notable pintor solleric, l'ocupava molt per modelar quadres de costums i li feia bones almoines, proporcionant-n'hi d'altres quan venia algun pintor foraster. A molts de quadres de costums, a Ciutat, he vist el seu retrat.

De les gloses que feu, que foren moltes, se'n conserven molt poques, però les que he pogut recollir l'acusen de que tenia molta vena poètica.

Això sí, totes són incidentals i necessiten explicació.

(R.)

Això que és mestre Bernat,

¹⁴⁴ Infant petit. (DCVB)

¹⁴⁵ *Servar es llum dret*: fer bondat. (DCVB)

fill de madò Berenguera,
qui duu tanta fam enrere,
que dins sa seva pastera
s’hi és perdut ja es llevat?

(Bernat)

Això és una cerimoni’
conforme la gent pot dir,
vós vos podeu divertir
amb bona carn i bon vi;
però com vendrà la fi
haureu de restituir¹⁴⁶
dins ses arpes del dimoni⁽¹⁴⁷⁾

....

Per una hora que importa
tots desitjam sa salut.
Taverner, siau agut,
aquest home que ha begut
és l'amo en Pere ...,¹⁴⁸
l'home més gat de Mallorca.⁽¹⁴⁹⁾

....

Com sa llei des cristians
no n’hi ha cap de millor.
Si fos del senyor rector
faria qualque sermó;
perquè aquest predicador
li perdrà es parroquians.⁽¹⁵⁰⁾

....

¹⁴⁶ Esmenar, reparar (un dany, un greuge). (DCVB)

⁽¹⁴⁷⁾ Efectivament, aquest subjecte tenia fama de molta diligència i poca consciència.

¹⁴⁸ A l’original s’ha suprimit el nom.

⁽¹⁴⁹⁾ Aquest, com a bevedor, no tenia igual. Amb motiu d’haver-se posat una taverna nova digué an en Bernat: “Acompanya’m a beure an aquesta taverna, perquè no conec l’amo i li diràs amb una glosa que jo som bon parroquià”. Acabada la glosa li digué: “No t’havia encarregat que diguessis tant.”

¹⁵⁰ La feu a un coremer molt apocat i es poble no compareixia a l’església. La paraula subratllada és una substitució.

En Maura¹⁵¹ i llavor¹⁵² en Fuster¹⁵³
i Don Cristòfol Salero¹⁵⁴
han pintat un escudero
alt s'ase d'un pedacer.

Era en Bernat Berenguer,
modelo de tres pintors,
damunt un ase famós
que, per vendre, preu no té.⁽¹⁵⁵⁾

....

La regla que m'ha donada,
Don Tòfol, és sa millor:
anem a veure es pintor
'vui qui fa bona diada.⁽¹⁵⁶⁾

¹⁵¹ Francesc Maura i Montaner (1857-1931).

¹⁵² Variant de *llavors*.

¹⁵³ Joan Fuster Bonnín (1870-1943).

¹⁵⁴ Vegeu la nota 143.

⁽¹⁵⁵⁾ La feu satisfet de la bona propina que li donaren quan acabaren es quadre.

⁽¹⁵⁶⁾ Aquest pintor era un anglès qui pintava un quadre de costums i en Bernat li feia de model i el servia de bona gana perquè li pagava molt bé; però com es dies ennegulats es pintor no treballava, Don Cristòfol li digué: "Hi heu d'anar es dies que faça bon sol". Es dia següent se li presentà amb aquesta glosa.

5 Isabet *Doi*⁽¹⁵⁷⁾

Tu estimes més na Francina,
una qui està en es molí;
almanco et pots divertir,
dies que no vens aquí
a tornar qualche feixina¹⁵⁸.
Jo voldria esser Francina
solament per agradar,
que fos aquella d'allà,
aquella jove tan fina.

....

A dotze des mes de juny,
un poc abans de dinar,
remei, me vàreu deixar
i d'aleshores ençà
no em som poguda alegrar
perquè m'han dit que heu d'estar
dins la ciutat que és tan lluny.

⁽¹⁵⁷⁾ D'aquesta glosadora no sé més sinó que estava davant Can Fiol de Biniraix. Feu aquestes gloses a un enamorat seu.

¹⁵⁸ Feix de llenya, i especialment de llenya prima. (DCVB)

6 En Pau *Pentinador*⁽¹⁵⁹⁾

Un dia estant descuidat,
debaixant per una escala,
vaig pegar tan camallada¹⁶⁰
que causava pietat.

Mumare estava colgada
quan va sentir es meu gemec
–Fiet, què és això que has fet?
Jo tota em som retgirada¹⁶¹.

–Mumare, m’ho confià,
m’ha pintat a la fortuna,
o tenc sa cama rompuda
o una nafra ben segura
qui Déu sap quan curarà.

Jo pens que són pecats meus
qui deuen cridar venjança.
Ja tenc bona recordança
des dia de sant Mateu.

⁽¹⁵⁹⁾ D’aquests glosador solament he pogut esbrinar que era casat amb na Margalida, *Justa* de malnom, i que vivia a Biniaraix.

¹⁶⁰ Contusió a la cama. (DCVB)

¹⁶¹ Forma col·loquial de regirada: espantada.

7 En Toni *Doi*⁽¹⁶²⁾

Jo tenc es meu mestre aquí
qui m'ha deixat per sistent¹⁶³,
i si em parlau malament
vós quedareu més dolent
que ganyes de peix pudent
que tiren an es torrent,
o allò de dins es bací.

⁽¹⁶²⁾ Aquest era glosador i, com tenia molt bona veu, era es cantador oficial d'en Cerol, a qui acompanya sempre que havia de fer alguna glosada seriosa. Veure tom I pàg. 26.

[NE] A la pàgina 26 del tom I diu: "Si el glosador no tenia bona veu, dictava la glosa i un altre la cantava: per aquest motiu tenia un cantador qui l'acompanyava sempre".

¹⁶³ Que no vacil·la; segur en els seus moviments. (DCVB)

8 L'amo en Guillem Castanyer, *de n'Anna*

Segurament que les persones que tractaren el virtuós patrici l'amo en Guillem Castanyer, més conegut per l'amo en Guillem *de n'Anna*, estranyaran veure gloses d'una persona tan modesta i humil com era l'amo en Guillem, que no permeté mai que traguessin la seva fotografia, com desitjaven moltes persones, per recordança del fundador del Col·legi de les Mares Escolàpies.

És ben cert que no glosà mai, ni tenia numen¹⁶⁴ poètic a bastament per prendre part a una festa de família, però tenia una vertadera passió per la literatura popular i ocupava moltes estones fent gloses, que escrivia i col·leccionava, sense ensenyar-les a ningú. Per una casualitat, quan d'estudiant, li vaig moure la qüestió de gloses, i com me digué que en tenia moltes, li vaig suplicar que me'n donàs còpia i me va complaure amb un aplec, de les quals he tretes les que veuran els lectors i que retraten el seu caràcter i sanes idees pròpies d'un sant; perquè tot quan va escriure tracta de religió.

Com a bon patrici, és digne d'una biografia que no cal fer aquí. Solament diré que va néixer a Sóller, fill de los consortes senyor Miquel i senyora Coloma Bibiloni, dia 28 de desembre de l'any del Senyor 1797 i morí dia 17 de maig de 1870.

De família pairal¹⁶⁵ i gentil¹⁶⁶, a les portes des seu portal, que eren molt antigues, se conservava la baula per tocar de dalt el cavall que, per servici reial, havien de conservar los seus avis, en senyal de noblesa.

De vida molt exemplar, morí cèlibe o fadrí, havent ordenat son testament dia 7 de març de 1859, davant el notari Joan Baptista Marquès. Distribuí tots sos bens amb obres de pietat; i no fou petita la de que la seva casa serví per a la fundació d'un col·legi per ensenyança de les donzelles, que ha donat un fruit tant copiós que no es pot ponderar. Abans, a Sóller, no hi havia una dotzena de dones qui sabessen escriure el seu nom; ara, no tenc cap objecció en assegurar que les dones, en general, guanyen an els homes amb instrucció literària, moral i religiosa.

Conserv inèdita sa història que vaig escriure d'aquesta fundació¹⁶⁷ que, per cert, fou molt laboriosa.

¹⁶⁴ Inspiració d'un escriptor, d'un orador, etc. (DIEC)

¹⁶⁵ Dels pares o avantpassats. (DIEC)

¹⁶⁶ De naixença noble. (DIEC)

¹⁶⁷ Fou publicada pòstumament: *Historia del establecimiento de las Escolapias en Sóller y de su progreso* (1923).

8.1 Sa Fira de Sant Tomàs

Ses pomes a Sant Tomàs
van a deu sous sa dotzena,
enguany no n'hi ha a balquena.
Rosa Curta, què faràs?

–Pegaré cops a sa boca
i ses ganes fugiran,
ses pomeres ja en faran,
per enguany menjarem coca.

L'any qui ve, cinquanta-sis,
esplet de pomes serà
llavor¹⁶⁸ em podré assaciar;
aquest any no m'és precís.

....

Un altre amb sa senalleta
a comprar pomes va anar
i tan cares les trobà
que se'n va haver d'afluixar.
Què tendré amb una pesseta?

Ses pomes a un reial⁽¹⁶⁹⁾
sa dotzena, ja estan bé,
tant de gasto no el puc fer;
lo demés ho he mester
per pa, per carn i per sal.

La compraré de torrons
qui serà millor menjar,
emperò més me retrà

¹⁶⁸ Variant de *llavors*.

⁽¹⁶⁹⁾ Era es reial mallorquí qui valia dos sous = 33 cèntims de pesseta i 34 centèsimes.

si compt amb uns quants murtons.⁽¹⁷⁰⁾

Amb això es pagès cridava:
Una dotzena en vendria!
A pesseta les daria!
Però ningú l'escoltava.

S'indiot no va molt car,
però enguany està molt magre,
podem passar sense rave,
que no mos embafarà.

....

Comprau-me aquest indiot.
Mirau-lo, que està de gras.
–Si el vols tan car no el vendràs.
–Que el seu pes és com un xot.

Jo l'any passat amb un dia
en vaig vendre cent i tants.
Ara me'n queden uns quants
i seguit, diners comptants!
Així com ve los vendria.

D'aquest me reservaria
ses plomes pels escrivans,
encara que sien tants,
no deixant-les de ses mans
farien sa seva via.
–T'empenyes pels escrivans?
deus esser pledejador.

⁽¹⁷⁰⁾ Solien anar a un sou s'almud. En el dia ja no cultiven la murtera perquè ningú compra aquest fruit. Quan al·lot, record que se cantava aquesta cançó:

De Tots Sants fins a Nadal
passam es ventre amb raons,
quatre nesples, dos murtons.
Ja ho val, no ho val, masa ho val.

Foradaràs es sarró
i no hi podràs posar pans,
lladRARàs fort, com es cans
de fam, amb molta raó.

8.2 Carnaval

En es temps de Carnaval
sa joventut torna loca;
s'enteniment se sufoca
no escoltant sa Pastoral⁽¹⁷¹⁾

Ai mares! De vostres filles
quin compte n'haureu de dar!
Voltros les deixau anar
totes soles a ballar
perquè no vos tornen ties.

I tu, pare abandonat,
si les criasses humils
llevaries es estils
d'aquest món desbaratat.

No te valdrà cap excusa;
des mal, tu n'ets es culpat,
d'hora haguesses avisat,
corregit i castigat.
Des metall dolent fan fusa.

8.3 Eternitat

Si terrible és el turment
de l'infern pel condemnat,

⁽¹⁷¹⁾ Solien llegar-la a l'ofici major alguns diumenges *antes* de la Quaresma.

més ho és l'eternitat
pes qui mor impenitent.

S'enteniment se confon,
no trobant-li es cap d'allà¹⁷²
perquè no es pot comparar
amb ses coses d'aquest món,
que totes han d'acabar.

Si cada mil anys llevassen
una gota de la mar
s'arribaria a eixugar,
i es temps en lloc d'acabar
es tornaria trobar
com si llavors començassen.

És tan llarga i duradora
que el seu fi no arriba mai,
si l'erres, amb quin esglai
començaràs sa carrera.

Tot s'esborrona¹⁷³ el cos meu,
considerant que apartat
del cel per què fonc creat,
ha d'estar el condemnat,
per tant com Déu serà Déu.

Ses penes que allà pateixen
són de dany¹⁷⁴ i de sentit¹⁷⁵;
i sempre, sempre seguit

¹⁷² Pel context podem deduir que té el significat semblant al d'explicació.

¹⁷³ Produir escarrufament pel fred, l'horror o la por. (DCVB)

¹⁷⁴ *Pena de dany*: la pena dels damnats i de les ànimes del Purgatori, consistent en la privació de la visió beatífica. (DCVB)

¹⁷⁵ *Pena de sentit*: la produïda pels turments. (DCVB)

blasfemen i maleeixen.

Se diu de dany sa primera
perquè priva el dret formal
del regne celestial
al qui per ell creat era.

La segona és de sentit,
perquè el condemnat sofreix
un foc qui no consumeix
i el manté sempre afligit.

En les teves darreries¹⁷⁶,
pensa-hi i no pecaràs,
i eternament gosaràs
dels àngels les alegries.

Si vols guanyar sa victòria,
de a Déu servir i no pecar,
no deixis de meditar
mort, judici, infern i glòria.

8.4 A les filles de Caritat

De Felanitx han vengut
les filles de Caritat;
es poble tot s'ha alegrat
quan ha vist tanta virtut.⁽¹⁷⁷⁾

Col·locades a l'Hospici,
la Sang les protegirà

¹⁷⁶ Les darreries de l'home ja es troben documentades a la "*Taula dels set pecats capitals*", oli sobre taula atribuïda al pintor flamenc Hieronymus Bosch (1450-1515) on es representen a cada un dels costats del quadre les esmentades darreries de l'home: mort, judici, infern i glòria.

⁽¹⁷⁷⁾ Vengueren dia 22 d'agost de 1862 i s'hospedaren a l'Hospital.

i bon acert los darà
per complir amb son ofici.

Ses filles de Caritat,
de Sant Vicenç de Paül,
s'estenen com un nigul
fins al més petit poblat.

Amb tothom són amoroses,
i an es malalt afligit
el serveixen an es llit,
curant llagues asqueroses.

Treballen amb tant de zel
per les cases i hospitals
que per servir els malalts
són davallades del cel.

Les set obres corporals
se funden en pietat.
Oh, filles de caritat!
Això són vostres cabals.

9 Les *Gazanes*

La literatura popular era també un instrument de què se servia el poble per castigar les vanes pretensions de les fadrines qui no tenien la prudència del pudor en la conversa i tracte social, menyspreant els fadrins qui no eren rics o exercien un ofici humil.

A últims des segle XVIII, a l'Horta hi havia un matrimoni qui tenia tres filles molt guapes; sa mare, encantada amb elles, se figurava que totes havien de casar-se amb senyors, i no faltaren alguns mossons qui les visitassen. Aquests, per broma, cercaren alguns fadrins pobres, però de bon humor; un d'ells era femater i s'altre pastor, encarregant-los que en el ball públic que se feia en el Port, per la festa de Sant Jaume i Santa Ana, traguessen les *Gazanes* a ballar. El primer que s'hi presentà a treure la major, perquè ballàs, era el pastor. Quan la mare va veure que un pobre pastor treia la seva filla a ballar, s'aixecà drete i digué a la filla “no vull que balles amb pastors”; llavors s'hi presenta el femater i pensau lo que succeiria.

El públic, qui ja tenia notada la vanitat d'aquella família, prengué part en la qüestió i s'armà un rebombori¹⁷⁸ d'encarnat i blau, d'allò, d'allò.

La pobra família, sense tenir cap ovella, fou l'objecte d'una glosada tan escandalosa que prengué totes les aparences d'una revolució o motí; perquè quan arribà el Carnaval, a totes les cases on s'armava ball amb so de pastera⁽¹⁷⁹⁾, no se cantaven més que cançons *gazanes*, moltes d'elles bastant grosseres.

Les autoritats, civils i eclesiàstiques, hi prengueren part per desvanèixer¹⁸⁰ la tempestat de gloses que plovia damunt aquella família i el resultat fou encendre més el foc, no quedant més remei, a la fi, que retirar els expedients criminals instruïts contra en Vilaró o el femater, el pastor i els glosadors d'ofici an a quins s'acriminaven¹⁸¹ esser autors de tanta glosa, encara que se veia molt bé que moltes d'elles eren fetes de dona¹⁸².

¹⁷⁸ Soroll que mou una colla, una munió, de persones cridant, corrent, esbatussant-se, etc. (DIEC)

⁽¹⁷⁹⁾ La tonada d'aquests ball, que ja ningú recorda, la posà en solfa Don Toni Noguera en la seva obra *Cants Populars*.

[NE] Segurament es tracta del llibre d'Antoni Noguera *Memoria sobre los cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca*. Barcelona: Tipografía de Víctor Berdós i Feliu, 1893.

¹⁸⁰ El verb desvanèixer apareix registrat al DCVB i és la forma col·loquial d'esvair.

¹⁸¹ Acriminar: acusar algú d'un crim o delictes (DCVB)

¹⁸² El mateix Rullan i Mir en dona una altra versió: “Un any esdevingué un fet que donà molt de moviment al poble en promoure la qüestió de les “*Gazanes*”, cosa que va donar lloc a moltes gloses i a la formació d'un expedient criminal que es va retirar atès que no era possible aclarir qui eren els autors de les glosades.

La qüestió començà perquè al ball hi havia una mare amb dues filles que mostraven més pretensió que les altres al·lotes. Dos joves de casa rica, per fer-hi broma, cercaren dos pastors joves que les traguessin al ball. Un es presentà a la major i la convidà a sortir a ballar; mentre discutien, si ballaria o no ballaria, es presentà l'altre pastor a treure la segona i la mare, considerant que això era una burla, s'aixecà drete i en veu alta els digué: “No

Com culpaven en Cerol, qui n'era molt net, i fins i tot se tractà de sorprendre'l per medi d'espies, tengué que presentar-se a declarar, amb el qual motiu feu la següent:

Llogat per los renovers,
un traïdor¹⁸³ em feia la capa¹⁸⁴
pes camí, perquè hi caigués.
A mi no em llitgen¹⁸⁵ papers,
tant si és cardenal com papa.
El qui tot sol se destapa
quan veu que una part se grata
a s'altra li pica més.

Mentre en Cerol estava declarant, a les Cases de la Vila, de la plaça, cridaren *llet* i el batle, irritat, digué: “daria una dobla¹⁸⁶ de vint sebre qui ha dit *llet*”, i en Cerol de bromes li digué:

Idò, senyor Damià,
que em don sa dobla de vint,
jo en dictaré vint-i-cinc
i vostè les escriurà.

Al mateix temps que el jutge del criminal prenia declaracions a una casa de l'Horta, davall un cirerer, una dona qui hi estava dalt, collint cireres i no sabia lo que passava davall d'ella, galejava la següent.

Un jutge i un escrivà
i llavors un algutzir
han vengut per aclarir
sa llet d'en Toni Gazà.

El jutge, convençut de que tota la qüestió se reduïa a coses de costums de poble, deixà de continuar les informacions i se'n tornà a Ciutat.

De les gloses se dedueix que se castigà, com a culpable, pels seus excessos, an en Vilaró; però el rebombori no passà fins que les autoritats deixaren de prendre declaracions i

vull que balleu amb pastors!” Aquestes paraules causaren tal moviment que, abans d'arribar a la vila, ja eren tot cançons de pastors i coses de pastors.” (Quetgles & Simó 2021: 105-106)

¹⁸³ Sense dièresi per respectar la mesura sil·làbica del vers.

¹⁸⁴ *Fer la capa*: presidir una processó, anant darrere amb capa pluvial. (DCVB) En aquest cas, acusar-lo de ser el principal culpable.

¹⁸⁵ Forma no incoativa del verb llegir.

¹⁸⁶ Moneda antiga, d'or o de plata, que tenia diferents valors segons les èpoques i regions. *Dobla de vint*: dobla que valia vint lliures. (DCVB)

de donar importància a una cosa qui no en tenia. Aquelles al·lotes se casaren després i feren molt bon partit¹⁸⁷.

A pesar d'haver passat un segle per damunt aquell fet, encara se conserven com a cant popular les següents, úniques que he pogut recollir, no deixant d'esser molt estrany que moltes de dites gloses m'han vengut de Manacor, a on les traslladaren els nostres exsecalladors.

Glosada

Quan sa mare los digué:
no vulgueu ballar amb pastors,
darrere hi va haver doctors:
Vat aquí sa llet d'on ve.

5 En sa mà tenc un paper
que el senyor batle m'ha dat,
que diga *llet i brossat*,
ses vegades que voldré.

10 Jo duc un memorial
de l'Audiència firmat
per cridar, *llet i brossat*,
mentre que no faça mal.

15 En Toni Gazà va anar
a ses Cases de la Vila,
allà va dir que tenia
un bocinet d'olivar
i un floquet de bestiar
que si hi importava vendria.

20 Senyor batle, el rector troba
que un poc massa llarg han fet;
cada pic que diguen *llet*

¹⁸⁷A Sóller encara he sentit a dir l'expressió *això està més remenat que sa llet de na Gazana*.

que paguin un dobler a l'obra.

Jo venia de santa Ana
amb l'amo i dos o tres,
25 ses Gazanes m'han ofès
i ningunes m'han dat res;
només que encara m'han pres
set canes¹⁸⁸ de floc anglès
per un dengue¹⁸⁹ d'indiana¹⁹⁰.
30 Jo los faré filar llana
amb un fus¹⁹¹ sense rotllana¹⁹²
i filosa¹⁹³ molt aldana¹⁹⁴
que sigui lleugera de pes.

Na Gazana en sa nit tresca
35 remenant es picarol
i cerca fulles de col
per tenir sa llet més fresca.

Ses Gazanes tenen traces,
però tenen sa llet fina,
40 per això madò Francina
an es front duu ses fogasses¹⁹⁵.

Na Gazana no s'esmena
de vendre es formatge blau.
Pastors, i com no hi anau

¹⁸⁸ Cana: Mida longitudinal que consta de vuit pams i equival aproximadament a un metre i seixanta centímetres. (DCVB)

¹⁸⁹ Davantal curt i ample que duïen les dones per a fer feina. (DCVB)

¹⁹⁰ Roba de cotó estampat feta en lligat de plana i en qualitat baixa. (DCVB)

¹⁹¹ Barreta rodona de fusta que va aprimant-se des del mig cap als dos extrems i serveix, en la filatura a mà, per a torçar el fil i enrotllar-lo a mesura que es forma. (DIEC)

¹⁹² Rodeta que corona el fus de tòrcer. (DCVB)

¹⁹³ Bastó o tros de canya que a un extrem o prop d'un extrem forma un eixamplament amb esquerdes, on se subjecta enrotllada la floca o cerro que es vol filar. (DCVB)

¹⁹⁴ Aldà, -ana: antic, vell; gastat per l'ús. (DCVB)

¹⁹⁵ En aquest cas segurament té aquest sentit: peça de formatge, semblant a un pa. (DCVB)

45 a fer-li pagar sa pena?

Tant si fa calor com fred
sempre es tapa amb so llençol;
na Gazana talla col
sense tenir guinavet.

50 Sa petita les pastura
perquè no tenen pastor;
sa mitjana duu es sarró
i sa major llet mesura.

Un al·lot passava i deia:
55 “Qui vol llet de Can Gazà?”
I va sortir s'escolà
amb un garrot en sa mà
i va començar a pegar
a un home qui no hi veia;
60 per això li daren teia
fins que es pogué remenar.

Que no veis que no està bé
tanta gent entreteinguda
per una enveja perduda,
65 un pastor i un femater?

Bravejant d'una marjada
vol treure un saio demà.
Pentura sa llana està
en es potons des mardà
70 i encara deu esperar
fer una altra novellada¹⁹⁶.

¹⁹⁶ Conjunt d'anyells o altre bestiar jove que s'afegeix cada any a la guarda o ramat. (DCVB)

- La llana encara és a Lofra
des gec que t'han de tallar,
afluixa't de menjar pa
75 i diumenge podràs dar
sa pesseta a mestre Nofre.
- Si vols sebre qui la fe
a sa primera fullada,
digues-me qui l'ha espiada
80 i qui sa lliura ha tornada
i si va bastar també.
- No deixis sa tramuntana
ni de visitar es Puig Major;
aquest bres d'en Vilaró
85 sempre és estat sonador
de guitarra i guitarró
i assuixí s'ha fet pastor
per munyir es boc de llavor
de na Francisca Gazana.
- 90 Es dimecres de vetlada
la vengueres a munyir
i ja es dijous de matí
vengueres a remunyir
sa llet que havia quedada.
- 95 No havien sentit a dir
que a Sóller hi hagués cabana¹⁹⁷?
Anau a ca na Gazana,
tant sa filla com sa mare

¹⁹⁷ Barraca al camp per a soplujar-hi el bestiar, etc. (DIEC)

vos mostraran de munyir.

- 100 Vilaró, no li repares,
estira-li es muguerons,¹⁹⁸
que sa llana des potons
bastarà per fer calçons
a mariners i patrons
105 i capots¹⁹⁹ an es mossons²⁰⁰,
i hàbits a tots es frares.

- Gazana si tu m'embarques
si Déu ho vol tornaré;
de sa teva pell faré
110 per llaurar un aixanguer²⁰¹
i de la resta unes 'varques²⁰².

- Na Gazana no volia
que en Vilaró s'embarcàs
sinó que li formatjàs
115 i se casàs amb sa filla.

En Vilaró va i ve
com ses fragates mundanes;
duu més brutor per ses cames
que una barra de femer.

- 120 Sa barca d'en Vilaró
s'ha feta de ses costeres,
ha duites quaranta anyelles,

¹⁹⁸ Forma col·loquial per *mugrons*.

¹⁹⁹ Capot: peça llarga d'abric. (DCVB)

²⁰⁰ Mossó: Senyor de la classe mitjana; que vol sostenir aparença de senyor o de ric sense tenir béns econòmics. (DCVB)

²⁰¹ Fermall per subjectar l'espigó de l'arada o del carro al jou. (DCVB)

²⁰² Avarca: calçat rústec compost d'una sola de cuir i alguns correigs i cordells que la subjecten al peu i al turmell. (DCVB)

catorze xots i un moltó²⁰³.

Li anirà de lo millor

125 per afegir més esquelles.

²⁰³ Mascle de l'ovella. (DCVB)

10 En Josep Coll i Coll, *Perlos*

L'amo en Josep Coll i Coll, més conegut per l'amo en *Perlos*, és fill de los consorts Miquel i Maria. Va néixer dia 17 d'octubre de 1820, i Déu encara li conserva la vida²⁰⁴, la salut i sana intel·ligència, a pesar dels seus vuitanta anys que ja compta.

No parlaré de les seves virtuts perquè segurament ofendria la seva modèstia; i la seva instrucció fou la mateixa que rebien els glosadors en aquell temps.

Tothom sap que gosava de fama de bon glosador i jo puc afegir que mai sortí amb cap ferida dels combats que sostengué amb los principals glosadors de Mallorca qui ja anaven retirant les armes, a causa de los canvis de costums de què ja he parlat diferents vegades.

L'amo en Josep també se retirà molt jove i com no feu escriure cap de les seves gloses aquestes s'han perdut també, seguint la mateixa sort de les que feren altres glosadors.

Les que he pogut recollir són les següents, que confirmen la veritat de lo que he dit, advertint que “Sa vida d'un glosador” i “A mossèn Josep Rul·lan” són una improvisació que feu per es primers dies de gener de 1901 amb motiu que jo li vaig enviar es meus amics Don Jaume Borràs, Don²⁰⁵ Magraner i Don Pere J. Mora, estudiants, perquè recollissen algunes gloses dictades per ell mateix.

10.1 An en Biel *Parreta*²⁰⁶ de Sineu⁽²⁰⁷⁾

Escoltau aquesta firma
d'un filòsof que és vengut,
per dins Sineu conegut,
qui pretén d'esser sabut,
5 i per mi és es més teiut²⁰⁸
de tot el cristianisme.
Desprecia es catecisme
i exalta es protestantisme:
mirau si és home perdut.

²⁰⁴ Al final del full hi ha escrit: “Falleció día 15 de Mayo de 1901”

²⁰⁵ A l'original hi ha un espai en blanc entre Don i Magraner.

²⁰⁶ Gabriel Buades i Real, *Parreta* (1831-1910)

⁽²⁰⁷⁾ Aquest Parreta deia amb molta de presumpció que no volia sollar-se es gec glosant amb en Perlos, i aquest no li contestà fins a la fi, regalant-li aquesta andanada. En Cerol també l'aglapí a Inca i el cinglà fort. T 1, pàg. 117.

²⁰⁸ Teiut és una variant de teiós: beneïtot, grosser d'enteniment (DCVB)

10 Com eres jove ja feies
passes d'un home imprudent;
ets vell i has anat cresquent,
obrant sempre malament.
Jo tenc un gros sentiment
15 que el Senyor omnipotent
no hagué creat unguent
per curar-te s'accident
que tens part damunt ses celles.

En Parreta és més lleuger
20 que ses plomes d'un mussol,
se passeja amb un farol
sense vidres ni gresol²⁰⁹,
cercant tords de juliol,
i cigales de gener.

25 Es sol en punt des migdia
s'eclipsa i perd sa claror
per sa disposició
del supremo creador.
Ho dic per un glosador
30 qui ja ha perdut es pulmó,
sa força i sa valentia.
Dejorn, a la primeria,
molta de gent presumia
que damunt ell hi havia
35 es sebre de Salomó.
Ara per no sofrir-lo,
per un reial de velló²¹⁰,
si tenia comprador,

²⁰⁹ Dipòsit de l'oli en una llumenera. (DIEC)

²¹⁰ Moneda equivalent a 25 cèntims de pesseta. (DCVB)

a qualsevol el daria.

- 40 Fiet, Déu te do remei
i t'ajud, perquè et convé.
Tothom dirà l'any qui ve
quin assot que se'n dugué
dia desset de febrer
- 45 en Parreta dins Consell.
No em faran tornar vermell.
Si vols glosar amb mi torna-hi
i més fort te cinglaré.

10.2 Combat d'en *Perlos* amb en Pere *Rosa*⁽²¹¹⁾

10.2.1 En *Perlos* an en Pere *Rosa*

- En nom de Déu i Maria,
vaig a començar es paper
d'un pas que succeïgué
d'un glosador primater²¹²,
- 5 home de sabiduria
qui deia que no tenia
por de tots quants n'hi havia
i quan hi importà un dia,
llavors no comparegué.
- 10 Mal fa aquell qui se gloria²¹³
des llum que Déu li ha dat.
Mestre Pere així és estat,
qui com hagué bravejat,
amb sa seva falsedat

⁽²¹¹⁾ Record que una vegada, quan jo vivia a Establiments, contaren que a sa taverna des Rutló s'havia convidat el poble a una glosada d'en Perlos i en Pere Rosa i que, no havent comparegut aquest, en Perlos hagué de glosar tot sol. Això donà lloc an es combat per escrit.

²¹² Primorós, fi, que mira prim o posa esment a la seva manera d'obrar. (DCVB)

²¹³ Gloriar: alegrar-se i fer ostentació d'una cosa com d'una glòria. (DCVB)

15 es poble deixa enganat,
dia de festivitats,
quan tanta gent hi havia.

Direu an es glosador
qui enguany cantà ses panades,
20 que molta gent n'hi ha dades,
però les ha replegades
fent bravates²¹⁴ falsejades
amb una traïció.

Si al cas tornau l'any qui ve
25 per aquí a cercar panades;
com enguany haveu deixades
ses persones enutjades,
si en voleu n'haureu de fer.
Es homes qui són de bé,
30 obrant a lo cavaller,
fan obres més acertades.

Aquest qui és tan corredor
i diu que res l'embarassa²¹⁵,
viu an es Coll d'en Rabassa
35 i travela a cada passa
bravejant de glosador.
Dau-lo per relació
que en Perlos, per bon amor,
li envia aquest borrador.
40 perquè en faça un de millor,
si al cas té manyes i traça.

Per lo molt que ha bravejat

²¹⁴ Allò que hom diu per fer ostentació de bravesa, especialment en to amenaçador per intimidar algú. (DIEC)

²¹⁵ Que res no el destorba.

d'home de capacitat,
Mestre Pere, es trencador²¹⁶
45 del terme de la Ciutat,
alguns han determinat
de fer-li aquest borrador.
Si en troba de saó,
per dar contestació,
50 tots li donam facultat;
i encara mos ha quedat
tinta i paper grogat
per fer-n'hi una altra millor.

10.2.2 En Pere *Rosa* an en *Perlos*

En nom de qui el món creà,
i Jesús, fill de Maria,
vaig a fer baix d'harmonia
quatre mots de poesia
5 per un que a mi s'altre dia
un borrador m'envià;
i lo que me ve a contar
tot és ram d'embusteria.

Si no me vaig entregar
10 a Can Membre a glosar amb vós
es motiu puc dir-lo-vos:
el qui va anar a cercar-vos
a mi no me va avisar.
Amb això varen usar
15 a l'estil d'homes traidors²¹⁷.
Volien que noltros dos
abans de saludar-mos,

²¹⁶ El qui talla i treu les pedres de la pedrera. (DCVB)

²¹⁷ Sense dièresi per respectar la mesura sil·làbica del vers.

ni tan sols conèixer-mos,
sortíssem a batallar.

- 20 Els qui vos han informat
que em féssiu es borrador
són per veure es Trencador²¹⁸
si essent novici²¹⁹ xambó²²⁰
se voldrà mostrar major
- 25 que vós, mestre de finor,
d'aquest art examinat,
perquè s'han passat pes cap
de fer-li fer un glosat.
I sa seva potestat
- 30 no es veurà aconseguir-ho;
basta prou sa funció
que em féreu es pic passat,
qui com vaig estar colgat
m'ho varen fer sabedor.
- 35 Si m'haguessen avisat
per fer es divertiment,
essent que no som corrent
per seguir un argument,
me seria presentat
- 40 i amb vós haguera glosat,
seguint es punt d'amistat,
sols per divertir la gent;
perquè vós, segurament,
veient-me tan innocent,
- 45 si hagués anat malament
es camí m'hauríeu dat.

²¹⁸ El qui talla i treu les pedres de la pedrera. (DCVB)

²¹⁹ Nou o principiant en alguna cosa. (DIEC)

²²⁰ Que té més sort que coneixement del joc; qui obté bons resultats per casualitat, no per mèrit propi. (DCVB)

Si vos ho hagués de contar
recte, mai acabaria;
es qui vos varen cercar
50 són triats a aferrapilla²²¹.
Quatre són i un n'hi ha
qui se sol agloriar
de dir coses amb mentida;
i un qui per no treballar
55 me pens que s'embarcaria,
perquè sa malfeineria²²²
sols no el deixa caminar.
Què direm d'en Capità,
qui si el duien a amollar
60 dins es lloc a on està,
un dia qui bon sol fa,
ses cases no trobaria.

Si és que tengueu paciència
escoltau lo que he dictat;
65 perquè és tanta veritat
com és ver que aquell qui és nat,
després d'esser sepultat,
per l'àngel serà cridat
davant Déu de majestat
70 per escoltar sa sentència
de gosar benevolència
o a l'infern esser tirat.

Pes meu mode de cantar
podeu quedar ja enterat.
75 Fins aquí ja bastarà,

²²¹ Lluitant i empentejant-se molt per apoderar-se de qualche cosa. (DSFF)

²²² Malfeiner: Que fuig de feina, que és gandul. (DIEC)

que més no em vull allargar
en quant a aquest exemplar,
però resposta vull dar
an es borrador, germà,
80 que vós vàreu enviar
i a Mestre Pere arribà
a vint-i-tres des passat.

Jo no acostum fer abusos
des llum que Déu m'ha donat.
85 No som com vós, estimat,
qui vàreu dir es pic passat
dins Can Membre⁽²²³⁾ amb so glosat
que vos éreu passejat
per fora i per dins Ciutat
90 i que no havíeu trobat
home de capacitat
qui vos hagués capturat.
No visqueu preocupat,
que en es cas menos pensat
95 de més sabuts n'han confosos²²⁴.

Com puc dir no tenc temor
a cap d'home per glosar,
essent novici manyà^{225?}
Això és bo per vós, germà,
100 qui amb so vostre bravejar²²⁶
vos veniu a comparar
an el mateix Salomó.

En aquest Pasco passat

⁽²²³⁾ Una taverna de Son Sardina.

²²⁴ En aquest cas hem de pronunciar les tres vocals tancant-les amb el so vocàlic [u]

²²⁵ El qui treballa defectuosament, sense prou coneixença de l'ofici. (DCVB)

²²⁶ Fer de paraula ostentació de valentia, de poder o d'altres qualitats pròpies. (DCVB)

en Pere se passejà
 105 amb cinc més acompanyat,
 per “Deixem lo dol” cantar”²²⁷
 i panades replegar.
 A ningú vàrem temptar,
 les mos daven de bon grat.
 110 I si vos deis, mon germà,
 que jo los vaig enganar
 en so mode de glosar,
 digau al qui us ho contà
 si se sol emborratxar
 115 per agafar qualche gat
 des qui no saben miular.

A mi em tractau de traidor²²⁸
 sense motiu haver dat:
 jo vos diré desfressat²²⁹
 120 i bolero²³⁰ i bandejat²³¹;
 cismàtic²³² i francmaçó²³³.
 Si feis altre *borrador*
 tant de picat com finor
 tendreu contestació
 125 de ma poca habilitat.

Aquell qui sol desjectar

²²⁷ “El “Deixem lo dol” és un cant popular que es cantava el Dissabte de Glòria durant la nit, pel carrer. L’endemà els cantadors assistien a la processó de l’Encontre i tornaven a cantar-lo a partir del migdia del diumenge següent, el dia de l’Àngel [...]. Consta de set cobles cantades a duo, una tornada i un acomiadament entonat per tots, on, de forma discreta i humorística, els sonadors i cantadors sol·liciten dels oients crespells, panades, robiols o flaons [...] A Mallorca els joves sortien a “cantar panades” el dia de Pasqua.” (Munar 1997: 159).

²²⁸ Sense dièresi per respectar la mesura sil·làbica del vers.

²²⁹ Disfressar: Fingir; dissimular; fer semblar diferent de la realitat. (DCVB)

²³⁰ Home o dona poc formal, excessivament despreocupat. (DCVB)

²³¹ Home que està fora de la llei i vaga per llocs despoblats per fer-se escàpol de l’acció de la justícia o per cometre més delictes. (DCVB)

²³² Cisma: Divisió entre els membres d’un cos social, i especialment d’una Església. (DCVB)

²³³ Francmaçoneria: Associació secreta de persones unides amb propòsits fraternals progressistes i racionalistes, i que usa com a emblemes certs instruments de l’ofici de mestre de cases, com l’escaire i el nivell. (DCVB)

a un altre sense motiu
molts de pics no sap què es diu,
xerrant a la babalà²³⁴,
130 com feis vós sense mirar,
què és que deis ni què escriviu.

Faig ses coses acertades
tant com mai pugueu pensar.
Guard sa llei del qui posà
135 totes ses coses creades.
Si torn a cercar panades,
si enguany moltes me n'han dades,
l'any qui ve es redoblarà,
perquè el qui enutjat²³⁵ està
140 en sentir-me a mi cantar
podeu creure que obrirà
ses portes, si estan tancades.

Si deis que som corredor
i a cada passa tropés,
145 essent manyà²³⁶, no me'n queix;
de vós ja és d'admirar més
que faceu falsos papers
essent mestre de finor.

Per dar contestació
150 ara ningú em té privat
i amb sa llum que Déu m'ha dat
he fet aquest borrador,
per si volia rebrer-lo²³⁷;
i si hi trobau cap error

²³⁴ *A la babalà*: d'una manera infundada, sense reflexió, sense saber bé el que es fa. (DCVB).

²³⁵ Sentir un fort desplaer, un sentiment d'enuig, de malestar. (DIEC)

²³⁶ El qui treballa defectuosament, sense prou coneixença de l'ofici. (DCVB).

²³⁷ En aquest cas hem conservat la -r gràfica analògica per raons de mesura i rima del vers.

155 és un punt dissimulat;
perquè aquell qui l'ha dictat
no pretén de glosador.

Si deis que vos ha quedat
sobre, tinta i bon paper,
160 tan prompte haureu contestat
i vós haureu demostrat
que sou mestre primater²³⁸;
anc que sia desmanyotat²³⁹,
jo llavors vos respondré.

165 Rebreu aquest borrador
que en Pere Rosa ha dictat;
i si trobau que està errat;
amb sa vostra habilitat
bé podeu corregir-lo,
170 essent mestre de finor
d'aquest art examinat.

Podeu dispondre d'en Rosa
en quant vos puga servir,
però vos he d'advertir
175 que a mi no em veuran sortir
a cap part a fer cap glosa,
perquè a qui amb això se posa
molta vegada se troba
amb fam i no es pot omplir;
180 i com ve que es vol vestir
molta volta no té roba
i si endeutat no se troba

²³⁸ Primorós, fi, que mira prim o posa esment a la seva manera d'obrar. (DCVB)

²³⁹ Mancat de manya o traça. (DCVB)

encara pot dir que gosa²⁴⁰
d'una alegria sens fi.

10.2.3 En *Perlos* a mestre *Pere*

Jo vaig esser convidat
a glosar amb un mitjaner²⁴¹
qui tan prompte com sabé
que amb jo les 'via de fer
5 tan sols no comparegué
allà a on era citat.
Es batle tot apurat
li va enviar un criat
que vengués atropellat.
10 Ell se da per excusat:
“jo em trob dins es llit colgat
i de salut no estic bé.”

Basta fósseu convidat,
sempre havíeu de venir:
15 mai havíeu de fugir
estant es poble avisat.
Per un home examinat
no està gens bé, fer-ho així.

D'enfora m'amenaçau
20 fent comptes fer-me temor.
Vós sou com un ca bufó²⁴²:
lladrau i no mossegau.
Sempre vos equivocau,

²⁴⁰ Gaudeix.

²⁴¹ Si a la glosa anterior en *Perlos* el tractava de trencador, ara el tracta de mitjaner (obrer que talla i treu mitjans d'una pedrera) i juga amb l'altra accepció d'aquesta paraula i l'aplica a la seva facultat de glosar (mitjancer, ni gran ni petit).

²⁴² Ca relativament petit. (DCVB)

25 prova que no examinau
 sa vostra pretensió.

Mestre Pere, es filosof²⁴³,
 qui està en es Coll d'en Rabassa,
 tant se perd per córrer massa
 com per córrer massa poc.

30 Es remei millor que trob
 és posar-lo per al·lot²⁴⁴
 i donar-li carabassa²⁴⁵.

No sé com no examinau
 sa vostra sabiduria

35 quan veis que de nit i dia,
 a cada passa tropessau.
 És que no considerau
 que damunt vós passejau
 cent quintars²⁴⁶ de grosseria²⁴⁷.

40 Mestre Pere, es mitjaner,
 braveja de fer cançons;
 ses seves pretensions
 no treuen cap a carrer²⁴⁸;
 si jo moria primer,

45 perquè ell llavor²⁴⁹ en pugués fer,
 li daria es meus patrons.

Volen formar una junta
 des glosadors que ara hi ha

²⁴³ En aquest cas pronunciada aguda per la mesura del vers.

²⁴⁴ Mosset de set anys fins a setze, que treballa en les feines més poc importants d'un ofici. (DCVB)

²⁴⁵ Suspandre'l.

²⁴⁶ Quintar: Pes equivalent aproximadament a quaranta-un quilograms i mig. (DCVB)

²⁴⁷ Grosser: Bast, mancat de refinament. (DCVB)

²⁴⁸ (No)Treure cap a tal o tal lloc: (no) arribar-hi un camí, carrer, etc. (DCVB)

²⁴⁹ Variant de *llavors*.

i Mestre Pere en serà.
50 Quan a ell li tocarà,
si no es sap desempenyar
li faran pagar sa multa
perquè les fa sense punta
i no es volen aficar.

55 Mestre Pere, jo he pensat
que talleu segons sa roba;
si vós sou tan bon manobre,
conforme haureu feta s'obra,
és just que sieu pagat:
60 per viure vós descansat,
en veure es plet enfangat,
demanau sa facultat
de pledejar com a pobre.

Mestre Pere, no voldria
65 de mi estiguésseu queixós.
Si jo hi estigués de vós
altra cosa ja seria.
Quedant-vos a mitjan cos²⁵⁰
havíeu de pensar-vos
70 que es viatge de tots dos
per mi pesadet seria.

Mestre, si voleu venir
a fer una passejada,
per Sóller, si vos agrada,
75 vos oferesc posada,

²⁵⁰ Lloc on es fan les corregudes (d'homes, d'animals, de vehicles) per obtenir un premi. *No arribar al cap del cós*: no aconseguir l'objectiu proposat, no tenir èxit. (DCVB)

pa de xeixa²⁵¹ recolada²⁵²,
bon companatge i bon vi;
noltros ho solem fer així:
en voler-mos divertir,
80 jamai tractam de fugir,
sempre anam a l'acarada²⁵³.

Dotze cançons he dictades
per compondre aquest paper.
Vós, Mestre, lo que heu de fer,
85 si trobau que no estan bé,
és corregir ses errades;
dau-les-me especificades
i si no estan acertades
un poc més m'hi miraré.

.....

Sobre cinquanta anys d'edat
tenia quan va morir
aquest glosador tan fi.
Tots feim es mateix camí
d'ençà que Adam s'atreví
a menjar i a collir
de l'arbre del fruit vedat.

10.3 Sa vida d'un glosador

Déu del cel totpoderós
dau-me una llum²⁵⁴ vertadera
amb una ciència entera
per explicar sa carrera

²⁵¹ Blat de bona qualitat, que fa la farina blanca i més saborosa que la del blat ordinari. (DCVB)

²⁵² Tornar colar; colar completament. Es robiols los feien de farina recolada o sense recolar, Alcover Cont. 219. (DCVB)

²⁵³ Cara a cara.

²⁵⁴ *Donar llum*: donar exemple. (DCVB)

5 que fan tots es glosadors,
que és com sa des pescadors
de canyeta i de panera²⁵⁵.

Tant en Cerol²⁵⁶, com en Roses²⁵⁷,
com en Tambor²⁵⁸ i en Catiu²⁵⁹,
10 glosant d'hivern i d'estiu
tots quatre feren es niu
en terra, com ses terroles²⁶⁰,
per això no vaig de gloses
i hi ha bastant de motiu.

15 Tot jove qui s'aprecia
d'haver sortit glosador,
som jo de s'opinió
que li aniria millor
si es fes corneta o tambor
20 des quarter d'artilleria,
així almanco menjaria
i quan sortís aniria
ben vestit, com un senyor.

Lo que guanya un glosador
25 quan prou s'ha esgargamellat
i ja està mig rebentat
és que en lloc d'esser pagat,
molts de pics és murmulat
des mateix que l'han cercat
30 per fer sa diversió.

²⁵⁵ Aquests aforismes signifiquen que el pescar amb canya, i en general sense ormeig gros, és feina que dona poc producte. (DCVB)

²⁵⁶ Pau Noguera i Ripoll (1781-1868)

²⁵⁷ Jaume Homar Rosselló (1800-1868)

²⁵⁸ Andreu Coll i Bernat (1794-1872)

²⁵⁹ Poca cosa sabem d'aquest glosador. Jaume de Son Catiu, *Catiu*, era nascut a Inca.

²⁶⁰ Fracassar.

Sa vida d'un glosador
no és més que una tonteria,
perd sa nit i dorm de dia.
Si a les vuit berenaria
35 es troba que ja és migdia
i es gat jeu dins es fogó.

Jo dins l'any vint vaig venir
en aquest món desterrat
i a l'any cent som arribat.
40 Durant molts d'anys he glosat,
per pobles i per Ciutat,
i crec que no he avançat
per comprar un panet salat
per berenar es dematí.
45 És per més llum no tenir
a sa meva tendra edat.
Déu ajut a s'enganat
i no em desempar a mi.

Un vell amb sa boca closa
50 assegut dins un racó
passen pena a sofrir-lo
i a onsevulla fa nosa.
Si té infants i té esposa
i parla i diu qualche cosa,
55 lo primer és maltractar-lo.
Joves d'edat de minyó,
en entrar amb ús de raó
observareu bé s'olor
que deixa anar aquesta rosa.

10.4 A mossèn Josep Rul·lan

Vaig rebre una ambaixada
del senyor Josep Rul·lan,
que el tenc per un home gran
d'una ciència acabada,
5 i l'he admesa i l'he acceptada
com amic i camarada;
no hi ha cap cosa negada
tant com viuré i em deman.

Senyor Josep no voldria
10 que de mi estigués queixós,
varen venir dos senyors
que vostè los dirigia,
diguent-me que gust tenia
que em mortificàs un dia
15 per dictar-los poesia
que solen fer es glosadors.

Malalt me varen trobar
i amb sa mateixa seguida
que el varen anomenar,
20 de tant que em vaig alegrar
a l'acte vaig recobrar
sa meva salut complida.

Una amistat no té mida
ni té fi ni cap d'allà²⁶¹;
25 i vostè i es que envià,
podeu dispondre i manar
es temps de sa meva vida.

²⁶¹ Pel context podem deduir que significa *no té fi ni explicació*.

Qualsevol hora que sia
que de mi vulgueu favors
30 tant un com es altres dos,
solament per servir-vos
de dins es llit sortiria;
i sols no repararia
si la mort me causaria
35 es respectar aquests senyors.

Basta duguen sa correra²⁶²
i es vestit de capellà
dos, un que encara no hi va²⁶³,
jo no vull que qued darrere.
40 Ja ho he dit en sa tercera:
que una amistat vertadera
no té fi ni cap d'allà²⁶⁴.
I m'hauran de dispensar
si no puc desempenyar
45 sa seva gran mereixera.
De quedar bé duc quimera,²⁶⁵
de sa meva vida entera
poden dispondre i manar.

Jesús, Josep i Maria,
50 Adorable salvador!
Vós sou sa font i s'autor
de tota sabiduria.
Per quedar lluït voldria
amb tan bona companyia
55 tenir sa que posseïa

²⁶² Correria: teula posada amb la concavitat per amunt, per servir de conducte a l'aigua de la teulada. (DCVB) Per extensió: *Capell de teula*: capell antic de capellà, amb la ventalla molt gran i arquejada de cada costat cap amunt, formant canal de davant a darrere. (DCVB).

²⁶³ Es tracta dels tres estudiants que cita Rullan i Mir més amunt.

²⁶⁴ Pel context podem deduir que significa *no té fi ni explicació*.

²⁶⁵ *Dur la quimera forta* en una cosa: portar una idea molt fixa. (DCVB)

el profeta Salomó.
Perdonau si es borrador
dictat d'un mig glosador
hi veis qualque tonteria.

60 En tot quan jo pugui fer
podeu dispondre i manau,
i si un altre pic tornau
i estic dins es llit, cridau
i a l'acte m'aixecaré
65 i sols no repararé
si me fatig, ni em cansau.
Si el cas de mi vos queixau,
i algunes faltes trobau,
si puc les esmenaré.

11 En Jaume Albertí, *Serra*

En Jaume Albertí, *Serra*, nasqué a Fornalutx dia 13 de maig de 1739 i morí dia 29 de maig de 1809. Era fill d'en Francesc i de na Isabel Arbona. Fou casat dues vegades. No es coneixen més notícies de la seva vida que les que ell mateix conta en les seves gloses, demostrant que era de família pobra i que sempre visqué des treball, en classe de jornaler, sense ambicions de ninguna casta. Passà la seva vellesa a Tuent fent guarda a les torres, pescant i servint aquells veïns en classe de traginer, duguent encàrrecs d'una part a s'altra.

Era de geni furtiu i alegre, i glosador de primera, sense pretensions. Marcava tots els incidents de la seva vida amb una glosa i, quan es tractava del seu ofici, les feia sempre curtes, però agudes.

Com en els seus dies la literatura popular a Mallorca es trobava en el seu ple, no deixava d'esser visitat pels millors glosadors que el se'n menaven per pobles a glosar.

Tengué també els seus enemics o envejosos, de qui en feia poc cas. D'edat avançada, acabà els seus dies amb una mort feliç, com havia viscut, resignat en els treballs de la vida.

Moltes de les seves gloses s'han conservat com a cants populars i els seus compatricis les tenen amb justa i gran estima, i com no existeix més arxiu que la tradició, no és estrany que se li atribuesquen gloses que no feu i que altres vagen vestits amb ses seves plomes.

Moltes de les seves cançons necessiten explicació i aquesta la donaré amb notes.

Jo som en Jaume Albertí
dins Fornalutx batiat,
i hi som nodrit i nat,
engendrat no us ho puc dir.

Minyó vaig perdre ma mare,
sempre ho he duit endarrer.
Voleu veure si em camp bé,
que avui faig festa i no sé
de què tenc de dinar encara.

Jo estic a sus suaquí
la meitat del temps tot sol

i no tenc altre consol
que la sombra d'aquest pi.⁽²⁶⁶⁾

–Sen Jaume, han dit que teniu
sa barraca qui és estanya?²⁶⁷

–Un home en esser-hi es banya
tant si és d'hivern com d'estiu.

–Jesús, que anau d'estufat.
perquè duis uns calçons nous!

–No em ve a deu, ni a vint sous;
però aquests són manlevats.⁽²⁶⁸⁾

Ahir ja vaig campar prim
i avui que no n'he menjat;
estic ben aconhortat
perquè ninguns ne tenim.

Gemegues que no tens roba
ni doblers per comprar-ne?
Jo en veig es cossi qui és ple...
Què has de fer de fer-me es pobre?⁽²⁶⁹⁾

O manllevat o comprat,
sense pa, no es pot estar.
D'aquí no me'n vull anar
que no haja berenat.⁽²⁷⁰⁾

Un home qui no té pa

⁽²⁶⁶⁾ Adobava xerxes.

²⁶⁷ Estany, -anya: Compost de peces sòlidament unides, de manera que no deixen entrar ni sortir líquid. (DCVB)

⁽²⁶⁸⁾ Era que un ruixat l'havia remullat fins a la pell.

⁽²⁶⁹⁾ Un dia s'acomiadà de sa dona, diguent-li que se n'anava a fer una glosada. Ella, li digué: ja valdria més que te n'anasses a fer feina i tendríem per comprar roba; i ell li contesta sa glosa. Es cossi era un test de clavellines i sa caldera una olla de terra.

⁽²⁷⁰⁾ La feu a l'amo en Toni Moliner que, com se suposa, el va complaure.

pes infants ni per sa dona
s'alegra tant d'una trona
com una ovella d'un ca. ⁽²⁷¹⁾

(*Gelat*)

Tu només fas guarda a estones
i ets molt llest en es cobrar.
De cap te veuré parar,
companyero, a ses pontones. ⁽²⁷²⁾

(*Serra*)

Es teu mal ve de molt lluny
i és molt més mal de curar.
Tu tens dos arts per robar
i jo no en tenc sinó un. ⁽²⁷³⁾

En Toni *Gelat* fa guarda
baix, en es pla des Verger.
Saps què espera es malfeiner?
Que sa mesada prest caiga.

No faç cas de sa puvora ²⁷⁴
ni en servir-me des doblers;
a una casa només
hi tenc traïdor ²⁷⁵ i traïdora. ⁽²⁷⁶⁾

Moltes passes he donades
de deçà i de dellà,
aquestes males passades

⁽²⁷¹⁾ Com mai faltava a les funcions religioses, el vicari el reprengué perquè no havia anat an es sermó, i ell li contestà sa glosa.

⁽²⁷²⁾ Era una màquina que feia el mateix servici que la draga actual, moguda per una roda, on caminaven per moure-la els condemnats a presidi.

⁽²⁷³⁾ Aquest *Gelat* era també glosador, molt envejós i etern enemic d'en *Serra*. Era moliner des molí de vent de Tuent.

²⁷⁴ Variant formal de *pólvora*.

²⁷⁵ *Traïdor* i *traïdora* sense dièresi per respectar la mesura sil·làbica del vers.

⁽²⁷⁶⁾ L'acusaren de que distreia la pólvora de la torre on guardava.

en Toni *Gelat* les fa.

Tant l'hauries perdut ple
com ara qui és estat buit.
Digues que és estat descuit
i sempre és excusar-te.⁽²⁷⁷⁾

Posa es treballs a la banda,
pren es temps així com ve:
molt bon art té es mariner,
emperò la mar el comanda.

Saps es fesols d'aquell dia
que foren d'enganadors:
un d'un bessó, s'altre dos
i qualcun qui no en tenia.⁽²⁷⁸⁾

Bon principi d'any tenim,
Déu sap qui el tornarà a veure;
el qui té set, ja pot beure
i el qui no en té, que els aprim.⁽²⁷⁹⁾

Sa candela ja cremava
tres dit enfora des blau
i si un poc més vos torbau
la trobareu apagada.⁽²⁸⁰⁾

⁽²⁷⁷⁾ A un al·lot qui havia perdut un covó pes camí.

⁽²⁷⁸⁾ Un *regalo* que li havien fet.

⁽²⁷⁹⁾ Venia de missa i pes camí los atrapà un gran *xubasco*, remullant-se fins a la pell.

⁽²⁸⁰⁾ A un qui arribà tard allà on feia falta. Al·ludeix a la costum d'encendre una candela a les subhastes. Veure "Història de Sóller". T I, pàg. 301.

(NE) Diu: "Las ventas en pública subasta se remataban en el *Rollo* situado en medio de la plaza y, cuando éste desapareció, el acto tenía lugar en los estrados de la Curia. El pregonero encendía una pequeña candela, que por su exiguo valor se llamaba *dinal*, y, en el acto de extinguirse la llama, entregaba un bastón que tenía en la mano al último postor, quien, prestando aquella insignia, y pagando la cantidad ofrecida, era puesto en posesion del objeto vendido"

Jo repar a una cosa:
si em diran la veritat.
Vostès que l'han agafat,
o no feien sinó nosa?⁽²⁸¹⁾

Anau-vos a confessar,
al·lots, i preniu bitllet;²⁸²
i veureu com es gerret
prompte tornarà a passar.⁽²⁸³⁾

Vestida de roba nova
per damunt i per davall;
com una fadrina es troba
per sortir a qualsevol ball.⁽²⁸⁴⁾

Des de la creació
fins an a l'hora present
no hi ha hagut enteniment
com tenia Salomó;
ni cap home com Samsó,
més poderós i valent.

Per hermosura, Judit,
una Ester, Raquel i Sara,
no són tots aquests encara
qui ocupen lloc distingit.

Una que n'elegigué
el Fill de lo etern Pare
qui parí, verge, i fou mare
del Fill de Déu vertader.

⁽²⁸¹⁾ A uns capellans qui havien anat a pescar a Tuent i bravejaven de bons pescadors.

²⁸² Albarà que dona el confés als seus penitents per acreditar que han complert el precepte pasqual. (DCVB)

⁽²⁸³⁾ Al·ludeix a que es pescadors se queixaven de que es gerret havia desaparegut.

⁽²⁸⁴⁾ A una llanxa que havien renovat a Can Termes.

Oh, quin goig, quina alegria
tengué el gènere humà
quan l'àngel la saludà,
diguent-li: Ave Maria!

Vós sou l'amo en Damià,
després de dos entrareu,
abraçant-vos a sa creu
que el Bon Jesús vos darà.⁽²⁸⁵⁾

Advertiu que flors són flors,
preniu aquesta de mi:
no hi ha res com carn i vi
i pa per sustentar el cos.

Gelat, si no em dus a vendre
amb tu faré pocs estius.
Tu te diverteixs i rius
i s'ase fernet no menja.⁽²⁸⁶⁾

Ja no havies d'intentar
de fer batre sa somera.
Que no veus que ella ho duu enrere
i li ve just caminar?⁽²⁸⁷⁾

A Sóller tenen sa fama
de que hi ha moltets de gats;
es gats ja se són mesclats
perquè tothom se n'agrada.

⁽²⁸⁵⁾ A un infant que va néixer a Ca Fra Puig.

⁽²⁸⁶⁾ La digué an en *Gelat*, el seu enemic, dins una taverna, diguent-li que s'ase l'havia feta.

⁽²⁸⁷⁾ An en *Gelat*, qui batia el blat de sa rota amb una somera vella.

Vellet, vees què resols?
És hora de calquejar²⁸⁸.
Dins es port de Sóller hi ha
patró que vol embarcar
cent botes de caragols.⁽²⁸⁹⁾

Aquest moix petit que hi ha
amb ses orelles tallades
li dareu menjar debades,
tanmateix se morirà.

Guillem, jo et duc es ravor²⁹⁰,
meem si el sabràs adur²⁹¹.
Abans d'acabar es pa dur
n'hi has de posar de moll.

Sap que estic jo de cansat!
Si vossa mercè ho sabia
que he encaçat 'vui, tot lo dia,
cabres qui em mengen es blat.⁽²⁹²⁾

Jo me n'aniré a la fresca
si aquest arriet²⁹³ no em torna.
Senyora, que guard sa poma
per un senyor qui ho meresca.⁽²⁹⁴⁾

²⁸⁸ Discórrer o calcular per resoldre una cosa difícil. (DCVB)

⁽²⁸⁹⁾ A un vell qui cercava cargols i no en trobava cap.

²⁹⁰ Variant de raol: Recipient planer, generalment de forma circular, fet de llistons o de corda i sostingut per tres o quatre cordellines convergents a un nus, i tot plegat penjat a un clau del sòtil del rebost; servia per a guardar-hi el pa orejat perquè no es florís; damunt el nus dels cordills de sosteniment solia tenir un plat invertit, per a impedir que les rates baixassin per la corda i roegassin el pa. (DCVB)

²⁹¹ Ant. Dur (a qualcú o a qualque lloc). (DCVB)

⁽²⁹²⁾ An es senyor de Can Palou, qui tenia cabres a sa muntanya, i destruïen sa rota d'en Serra.

²⁹³ Ase petit. (DCVB)

⁽²⁹⁴⁾ Unes senyores el trobaren qui se n'anava a Tuent i una d'elles li donà, com a *regalo*, per broma una poma verda que duia amb sa mà.

[NE] Tant la glosa com la nota están retxades a l'original perquè no es publicassin.

Jo d'en *Valent* confiava
que el me dava des millor
i pes camí ja s'olor
casi casi en pes m'alçava

An es Bosc vaig encontrar
una mosca vironera
i amb so mode de piular
deia que tornàs enrere;
i jo vaig voler arribar.

En el temps d'Adam i Eva
ja devies esser nat
bord i no t'han empeltat
i ara aquí faràs sa teva.⁽²⁹⁵⁾

–Jaume *Serra* me vols dir
com tan dejorn t'has colgat?
Fe'm favor de treure es cap
si és que no estàs per sortir
–No és camí aquest de passada,
supòs que veniu per mi
si sa porta està tancada
prompte la veureu obrir.⁽²⁹⁶⁾

–Això que és es ca de bou
que em volíeu aferrar²⁹⁷?
Messions gos a posar
que el m'aferrau i no es mou.
–Compare, això no vos treu,
a lloc extern bravejar,

⁽²⁹⁵⁾ A Can Palou posaren una cuixera d'ullastre a una biga de la tafona, i quan acabaren la *tarea* li digueren: fes-li una glosa i feu aquesta.

⁽²⁹⁶⁾ Era es senyor de Bálitx, qui l'acompanyaven uns glosadors qui venien a posta per conèixer en Serra.

²⁹⁷ Agafar-se algunes persones o animals, per barallar-se o per altre motiu. (DCVB)

a llarg temps podeu trobar
persona qui calçarà
sabata an es vostre peu.⁽²⁹⁸⁾

–Si volíeu venir amb mi
jo vos podria mostrar
quin arbre en el món hi ha
qui cada mes sol florir.
–L’arbre n’és el Sagrament
qui cada mes està en flor
i qui vol veure amb so cor
a l’altar està patent.⁽²⁹⁹⁾

S’ase peus blancs qui tenia
amb aquest vaig baratar
i si em daven a triar
no sé amb qual me n’aniria.

S’arriet³⁰⁰ és tornat vell
i jo també hi som tornat;
emperò edat per edat,
no em barataria amb ell.

S’arriet se desfermà
per cercar una garrova;
tot es port de sa Calobra
dos o tres dies trescà.

Un ase amb càrritx i palla
no és possible alegrar-se;

⁽²⁹⁸⁾ A un glosador qui havia anat a Fornalutx per conèixer en *Serra*.

⁽²⁹⁹⁾ Aquesta glosa és una variant de la que feu en *Tambor*. A qui pertany?

³⁰⁰ Ase petit. (DCVB)

posa'n fins que estiga ple,⁽³⁰¹⁾
pitja-li cada senalla.

Un ase vaig baratar
amb un altre, s'altre dia;
no coneixen si fa via
de tan poc a poc com va.

Jo tenc una somerota
que és millor de lo que pinta
per colcar dones en cinta
perquè no corre ni trota.

Fa ulls de boga³⁰² estantissa³⁰³,
es morro de baix penjant,
i ses orelles ventant,
amples com una pellissa³⁰⁴.
Ja no em veuran anar a missa
amb tal animal colcant.

Jo debades la tract bé
i ella no s'aguanta dreta,
me duu sa grípia³⁰⁵ més neta
que un vestit de cavaller.

–Una glosa ben pensada
de quatre mots ja està bé,
de cinc i de sis, també,
i de set ja és codolada.
–Això són gloses d'al·lots,

⁽³⁰¹⁾ De garroves.

³⁰² Peix de la família dels espàrids [...] amb la carn de qualitat mediocre. (DIEC)

³⁰³ Que no és fresc; que comença a corrompre's, a passar-se, a tornar dolent. (DCVB)

³⁰⁴ Abric rústic fet d'una pell de cabra o d'ovella amb el pèl o llana. (DCVB)

³⁰⁵ Menjadora per al bestiar; recipient de pedra o de fusta, amb un rastell o embarrat, dins el qual es posa el menjar per als animals establats. (DCVB)

de quatre mots i de cinc.
Feis-les de deu i de vint,
qui toquen a molts de llocs.
–Ja no em tornaré a posar
amb al·lots que no conec
perquè qualcuna me'n bec
qui pes coll no em pot passar.⁽³⁰⁶⁾

Sabeu com tenc un bon ball³⁰⁷
i no en faig part a ningú!
Ses cames no em volen dur
cap amunt, ni cap avall.

Es temps sabeu que ha mudat!
Ja no vaig d'aquestes coses.
No necessites tu gloses,
sinós un enamorat.

Sabeu per quin interès
me som deixat de glosar?
Perquè un home vell no fa
sinó nosa allà on va
i a ca seva n'hi fa més.

Al·lotes, digau, digau:
Què voleu d'en Jaume *Serra*?
Perquè sa seva candela
casi ja arriba an es blau.

Ara me'n vaig per a sempre,
ja no tornaré venir,
i si voleu res de mi

⁽³⁰⁶⁾ Se diu que tengué aquest diàleg amb un al·lot de fora qui captava an es portal d'en *Serra*.

³⁰⁷ Conflicte, situació difícil o que exigeix molta activitat. «En bon ball t'has ficat». (DCVB)

disponeu de tot quant tenga.

Jo me'n vaig per no tornar;
de mi, veam què voleu.
I del meu cos disponeu
tot lo que us agradarà.

Adergau³⁰⁸ ses dues teles
i feis venir es combregar
que ja em començ a trobar
malalt a ses de deveres.

³⁰⁸ Arreglar, posar així com pertoca; adobar, compondre. (DCVB)

12 Jaume Serra, nebot de l'anterior⁽³⁰⁹⁾

Encara me falta un any
per tenir-ne una dotzena,
en tenir-ne una vintena
ja em vendràs a tocar es pany.

Padrineta, jo tenc ganes,
en mirar-vos, de plorar,
perquè no em pot culturar³¹⁰
mon pare, qui m'engendrà,
ni mu mare, qui em portà
nou mesos dins ses entranyes.

Si troba que vaig errat⁽³¹¹⁾
m'ha de corregir, padrina;
no em falta pa ni doctrina;
però em falta s'amor fina
que és lo més apreciat.

Jo et deman, Maria Xana,
si em vols clavar aquest botó,
el m'has de clavar amb amor;
perquè jo som un minyó
qui no tenc pare ni mare.

Florentina, com seràs
madona de Can Xoroi,
reverència amb un genoi³¹²
de la gent mereixeràs.

⁽³⁰⁹⁾ Era casat a Sóller devers ses Marjades. No sé res més d'ell.

³¹⁰ Cuidar, atendre sol·lícitament. (DCVB)

⁽³¹¹⁾ La senyora de Bàlitx.

³¹² Forma dialectal de genoll. (DCVB)

13 «Sa usança vella i sa nova». Romanç de Sóller per en Joan de Bonafè (1893)

De sa moda vella i nova,
de lo que el món adelanta,
tothom ne cerca fer planta³¹³
amb flocadura³¹⁴ i amb randa³¹⁵,
5 a força de pèl³¹⁶ i bova.

Ara vaig a donar fi
a un projecte que he traçat
des mal que ja està encarnat.
Perquè dic sa veritat,
10 molts hi trobaran que dir.

Tant si és senyor com senyora,
com pobre o americà
a tots los faré passar
per sa meva rasadora³¹⁷.

15 Ja sé que som innocent
perquè estic poc instruït,
però com som divertit
m'agrada molt, qualche pic,
donar que riure a la gent.

³¹³ *Fer planta*: tenir bon aspecte, cridar l'atenció per la seva bona presència. (DCVB)

³¹⁴ Conjunt de fils o cordons que pegen com a adorn de la vora d'un vestit, cortina, coixí o altra peça de tela o pell. (DCVB)

³¹⁵ Conjunt de fils entreteixits formant puntes, destinat principalment a adornar vores de vestit o d'altres peces de roba. (DCVB)

³¹⁶ Fa referència al canvi de costum en la moda dels cabells. Rullan i Mir ho explica d'aquesta manera: “Devers l’any 60, algunes joves varen decidir posar-se clenxa i, encara que els va costar algunes gloses, es va anar generalitzant aquell pentinat.

Això comportà el luxe en l’abundància de cabells i, com que moltes fadrines en tenien pocs, compraven cabells i coes senceres a al·lotes pobres que en tenien en abundància. Acabà per ser molt comú dur la coa manllevada, i tant va ser així que molts homes es divertien estirant la coa a les al·lotes i no poques vegades els quedaven a les mans.” (Quetgles & Simó 2021: 137)

³¹⁷ *Passar la rasadora*: fer justícia estricta, donar a tots el que els correspon sense tenir preferències. (DIEC)

20 Anc que los donen cinglades³¹⁸
ses dones mai seguiran;
amb sos disfressos que fan
pens que prompte los diran:
ses pageses disfressades.

25 Si me posen un barret,³¹⁹
jo los posaré miloques³²⁰;
i insultaré ses al·lotes
perquè s'han posat jaquet³²¹.

30 Un temps usava filoua³²²,
i rebosillo³²³ i volant³²⁴
amb cànyom³²⁵ retxat davant
i manllevada sa coua.

Emperò, d'avui en dia,
totes ja duen jaquet
35 i sa camisa amb collet³²⁶
per gastar més fantasia.

Amb deu cèntims d'indiana³²⁷
i cinc o sis de botons

³¹⁸ *Cinglar*: Cop donat amb la cingla i, per extensió, amb un fuet, unes xurriaques, etc. (DIEC)

³¹⁹ *Posar un barret*: imputació calumniosa (DCVB)

³²⁰ Tros de paper lligat per tres o quatre cornalons amb fils que es reuneixen en un altre fil més llarg, i que els nois fan volar a manera d'estel. (DCVB)

³²¹ Jac curt, que no arriba més avall de la cintura. (DCVB). Rullan i Mir també reflectí aquest canvi de costum: “No mancaren al·lotes que, desitjant canviar de moda, tractaren de treure’s el gipó i posar-se jac. (...) L’any següent, a l’estiu, ja foren moltes les que es posaren el jac damunt el “corsé” i, d’aquesta manera, aconseguiren vestir-se a la ciutadana. Els hi [sic] varen fer una glosada molt notable. (Quetgles & Simó 2021: 138)

³²² Bastó o tros de canya que a un extrem o prop d'un extrem forma un eixamplament amb esquerdes, on se subjecta enrotllada la floca o cerro que es vol filar. (DCVB)

³²³ Peça de roba fina que en la indumentària femenina anterior al segle XX cobria el cap, els costats de la cara, l'esquena i els pits, i acabava en punta prop de la cintura. (DCVB)

³²⁴ Vel de punt o tela molt fina, amb què les dones es cobreixen la part posterior del cap i la pitera, i que, en lloc d'acabar per davant amb punta com el rebosillo, acaba en forma arrodonida i fa tavelles. (DCVB)

³²⁵ Drap que usen les dones per eixugar-se les mans o preservar-se de brutor la roba en les feines casolanes. (DCVB)

³²⁶ Petit coll de vestit, i especialment el coll postís. (DCVB)

³²⁷ Roba de cotó estampat feta en lligat de plana i en qualitat baixa. (DCVB)

- estalvien es gipons³²⁸
- 40 i ses faldetes de llana.
- Totes ses més sandungueres³²⁹
 se'n van i compren un tros,
 se'n posen deu pams pel cos
 i devuit per xarreteres³³⁰.
- 45 En Xim que abans se passava
 sa vida sense fer feina,
 ara se passa es diumenge
 i no ven cap botonada.
- Elles s'han posat tumbaga³³¹
- 50 i sa camisa amb collet;
 en lloc de gipó, jaquet;
 es corsé tot ho amaga.
- Totes ja duen jaquet,
 diumenge i dia feiner,
- 55 a ses festes de carrer
 moltes duen volantet³³².
- Un temps duien rebosillo,
 ara ja duen jaquet,
 només duen volantet
- 60 ses qui tenen cordoncillo³³³.

³²⁸ Peça de vestir, amb mànegues, ajustada i cenyida al cos, i que cobreix el tronc des dels múscles fins a la cintura. (DCVB)

³²⁹ Sandunda: Gràcia, agradosa de moviments, sobretot d'una dona. (DCVB)

³³⁰ Adorn del muscle en certs uniformes que consisteix en una tira terminada en una pala d'on pengen una sèrie de cordonets d'or, d'argent, de seda, d'estam, etc. (DIEC)

³³¹ Anell llis, sense pedra ni perla, que es porta al dit. (DCVB)

³³² Volant petit. Vegeu la nota 306.

³³³ Cadeneta d'or que les dones de la pagesia duen penjada pel coll. (DCVB)

Ara s'usen canastrons³³⁴
per estalviar es corsé.
Ja no sé què hauran de fer
ses que abans feien gipons.

65 Tants de caps, tants de barrets,
per això hi ha qüestions.
Ses que abans feien gipons
ara podran fer jaquets.

70 Que es tipo és més senyoret,
això no se pot dubtar,
s'afluixen de menjar pa
sols per comprar-se un jaquet.

Ses que tenen poca popa
sa roba sempre los sobra;
75 perquè es cos no sia tan pobre
s'hi posen manats d'estopa³³⁵.

Ses qui tenen ses carns flaques
dur jaquet no los convé
que si no duen corsé
80 pareixen sacs de patates.

Si veis passar pes carrer
qualque tipus hermosat
ja se veu ben declarat
que és moda de la ciutat
85 venguda de s'estranger.
Això ho fan per anar bé

³³⁴ Un canastró, com a diminutiu de canastra; en aquest cas s'usa com a equivalent als sostenidors.

³³⁵ Trossos de fibra de cànem o de lli que serveixen per a tapar encletxes de les bótes de fusta i de les embarcacions. (DCVB)

i estar amb més comoditat,
però jo tenc reparat
que moltes duen tabac
90 per s'enforro des corsé.

Això és com qui disfressar
sa misèria amb sa pobresa:
dur faldetes de pagesa
i es jaquet de ciutadà;
95 llavors l'han de retirar
en s'hivern perquè fa fred.

Perquè vegeu si en sé es net
un cas vos vaig a contar.
En es carrer de sa Mar
100 una al·lota va robar
sa camisa an es germà
per dar-se a fer un jaquet.

Per Sóller ja hi ha monyeres³³⁶
que han vengudes de Ciutat
105 per causa que han afinat
que tot són flocs i banderes.

Per seguir ses estuferes³³⁷
moltes viven intranquils,
sense esser guàrdia civils
110 totes duen xarreteres³³⁸.

Jo mai he comprès com viu
el qui en es ulls duu una bena;

³³⁶ Monyera: pentinadora. (DCVB)

³³⁷ Estufera: vanitat i presumpció ostentosa de riquesa, bell vestir, ciència, bellesa, etc. (DCVB)

³³⁸ Adorn del muscle en certs uniformes que consisteix en una tira terminada en una pala d'on pengen una sèrie de cordonets d'or, d'argent, de seda, d'estam, etc. (DIEC)

perquè tot es públic riu
a damunt sa seva eskena.

- 115 En s'hivern quan fa serena,
és molt mala d'emparar.
Vols que et diga, Julià,
que si me vols escoltar
no les vulgues tan senyores;
120 molt poques són cosidores,
emperò sense tisoires
un sayo el saben tallar³³⁹.

- Moltes van per ses capelles,
resant i pregant a Déu;
125 i si vessen el cor seu.
Gloriós Sant Bartomeu!
No és això que cerquen elles.
Jo dic això per aquelles
qui se diuen malingrates³⁴⁰
130 i a la fi se fan beates
perquè no tenen partit.³⁴¹
quan ve devers mitjanit
per ses postetes des llit
tot són ratolins i rates.

- 135 Saps si podien tornar
joves ses que ho han estat
i es partit los ha passat
esperant s'americà!
Ara s'hauran d'apellar³⁴²
140 a algun pobre malanat,

³³⁹ *Tallar vestits*, o “*saios*”: murmurar, xerrar en desprestigi d'altri. (DCVB)

³⁴⁰ Malagradós, que fa les coses de mal grat; displicent. (DCVB)

³⁴¹ (Tenir) Ocasíó per a contreure matrimoni; persona amb qui es pot contreure matrimoni. (DCVB)

³⁴² Recórrer.

si tenen probalidat
de que el puguen encontrar.

- En es Born, de poc ençà,
hi ha quatre o cinc criades,
145 bons tipus i ben tallades,
que totes ja són triades
de lo milloret que hi ha.
Venen per deixar es segar
i es fer de figueraleres,
150 aquí es crien sandungueres³⁴³
i aprenen de conversar.
Tant s'arriben a il·lustrar
que amb so seu mode d'anar
totes pareixen toreres.
- 155 Americà o francès
el vol en esser pubila;
noltros qui estam dins la vila
tan sols no podem fer res.
A mi això m'assembla que és
160 com una mala patrulla,
los agrada anar de bulla
en esser dia de trui,
te diuen no en vull, no en vull,
posa-me'n dins sa capulla.
- 165 Anc que sia un tarambana³⁴⁴
ja hi posen es seus amics,
li tallen es guardapits
i després s'americana.
Moltetes qui en tenen gana

³⁴³ Sandunga: Gràcia, agradósia de moviments, sobretot d'una dona. (DCVB)

³⁴⁴ Eixebrat; que obra sense seny, sense preocupació per la serietat o formalitat. (DCVB)

170 i no ho volen demostrar,
l'esperen americà
i en terra s'han de quedar
perquè los sol enganar
llavors quan ve de l'Havana.

175 Alguna està ja malalta
de mal d'enamorament.
M'assembla que aquest jovent,
al·lotes, principalment,
totes duen molt de vent³⁴⁵

180 i no los sona sa flauta.

Si ho voleu, jo us ho diré
qui aquest paper ha dictat:
és un qui té molt bon cap
i poca feina que fer.

185 Ara se viu ben a pler
i amb molta tranquil·litat
perquè s'és intitulat
en Joan de Bonafè

Per Sóller m'alabaré
190 si me deixau alabar
i no em sabeu explicar
lo que ara preguntaré.
¿Qui fou qui en el món vengué
se va morir i no nasqué,

195 i sa mare el se menjà?
Impremta de B. Rotger, 1893

³⁴⁵*Dur molt de vent a sa flauta*: esser molt orgullós o presumit. (DCVB)

14 En Pau Arbona, *Mandol*

14.1 Contestació an en Joan de Bonafè (1893)

En Joan de Bonafè
ses dones ha malfamades:³⁴⁶
ses fadrines i casades,
ses joves i ses ruades;
5 i totes s'han replegades
dispostes a venjar-se.
Si no se'n va a amagar-se
se'l menjaran a picades.

Li deien es Forneret
10 perquè no el veien molt gran,
ara ja el titularan
s'homenet xerradoret.
Pes juliol tindrà fred
un pic que l'aglapiran:
15 totes el rapinyaran
sense deixar-li pèl dret.

Tant si és senyor com senyora,
marsellès o americà,
diu que si el feim enfadar
20 a tots mos farà passar
per sa seva rasadora³⁴⁷.
Ja me'n daràs una mora!
Tu lladres com na Pintora
perquè no pot mossegar.

25 Què t'és si duen jaquet

³⁴⁶ Malfamar: difamar; posar en mala fama. (DCVB)

³⁴⁷ *Passar la rasadora*: fer justícia estricta, donar a tots el que els correspon sense tenir preferències. (DCVB)

amb botons i xarretera³⁴⁸,
i corsés i marineres³⁴⁹,
i camises amb collets?
Ets un bon xerradoret
30 que no saps caminar dret
i mereixs posar un esplet
de quatre mil sangoneres.

Ets un diable boiet
que no fas sinó xerrar.
35 Qui serà qui se creurà
que en es carrer de sa Mar
una joveneta hi ha
qui s'ha atrevit a robar
sa camisa an es germà
40 per cosir-se'n un jaquet?

Tu dius que ses bergantelles
estopa es solen posar
per poder-se be arreglar.
Deixa anar es criticar,
45 es teu gep t'has de mirar.
Sa malici' et fa xerrar;
tu les cerques festejar,
emperò no et volen elles.

Tu et veres amb un apuro
50 i encara estàs apurat;
t'havies determinat
dins un mes esser casat,
i quatre al·lotes t'han dat

³⁴⁸ Adorn del muscle en certs uniformes que consisteix en una tira terminada en una pala d'on pengen una sèrie de cordonets d'or, d'argent, de seda, d'estam, etc. (DIEC)

³⁴⁹ Brusa de dona. (DCVB)

aquell fruit tant gros de Muro.

55 Ja pagaries un duro
de no caminar eixancat!

Tu les vols acomparar
que semblen sacs de patates,
i dius que se fan beates
60 quan no poden festejar.
Això ja és massa xerrar;
i més les vols judicar
que quan se'n van a colgar
tota sa nit senten rates.

65 Es poder, qui el t'ha donat
per voler-mos comandar?
No t'ho volem comportar
que un cap baixenc de pes Pla
se demostr civilitzat.

70 Vols sebre què t'has guanyat?
Que et posaran desterrat.
Dins Sóller no hi pots estar.

Has posat es pescadors
amb una melancolia,
75 tota la marineria,
es viatgers i senyors.
Ets tu des més xerradors
i sols no tens llum ni guia:
has usat de grosseria
80 i vols esser curiós.

Ja té sis duros cobrats
que en Biel los hi donà
(ell va esser qui m'ho contà)

des trovos³⁵⁰ que ha despatxats,
85 quatre-cents n'hi hauran quedats,
i noltros, si n'hem comprats
es per veure es desbarats
d'aquest cap baixenc des Pla.

S'endevinalla que hi ha
90 ara li contestaré:
Caïm va esser es primer
qui en el món llet va mamar;
matà a Abel, es seu germà,
d'enveja que li tengué.
95 I son pare no nasqué
i sa mare el se menjà.

Moltes coses he notades:
el món no té cap d'allà³⁵¹.
Tu qui saps endevinar,
100 meam si em sabràs explicar
quin és s'animal que hi ha
qui camina i sap volar;
quan molesta es seu cantar
li solen dar betcollades?

105 A mestre Antoni des Born,
perquè es puga governar
un consell li vull donar:
que mil al·lotes hi ha
qui vos volen demanar
110 que es missatge heu d'engegar,
qui mereix treure del món.

³⁵⁰ Trovo i també trobo: Composició en vers de caràcter vulgar, sobretot de tema narratiu. (DCVB)

³⁵¹ Pel context podem deduir que té el significat semblant al d'*explicació*.

- Sa súplica heu d'acceptar
que bé vos lo agrairan
i cada dia vendran
115 a comprar es quemullar³⁵²;
i si han mester cap pa
a ca vostra el compraran,
i, si ve el cas, aniran
a ajudar-vos a pastar.
- 120 Si pel cas veis cap d'errada
escrita en aquest paper,
preniu lo que vos convé,
dexiau lo que no us agrada,
que anant a l'atropellada,
125 pegam qualche travelada.
Si contesta altra vegada
mos ne queden... un planter.

14.2 Contestació segona

- He rebut es teu paper
de dalt a baix l'he llegit;
he notat es seu sentit;
i, si puc, contestaré.
- 5 Lo primer que te diré,
que està molt a lo groller.
Ses gloses no les saps fer
perquè te falta esperit.
- Si trobes que em vaig torbar
10 a contestar an es paper,
es motiu jo el te diré:

³⁵² Coca o altres pastes destinades a sucuar-se en xocolata o cafè amb llet. (DCVB)

era que no estava bé
 es posar-me amb un manyà³⁵³.
 Jo ho 'via deixat anar
 15 però em varen obligar
 i unes quantes te'n vaig fer.

Ses coses atropellades
 jamai han donat a bé,
 per això trob que convé
 20 examinar-les primer
 perquè no surtin errades.
 Ses obres purificades,
 lo primer són ideades
 d'un mestre o d'un enginyer.

25 Que no veus que xerres massa,
 xerres i tornes xerrar?
 Ets molt mal de fer callar.
 Per poder-te capturar
 veig que t'hauran de posar
 30 a sa llengo una mordassa.
 Ja et donaren carabassa
 que és es fruit mes gros que hi ha.

Recorda't des carrer Nou,
 Forneret, lo que et passà.
 35 Una jove m'ho contà
 de que et varen engegar,
 i si tornes per allà
 i t'hi poden agafar,
 et volen atorear
 40 com qui torea un bou.

³⁵³ El qui treballa defectuosament, sense prou coneixença de l'ofici. (DCVB)

En es carrer de sa Mar
t'enllestiren de papers
perquè xerraves de més
i ara ja no hi pots tornar.
45 Ses jovenetes que hi ha,
si t'hi poden agafar,
totes te cerquem girar
sa butza a s'enrevés.

En Joan de Bonafè
50 vos ve a demanar perdó
Que el perdonareu, o no?
Està en so vostro poder!
Perdonar-lo no pot ser
perquè és massa xerrador,
55 d'ell n'hem de fer un sarró:
tothom cerca venjar-se.

Ara, quan ha fet es mal,
perdó mos vol demanar?
No el volem, no, perdonar;
60 el volem dur a tirar
an es fondo de la mar
amb un penyal de quintar³⁵⁴,
perquè no el puguen trobar...
ni es pescadors de coral.

65 Judes va morir penjat
i ell mateix se va penjar;
perquè reflexionà
es mal qui havia causat.

³⁵⁴ Quintar: Pes equivalent aproximadament a quaranta-un quilograms i mig. (DCVB)

I tu, qui tant has xerrat,
70 amb escrit embolicat,
quan et veuràs apurat,
si no te n'has confessat,
just lo mateix te'n prendrà.

Jo trob que bé em convendria
75 fer-te un poc de missió
per dar-te relació
de Cristo nostre Senyor
quan en aquest món vivia,
per ventura et tocaria
80 el cor, i això seria
sa teva salvació.

Quan en aquest món vivia,
Jesús miracles obrà,
cegos i baldats curà
85 i morts feu ressuscitar
amb so poder que tenia.
A Sant Joan li donà un dia
lo que en el món no hi havia:
Mem si sabràs què li da?

90 Com tenc un impediment
no puc fer sa meva via
en què gran gust passaria.
Oh, Puríssima Maria!
un favor de vós voldria,
95 que em donàsseu llum i guia,
memòria i sabiduria
per quedar bé amb s'argument.

Oh, Divino Redemptor!

A vós venc a suplicar,
100 sebre bastant m'heu de dar
perquè puga capturar
es Forneret xerrador.
Ell vol dur pretensió,
com no tengué politxó³⁵⁵,
105 no el varen poder criar.

An en Joan Carreter
el volgues defiar³⁵⁶.
Molt bé te deus recordar
de quin mode et va posar.
110 A sa cara, la t'inflà
per xerrador i baladrer;
i si l'haguessen deixat fer
no ho hagues pogut contar.

Així mateix te ferí
115 una mica que et bastà;
bastant te va copejar
i sa cara et va senyar,
que vares haver d'estar
prop d'un mes sense sortir.
120 Si en gloses vols presumir
just lo mateix te'n prendrà.

Tu vols gastar fantasia
amb sa força i amb so glosar³⁵⁷
i amb tot es teu pelear,
125 te fas comptes capturar
un bou gros amb cada mà

³⁵⁵ Fre, subjecció moral. (DCVB)

³⁵⁶ Desafiar. (DCVB)

³⁵⁷ Vers hipermètric.

i jo et puc assegurar
que si fos un bacallà
encara te fugiria.

130 No hi importa que t'enfiles
ni que dugues tant de vent,
que tothom veu clarament
que ets de lo més innocent.
Per seguir es teu argument
135 et basta un gerret pudent
que han tirat an es torrent,
morrejat per ses anguiles.

Un savi, a la primeria,
repara en que el tonto fa
140 però se sol demostrar
en venir la darrera,
el qui no té llum ni guia
just a s'enrevés se'n va.
Tu te devies pensar
145 que ningú et contestaria!

Baix has posada sa firma
i es teu escrit és brutal.
Oh, glosadoret tenral,
es pecat original
150 s'esborra amb so Sant Baptisme:
jo et faré pagar es lluïisme,
que escrius sense Catecisme
i no coneixs bé ni mal.

Ses gloses del meu planter
155 per tu no les he toca des,

jo les tenc ben reguardades³⁵⁸
 geloses i ben cuidades,
 per quan les hauré mester.
 Sa veritat et diré,
 160 per un glosador groller
 despatx ses més desdixades.

Ses gloses des meu paper
 dius que no estan llivellades?
 Tu, que no les t'has mirades?
 165 Ses teves, he reparades
 que es lo mateix que un claper.
 Glosar amb tu no me convé;
 perquè ets glosador groller
 i te surten esguerrades.

170 Amb tu, jo no hi vull glosar,
 que no en fas cap d'acertada,
 i sa fama que has llevada
 sàpies que l'has de tornar.
 Aquest deute has de pagar
 175 si vols an el cel entrar,
 que Déu no et perdonarà
 fins i tant l'hages tornada.

Fadrines i jovenetes,
 totes, vos vull advertir:
 180 si es Forneret vol venir,
 que vos vulga perseguir,
 heu de sebre resistir,
 amb ell no aneu de juguetes,
 que perillen a cosetes

³⁵⁸ Reguardar: Reservar, guardar per a després. (DCVB)

185 que se poden succeir.

Un ase vares comprar,
passant pes Estiradors,
quedares victoriós,
fugires sense pagar,
190 però l'amo t'afinà.
Va dir: "s'ase vull cobrar".
D'aquesta manera ho fa
un homenet curiós.

Tu dius que he fet testament,
195 escrit a fulla de moro
i que el llegesc per s'enforro.
Mira que ho ets imprudent.
Tu, que no veus que qui et sent
t'ha de tocar s'instrument
200 que es toca en sonar s'as d'oro?

Saps qui era es que va dir,
un filòsof qui exclamà,
quan Jesucrist expirà
i tot el món tremolà,
205 es mateix sòl s'eclipsà
i tot el món s'enfosquí?
Si no m'ho saps distingir
amb tu més no hi vull glosar.

15 Gabriel Colom i Morell, *des Rafal*

A son nebot Bartomeu

Dia tres, devers migdia,
sa notícia em varen dar,
que bon número et va tocar³⁵⁹
i me vaig posar a plorar
5 de sa mateixa alegria.
Durà per espai d'un dia
que a sant Josep i Maria
sempre seguit vaig resar.

Quan jo vaig rebre sa nova³⁶⁰
10 de no haver caigut soldat,
més content no haguera estat
si m'haguessen regalat
tot ses Argiles i es Prat,
i Can Custurer mesclat,
15 i Bàlitx i sa Calobra:
aquí pots veure una prova,
nebot, si et tenc voluntat³⁶¹.

S'alegria de ta mare,
de ton pare i des padrí,
20 fou tal, que no se pot dir,
quan los varen donar el sí,
nebot, que no t'arribava.
Per això, jo te dic ara
que has de conservar sa casa,
25 has d'obeir a ton pare
i si qualche feina et mana

³⁵⁹ Vers hipermètric.

³⁶⁰ També es podria llegir, ja que està modificat: "Quan jo vaig veure sa nota".

³⁶¹ (Tenir) Bon afecte, inclinació afectuosa, amor. (DCVB)

llequero³⁶² l'has d'obeir.

En aquest món desterrat,
Adam ho va esser també,
30 nebot, i t'avisaré
que no sies esburbat
i quan 'niràs a Ciutat
no fasses cap desbarat:
escolta en Miquel Batach³⁶³
35 perquè t'avisa per bé.

I si entre tu i en Batach
hi trobàsseu res que dir,
ja m'ho enviareu a dir,
això si està mal posat,
40 que tenc un castell armat
tot de canons ben voltat
mes fort que és de Montjuí³⁶⁴.
Jo crec que haureu sentit dir
que el qui vol combatre amb mi
45 ha d'esser arromangat³⁶⁵.

³⁶² Segurament variant formal de *llequero*, mots formats a partir del castellà *ligero*.

³⁶³ Un home molt madur de seny.

³⁶⁴ Hem conservat la grafia *Montjuí* per *Montjuïc* per no perdre la rima.

³⁶⁵ Resolt a obrar enèrgicament o amb vivesa. (DCVB)

16 Bartomeu Colom, *des Rafal*

Contestació a son conco

Bones alegries són
ses que vós vàreu tenir,
però més ho són per mi
que m'he excusat d'anar-hi
5 i almanco podré servir
als qui m'han duit an el món.

Ja ho veig, que m'apreciau
i que em teniu voluntat;
jo vos don s'autoritat
10 de servir-vos de criat,
conco en Biel, i manau.

Ni mon pare ni es padrí,
de mi no se'n queixaran
i a ma mare qui em parí
15 també la vull obeir
en qualsevol cosa em man.

Ja veig que m'embarassau,
conco, amb aquest resultat;
perquè, com vaig a Ciutat,
20 conco en Biel faig bondat,
més que vós no vos pensau.
I si cap falta em trobau,
vós que no considerau
25 que és causa de poca edat?

Oh, que valerós castell
i que forta artilleria!

però es general qui el guia
jo estic cregut que hi hauria
30 soldat ras qui sortiria
a tenir combat amb ell,
i si anava pell per pell,
sé cert que l'arrendiria³⁶⁶.
Conco en Biel jo voldria
35 que tenguésseu s'alegria
d'olorar aquest ramell.

³⁶⁶ Vèncer, inutilitzar per a la lluita. (DCVB)